ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

సంపుటము ౧౭. | విభవనామసంవత్సరము మార్గశీర్షపుష్యమాసములు. | సంచిక ౫.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము.

—(బండారు తమ్మయ్యగారు)—

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు పుస్తకరూపమునఁ బ్రకటించిన శ్రీనాథ కవిసార్వభౌముని శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునకు బ్రహ్మశ్రీ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రిగారు వ్రాసినపీఠికలోని కొన్నివిషయములఁ గూర్చి నాయభిప్రాయభేదములను దెలుపుచు, ఆంధ్రపత్రికాక్రోధనసంవత్సరాదిసంచికలో నేనొకవిమర్శనము ప్రకటించియుంటిని. దానిపై శాస్త్రిగారు తమవాదములను సమర్థించుచు, అక్షయసంవత్సరాదిసంచికలోఁ బ్రతివిమర్శనముఁ బ్రకటించియున్నారు. పాఠకమహాశయులు దానిని జిత్తగించి యుందలిసాగమును గ్రహించియే యుందురు. కావున నుభయవ్యాసములందలి విషయములను గుర్తించి సత్యమును నిశ్చయించికొనవలసిన బాధ్యత వారిపయినే గలదు. అందుచే నిందుఁ గూర్చి నేను మరలవ్రాయుట కావశ్యక మంతగా లేకున్నను, శాస్త్రిగారు ప్రత్యుత్తరసాపేక్షముగ వ్రాసినకొన్నివాక్యములఁ బట్టి తిరిగి నేనించుక సమాధానములు చెప్పవలసినవాఁడ నయితిని. పాఠకులు వీనిని గూడ గుర్తించి తగు వినిశ్చయ మొనర్తురుగాక!

శ్రీశాస్త్రిగారు నావిమర్శనము యుక్తియుక్తముగ నుండి యుక్తిరత్నము లనేకములతోఁ గూడి యున్నట్లు లభిప్రాయ మనుగ్రహించిరి. కాని యది వ్యక్త్యభిమానదూషిత మవుటచేఁ దమవినిశ్చయమును సడలింపఁజాలియుండ

లే దనియు నాయుక్తులు కొన్ని యప్రమాణము లగుటచే వానిని విమర్శించి తమపీఠికను సమర్థించితి మనియు సెలవిచ్చిరి. కాని వారిదృష్టిలో నావిమర్శన మును దూషిత మొనర్చిన యావ్యక్త్యభిమాన మెట్టిదో యించుకయు వ్యక్తీ కరింప రయిరి. అయినను "కృతిభర్త శాంతయ" అనుశీర్షికక్రింద వారు లిఖించిన యీక్రిందివాక్యరత్నములఁబట్టి వారిదృష్టిలో నా కీయభిమాన మనునది యీశాంతయ్యనుగూర్చియే యై యుండు నేమో యని తోఁచు చున్నది.

"కృతిభర్త యగుశాంతయనుగూర్చిన నావాక్యములే ప్రస్తుతము తమ్మయ్యగారివ్యాసమునకు ప్రోత్సాహకములుగా నగపడుచున్నవి. ఆకీర్తిశేషు నివిషయమయి యట్లు వ్రాయనిచో బహుశః తమ్మయ్యగారు నాపీఠికను సావ కాశముగఁ జదువనైనఁ జదువకుందురేమో ?"

ఇవి వేగిరపాటుతోఁ గూడినవ్రాఁత లని మనవిచేయుట కెంతయుఁ జింతిల్లుచున్నాఁడను. శాంతయ యేనాఁటివాఁడో ? యెచ్చటివాఁడో ? యా తఁడు నాకు మూలచుట్టము కాఁడు, అతనిపై నాకుఁ బ్రత్యేకాభిమానము గాని పక్షపాతము గాని యుండుట కెట్టియవకాశములును లేవు. లోక మంద అకువలెనే నాకుఁగూడ నాతఁ డీనాఁడు శ్రీనాథునిగ్రంథమూలముననే పరి చితుఁ డయినవాఁడు గాని వేఱు కాదు. శాస్త్రిగారు తమపీఠిక వ్యక్తిద్వేష ప్రేరితముగా దని చెప్పికొనుచు నావిమర్శనముమాత్రము వ్యక్త్యభిమానదూ షిత మనివ్రాయుట న్యాయము కాదు. శాంతయ్య వారి కెట్లు ద్వేష్యుఁడుగాఁడో యట్లే నా కభిమాన్యుఁడును గాఁడు. వారా తనియెడఁ దాము సత్యమని నమ్మిన దాని నెట్లు ప్రకటించితి మనిరో యట్లే నేనును నాకుఁ దోఁచినవిషయములఁ బ్రకటించితిని. యథార్థనిర్ణయమునకు లోకమే ప్రమాణము. ఈసందర్భమున నేఁ జెప్పు ముఖ్యవిషయ మొక్కటియే. కీర్తిశేషు లగుపూర్వపురుషులఁగూర్చి మనము ప్రత్యక్షముగా నెఱుఁగనివిషయములలోఁ బ్రబలప్రమాణములు లేని చే మనయూహల నాధారముచేసికొని వారి కపకీర్తిఘటించు సిద్ధాంతము లొన ర్చుట ధర్మవిరుద్ధము. ఇట్టిపట్టులఁ జరిత్రకారులుగూడఁ దాటస్థ్యము వహించు టయే సంభావ్య మని నాయభిప్రాయము. నేను నావిమర్శనము వ్రాసిన దిట్టియాశయముతోఁడనే; శాస్త్రిగా రన్యథా తలంచి వృథావ్యక్త్యభిమాన ముల నాకారోపించుట శోచనీయము.

ఈగ్రంథవిషయమున శాస్త్రిగారిపీఠికపయి నే నభిప్రాయభేదములఁ బ్రకటించినవిషయములు మూఁడు :—

I గ్రంథాంకితము. II గ్రంథమందలి కథకు మూలము. III గ్రంథముయొక్క సమగ్రతాసమగ్రతలు.

ఇందుఁగూర్చి శాస్త్రిగారివిమర్శనమందలి ప్రధానాంశముల కీక నాసమాధానములఁ గ్రమముగా వివరించెద.

I గ్రంథాంకితము:—ఈగ్రంథమును శ్రీనాథుఁ డెవరికి నంకితము సేయకముందే మరణించి యుండు ననియు, గ్రంథమున కిప్పుడు కృతిపతిగాఁ గానవచ్చు మమ్మయ శాంతయ్య శ్రీనాథుని యనంతర మసంపూర్ణమై పడియున్న యాకృతి నెట్లో సంగ్రహించి తన కంకితించికొని యవతారికాదులను స్వహస్తముననో పరహస్తముననో యవతరింపఁజేసె ననుట శాస్త్రిగారివాదము. ఇందులకు వారికుపబల మవతారికాభాగము దోషభూయిష్ఠము నప్రౌఢకల్పనాజల్పాకము నైయుండుట. ఈగ్రంథము సాహిత్యపరిషత్తువారికి దొరకినదిమొదలు శాస్త్రిగారిపీఠికతోఁ బుస్తకరూపమున వెలువడకపూర్వము గడచిన పదిసంవత్సరములలోను దానిని ముద్రితాముద్రితస్థితిలోఁ బలువురు పండితులు సవిమర్శనముగాఁ బఠించి యందుఁగూర్చి యభిప్రాయములు ప్రకటించియున్నారు. కాని వారెవరు మనశాస్త్రిగారివలె నీగ్రంథాంకితమునుగూర్చి విపరీతముగా వ్రాయక గ్రంథము శ్రీనాథునిచే శాంతయ్య కంకితము చేయఁబడినట్లే యభిప్రాయములను బ్రకటించిరి. అట్లు వా రొనర్చుటకుఁ బ్రధానకారణము ప్రత్యక్షవిషయములలోఁ బ్రబలప్రమాణములు లేనిదే, కానవచ్చుచున్న గ్రంథప్రమాణమునకు భిన్నముగా నూహ లొనర్చుట, అందునను మృతజీవి యగుపూర్వపురుషుని కీర్తి కలుషిత మగునట్లు వ్రాయుట, న్యాయసమ్మతము కాదనుధర్మసూత్రమునకు బద్ధులయి సాహసకృత్యమునకు వెఱచుటయే యని నాతలంపు. మఱియు శాస్త్రిగారిపీఠికతో నీగ్రంథము వెలువడినపిమ్మటఁగూడ శ్రీ నడకుదుటి వీరరాజుపంతులుగారు దీనియవతారికను శ్రీనాథీయముగానే గ్రహించి యందలి "సెట్టియమూరము" (ప 25) అనుప్రయోగమును నన్నెచోడునిప్రయోగములకు సాధకముగా నుదాహరించిరి. (ఆం॥ సా॥ పరిషత్పత్రిక సం॥ 13 సం॥ 3_4 పుట 184) ఇట్లు పలువురు పండితు లీగ్రంథావతారికను శ్రీనాథీయముగా నెంచి వ్రాయుచుండినను, శ్రీశాస్త్రిగారు పీఠికలో

నీవిషయమున వ్రాసినసంగతులు కొన్ని సత్య సమీపములుగా నాదృష్టికిఁ దోఁచుటచే, వారభిప్రాయపడినట్లు కేవలాభిమానాభినివేశముల నాలంబించు వాఁడనుగాక సత్యగ్రహణమునం దాసక్తి కలవాఁడనవుటచేతనే శాస్త్రిగారి వాక్యములను బూర్తిగాఁ ద్రోసిపుచ్చక వానిని జాలవఱ కంగీకరించి యీవిషయమున నాకుఁ దోఁచిన పక్షాంతరములను సూచించితిని. ముమ్మయశాంతయ్య శ్రీశైలమందలి భిక్షావృత్తిమఠస్థజంగముఁడు. నిర్వివాదముగా శ్రీనాథకృత మని శాస్త్రిగా రంగీకరించు నీగ్రంథభాగములలో నచ్చటచ్చట శ్రీనాథునకు జంగములతోఁ గలసంబంధమును నాతనికి వారిపైఁ గలభక్తిగౌరవములను వెల్లడించు శబ్దప్రయోగము లున్నవి. వానిలోఁ గొన్నిటి నొసఁగుచు మఱియు శ్రీనాథునకు శ్రీశైలముతోను, భిక్షావృత్తిమఠస్థజంగములతోను గలసంబంధమును సూచించు నాతని గ్రంథాంతర ప్రమాణములఁ గూడ నుదహరించుచు శ్రీనాథుఁ డీ గ్రంథమును దనజీవితకాలమున శ్రీశైలములో శాంతభిక్షావృత్తియతీశ్వరుని యాజ్ఞానుసారముగ నాతనిమూలభృత్యుఁ డగుముమ్మయశాంతయకు స్వయముగా నంకిత మొసంగియుండుటకుఁ గలసాధ్యతాసంభావ్యతలను (probabilities and possibilities) నావ్యాసములో వివరించియుంటిని. శాస్త్రిగారు వీనిలో నేనికి నొక్కసమాధాన మైన వ్రాయరైరి. అవతారిక యనఁగాఁ గథారంభమునకు ముందు కృతిపతి వంశావతారవర్ణనాదులతోఁ గలకృత్యాదికే వ్యవహార మని సర్వసాధారణముగా నంద ఱెఱింగినది. అప్రౌఢకవిత్వము దోషము లవతారికయందే గాననయి గ్రంథమధ్యమునఁ గానరా వని శాస్త్రిగారు తమవాదమున కుపబలముగాఁ బీఠికలో వ్రాయఁగా నేను మధ్యాంతములయు, ఆశ్వాసాద్యంతపద్యములయు మాట యెత్తి యవి శాస్త్రిగారి పైయూహను బోషింప వని దృష్టాంతసహితముగా వ్రాసియున్నాను. అందుపై శాస్త్రిగారీపద్యములవిషయమునయి తాము తమపీఠికలో జాఱవిడిచినను నవిగూడఁ దమదృష్టిలో నవతారికాకక్ష్యలోఁ జేరునవియే యనియు శ్రీనాథకృతములు గావనియు వ్రాసి యీవిషయమున నేను బొరపడితినో లోకమును వంచింపనెంచితినో యట్లు లిఖించితి నని లోకప్రతారణబుద్ధిని గూడ నాకారోపించిరి. నే నీవిషయమునఁ బొడితూటలు వ్రాసి లోకమును వంచించిన దేదియు లేదు. పోలికలు గలవని నే నెంచిన యీగ్రంథమందలి యాశ్వాసాద్యంతపద్యములను, శ్రీనాథుని యితరగ్రంథములందలి యాశ్వాసాద్యంత

పద్యములను నావ్యాసములోఁ బాఠకుల కనులయెదుటఁ బెట్టియే యున్నాను. వానికిఁ బోలిక లున్నవి లేనిది యవి యేకకవికృతము లని తలంచుట కవకాశ మున్నది లేనిది నిర్ణయించుభారము పాఠకులదే. ఈసందర్భమున శాస్త్రిగారీగ్రంథమందలి షష్ఠ్యంతపద్యములకు నాశ్వాసాద్యంతపద్యములకు శ్రీనాథుని యితరగ్రంథములందలి పద్యములకువలె సర్థాన్వయవిచారము సేయవలనుపడ దనియు, గడబిడగా నుండుట కేమో పదము లమరియున్నవే కాని పరస్పరసంబంధము సర్థౌచిత్యము మొదలగున వెల్ల వీనిలోఁ బూజ్యమే యనియు నేను శైలి యనుపేరితోఁ బద్యముల నడకనుమాత్రము చూచి మోసపోతినే గాని నాయుదాహరించిన పద్యములకైన సర్థవిచారము సేయనైతి ననియు నేమేమిరో వ్రాసిరి. నే నుదాహరించిన పద్యములలోఁ దమకుఁ గలిగిన యర్థసందేహము లేవిరో శాస్త్రిగారు చెప్పవలసియుండెను. వానిలోని యర్థరాహిత్యము నాకంతగా గోచరింపలేదు. షష్ఠ్యంత, ఆశ్వాసాద్యంతపద్యములలో సర్థాన్వయసౌలభ్యము కుదరనిచోట్లు కొన్ని కలవు. పరకల్పిత మని శాస్త్రిగారును (ఒకపక్షమున నేనుగూడ) నంగీకరించిన యవతారికలోని పద్యములు శైలివిషయమునఁ బేలవముగా నున్నను వానిలో సర్థాన్వయసౌలభ్యము లేకపోలేదు. అట్టిస్థితిలో శాస్త్రిగారిసిద్ధాంతము ప్రకార మవతారికాకర్తయే యీపద్యములుఁగూడ వ్రాసియున్నచో వీనిలోనే యాయర్థాన్వయవిచారము కుదురని తావు లేలకలుగవలెను. ఇంతకు ముఖ్యమయిన విషయము మన కీగ్రంథమునకు దొరకినవ్రాతప్రతి యొక్కటియే గదా ! అదిగూడ శిథిలాతిశిథిల మని శాస్త్రిగారే వ్రాసియున్నారు. వ్రాతప్రతులు పెక్కులుగాని మంచివిగాని దొరకనికారణమునఁ గొన్నిపద్యములలో సరియైన కవిపాఠములను గుర్తించుట దుస్తరము. అర్థాన్వయసౌలభ్యము లేనివి, యతిస్థానములు తప్పినవి కూడఁ గొన్నిపద్యములు కథాభాగముననే కలవు. వానికి గతియేమి ? శిథిలాతిశిథిల మయినయేకప్రతియొక్కయాధారముపై నిట్టివిషయములలో నేమిచెప్పుటకును గష్ట మనియే నామనవి. ఏమివ్రాసినను నవి యదృష్టనిర్ణయములే (hasty conclusions) యగును.

అవతారికలోని వని తాము చూపినదోషములు పదునొకండింటిలోను నెనిమిదింటిని మాత్రము దిద్ది నే నవి తప్పులుగాక యొప్పులే యని వ్రాసితి ననియు నాసంస్కరణములు లోకమంగీకరింప దనియు, తమ కాపాటిజ్ఞానము

లేక విడిచిన తప్పులుగా నేను వానిని భావించుట ప్రమాదమనియు' వాదోష ములయినను దాము స్వయముగాఁ బేర్కొనినవి కాక యొకరుచూపఁగాఁ దా మనుపడించిన వనియుఁ గూడ శాస్త్రిగారు సెలవిచ్చిరి. ఎవరు చూపినవయి నను వీనిని సంస్కరించుటలో నాయుద్దేశ్యము శాస్త్రిగారివాదమును ఖండిం చుటకుఁ గాని యీపద్యములు శ్రీనాథకృతములే యని నిరూపించుటకుఁ గాని, నాపాండిత్యమును బ్రదర్శించుటకుఁ గాని కాదు. విద్వద్బిరుదాంకితు లగుశాస్త్రిగారు వీనిని సంస్కరించుపాటి పరిజ్ఞానము లేక వాని నట్లే విడిచి రని నేను భావింతునా? అవతారికాకారుఁ డెవఁడయినను నాతఁడు కేవలా ప్రౌఢుఁడుగా గణింపఁదగిన శుంఠ కా నేరఁ డని యందలిపద్యములఁ జదివిన వా రంగీకరింపకపో రని నానమ్మకము. శాస్త్రిగా రుదాహరించిన దోషము లలో నేను సవరించినవి స్వల్పపు మార్పులతో నిర్దుష్టము లగునవి. కావున నే వాని నట్లు సవరించితిని. అట్టివానిని లేఖకదోషములుగాఁ గాక కవిపాఠ ములుగా నేల గ్రహింపవలెనో నాకు బోధపడకున్నది. వానిని సవరించుట లో సాధ్య మయినంతవఱకుఁ గవ్యుద్దేశము ననుసరించితి ననియే నాయూహ. శాస్త్రిగారిసిద్ధాంతము ప్రకార మవతారిక నంతను నందలిపద్యములకంటె నెక్కుడుసమానపాటవాదులు గలిగినయాశ్వాసాద్యంతపద్యములను గూడ వ్రా సిన యాకవి యీపాటిస్వల్పదోషములఁ గూడ గుర్తెఱుంగనివాఁ డని భావిం చుట యుక్తమా? తా ముదాహరించినదోషములలోఁ దక్కిననాల్గింటి నేల యుపేక్షించితి ననియు వానినిగూడ సవరించిన బాగుండెడి దనియు, చిక్కయి నస్థలముల నట్లేవిడిచి గ్రంథమందుఁ జేయఁదగిన సంస్కరణముల ముందు ప్రక టింతు ననుటలో సారస్యము గలదా యని యు శాస్త్రిగారు ప్రశ్నించుచు న్నారు. నేను వీరు చూపినదోషము లన్నింటిని సవరించెద నని ప్రతిజ్ఞ పూన లేదు. ఈదోషము లనునవి యుపమించుగా లేఖకదోషములే గాని కవిదోష ము లయియుండ వని యెంచినవాఁడ నగుటచే నందుల కుదాహరణముగాఁ జిన్నిమార్పులతో నిర్దుష్టము లగుకొన్నింటిని మాత్రమే చూపియుంటిని. సం స్కర్తలనైరంకుశ్య మీసవరణలలో లేదనియే నాతలంపు. మిగిలిన నాలుగు మాత్ర మేమంతచిక్కుస్థలములు? శాస్త్రిగారు వానిగొడవ యెత్తినా గనురు క యని గూడఁ బరిశీలింతము.

(1) మల్లికార్జునకుత్పలం బర్థిబసి :—ఇందులో ననలు కవిపాఠము "మల్లికార్జునకు" గాక "మల్లికార్జునుకు" అయియుండు నని నాయభిప్రాయము. నుగాగమ మిట్టితావులఁ బాక్షికం బని యాతనితలం పయియుండవచ్చును. కుషష్ఠికి ముందు నుగాగము ముంచనిప్రయోగములు ప్రామాణికకవుల కృతులలోఁ గూడ నెన్ని లేవు? కావున నిది యొకదోష మనుటకే వీలు లేదు.

(2) పుణ్యఋషీశ్వరసప్తతుల్యులం బోలిన:—ఇచ్చటఁ బద్యమును బూర్తిగాఁ జూపుటయావశ్యకము.

ఉ. పోలయముమ్మమాంబికలు పుణ్యచరిత్రుల భక్తియుక్తులం
 బోలఁగఁ గాంచి రెవ్వరను బుణ్యఋషీశ్వరసప్తతుల్యులం
 బోలిన పుత్రసప్తకము భూరిహితార్థగుణప్రవృత్తికై
 లాలితవిక్రమోన్నతుల లక్షణదివ్యవిచక్షణాత్ములన్.

ఇచ్చట మొదటిపాదములో "పుణ్య" శబ్ద మొకసారి వచ్చినది. కావున నాశబ్దమునే మరల రెండవపాదములో ఋషీశ్వరులకు విశేషణముగాఁ గవి ప్రయోగించియుండు నని తోఁచదు. "పోలిన" అని మూఁడవపాదము మొదటఁ బ్రయోగించినాఁడు గనుక "తుల్యులం" అని ద్వితీయపాదాంతమున వ్రాసి యుండఁడు. కవియొక్క పాఠము "పూర్వఋషీశ్వరసప్తకంబునుం బోలినపుత్రసప్తకము" అనినై యుండునని నాయూహ. సహృదయు లాలోచింతురుగాక! మూఁడవపాదము చివర నున్న "ప్రకృతికై" కూడనపపాఠముగనే తోఁచుచున్నది. "ప్రవృత్తులన్" అనునది కవిపాఠము గానోపును.

(3) వైభవప్రఖ్యాతవరహరిశ్చంద్రుండు :— హరిశ్చంద్రుఁడు ప్రశస్తికెక్కినది సత్యమునకుఁ గాని వైభవమునకుఁ గా దని మూల నున్న ముసలమ్మలకుఁ గూడఁ దెలిసిన విఖ్యాతవిషయము. ఈపాటిజ్ఞానముకూడ మనయవతారికాకారునకు లేక యూతఁ డిట్లీ యావిశేషణము నుపయోగించె నని తలంచుట హాస్యాస్పదము. ఇచ్చటఁ గవిపాఠము మఱుగుపడి యెట్లో యపపాఠము నెలకొనిన దని నాయూహ. "వైభవప్రఖ్యాత వరనిర్జరేంద్రుండు" అనునదియో యట్టిది మఱొకటో కవిపాఠమై యుండు నేమో? లేక వైభవశబ్దస్థానముననే మఱియొకపదము ప్రయుక్తమయ్యుండెనో?

(4) ఘనుఁడు కొమరగిరీంద్రుండు గలిగియుండు :—“ కలిగియుండు ” అనునది “ కలితయశుఁడు ” అనుదానికి మాఱుగ నెలకొనిన యపపాఠము కానోపును.

అవతారికయందలి దోషముల నిట్లు సవరించుటలో నాయుద్దేశ్య మా యవతారిక యంతయు శ్రీనాథకృతమే యని నిరూపించుటకుఁ గాదు. శాస్త్రిగా రట్లభిప్రాయపడుట ప్రమాదము. ఆపద్యములను వ్రాసిన దేవఁ డయినను నందలిదోషములు లేఖకదోషము లని నిరూపించుటయే నాయాశయము. కావున “ అవతారికాభాగ మితరపూరితమే యని త్రికరణశుద్ధిగ నంగీకరించుచుఁగూడ నాతప్పులు తప్పులు కావని సవరించుట వలని ప్రయోజన మేమిరో కానరాకున్నది ” అని వ్రాసినశాస్త్రిగారి కందలిప్రయోజన మిప్పుడయిన గోచరించు నని తలంచెదను. అవతారికాభాగములోఁ బరపూరణము నే నంగీకరించుటకుఁ బ్రధానకారణ మందలి చాలపద్యము లప్రౌఢశైలిలో నుండుటయే. ఈపరపూరణవిషయమున నేను సూచించినవి రెండుపక్షములు (1) పరిషత్తునకు దొరకినప్రతికి లేఖకుఁ డయినగుడిమెట్ల వెంకన గాని తత్పూర్వలేఖకులు గాని తమకుదొరకిన ప్రతిలో నవతారికాభాగము ఖిలమై యుండఁగా ఖిలభాగములను దమస్వంతకవిత్వముతోఁ బూరించుట. (2) శాంతయ్యకాలములోఁ గాని యాతనివంశీయుల కాలములోఁ గాని వారియజాగ్రత్తచే నీయవతారికాభాగము శిథిలముకాఁగా వారు దానిని స్వహస్తముననో పరహస్తముననో పూరించుట. ఈవిషయమున శాస్త్రిగారు వ్రాసినఖండనోక్తులలో సారస్య మగపడదు. “ ఒక్కయవతారికాభాగము మాత్రమే ఖిలమై మిగిలినభాగము గాకుండునా ? అట్లు వాదించిన లోకము హర్షించునా ? ” అని శాస్త్రిగారు వ్రాసినారు. అవతారికాభాగము గ్రంథముయొక్క పైపత్రములలో నుండునది. తాళపత్రగ్రంథములలో మొదటిపత్రములో చివరపత్రములో క్రిమిదష్టములై మధ్యపత్రములు నిల్చియున్న గ్రంథము లెన్నిలేవు ? దీనిలో నసంభావ్య మేమియు లేదే శాస్త్రిగా రింతవిస్తారముగా వ్రాయుటకు! కీ॥ శే॥ శ్రీపోలవరము జమీందారుగారి కసలు దొరకిన హరవిలాసప్రతిలో నవతారికాభాగము లేనే లేదఁట. మఱియొకప్రతిలో నవతారికాభాగ ముండి చివరయాశ్వాసములు గలభాగము పోయియుండఁగా రెండుప్రతులను బట్టియు గ్రంథము సమగ్రముగాఁ బ్రకటింపఁగల్గితి మని వారు వ్రాసియున్నారు.

శ్రీవారే ప్రకటించిన కదిరీపతిశుకసప్తతి కవతారికాభాగము దొరకనేలేదు
గదా! కావున నీగ్రంథముయొక్క యవతారిక ఖిలముకాఁగా నది పరపూరిత
మయియుండు నని తలంచుటలో నబ్బుర మేమియు లేదు. పరిషత్తునకు దొర
కినప్రతి శిథిలాతిశిథిల మనియు నందు గ్రంథపాతము లవతారికలోనే గాక
కథాభాగములోఁ గూడఁ గలవనియు శాస్త్రిగారీపట్టున వ్రాసినవాక్యములకు
సందర్భము లేదు. పరిషత్తునకు దొరకినప్రతియొక్క శిథిలస్థితి వెంకనాదులకు
దొరకిన యసలు ప్రతిని గూర్చి నేనొనర్చిన యూహాల కేమియు బాధకము
కాఁజాలదు. మఱియు నవతారికయందలి కొన్నిపద్యములు శ్రీనాథకృతము
లని యనుమానించుటకుఁ గూడఁ గొన్నియవకాశములు కాన్పించుచున్నవి.
భీమఖండావతారికయందలి పద్యముం బోలిన పద్య మొకటి యీగ్రంథావతా
రికలోఁ గలదు. రెండింటిని జిత్తగింపుఁడు-

సీ. జగదేకసంస్తుత్య సౌభాగ్యసంపద రతిదేవిఁ బోలు నీరాజవదన
పరమపాతివ్రత్య భాగ్యగౌరవమున భూపుత్రిఁ బోలు నీపువ్వుఁబోఁడి
యక్షీణమహిమఁ గల్యాణవైభవమునఁ బార్వతిఁ బోలు నీపద్మగంధి
మృదుగభీరప్రౌఢమితభాషణంబుల భారతిఁ బోలు నీపరమసాధ్వి
యనుచు బంధులు వినుతింప నవనిమించె, నధికశుభగాత్రి విశ్వనాయకునిపుత్రి
యన్నవిభుదేవమంత్రియర్ధాంగలక్ష్మి, రమ్యసద్గుణనికురుంబ రామమాంబ.

(భీమ ఆ 1 ప 56)

సీ. పరమపాతివ్రత్య భావంబు తలఁపంగ గౌరి గాఁబోలు నీకాంత తలఁప
సకలసంపత్స్ఫూర్తి చాతుర్యమహిమల నిందిర గాఁబోలు నిందువదన
సకలవిద్యాప్రౌఢి నడిసన్నగరిమల భారతి గాఁబోలు భామ యెపుడు
సర్వలక్షణగుణ సంపన్నతోన్నతి నింద్రాణి గాఁబోలు నిగురుఁబోఁణి
యనఁగ నిద్ధాత్రి నెప్రొద్దు నతిశయిల్లెఁ, బరఁగ ముమ్మడిదేవయ్య భామ జగతిఁ
గామితార్థకసంధానకల్పవల్లి, యుజ్జ్వలద్గుణనికురుంబ యొమ్మమాంబ.

(శివ ఆ 1 ప 34)

(ఈపద్యముఁ బరిషత్ప్రతిలోఁ బ్రకటితమయినట్లే యుదాహరించితిని. ఇం
దలి లేఖకదోషములు సవరణ కావలసియుండును.)

ఇంక శ్రీనాథునికృతులందును, ఇతరకవులకృతులందును గృతిపతి
కవిని గృతియిమ్మని ప్రార్థించినపిదపనే కృతిపతి వంశము వర్ణింపఁబడుట ప్రసిద్ధ

రాదు. శాస్త్రిగారు తమపీఠికలో దోషములపట్టిక నుదాహరించి యట్టులే గాక యింక ననేకదోషములును నప్రౌఢకవితాబంధమును నవతారికాభాగముననే యగపడుచున్న వని వ్రాసినారు. కాని యాదోషములలో రెండవతారికలోనివి గాక కథాభాగములోనివే యై యుండుటచే "మఱియు వీరుదాహరించిన దోషములలో "పల్వలుచింత" (ఆ 1 ప 56) "కాకోదరగ్రామణీకంఠగ్రైవేయ" (ఆ 1 ప 58) అను చివరవి రెండును నవతారికాభాగములోనివి గాక కథాభాగములోనివే యైయున్నవి. గ్రంథము ప్రథమాశ్వాసములో నేపద్యమునుండి శ్రీనాథకృతమో వీరుతమ పీఠికలో వివరించియుండలేదు. కథాభాగము ఆ 1 ప 44 తోఁ బ్రారంభమయి యుండఁగా శాస్త్రిగా రుదాహరించిన పైరెండుదోషములకు గతియేమి?" అనియే నేను వ్రాసియున్నాను. అంతియే గాని కథారంభ మెచ్చటినుండియో తెలియక కాదు. కథారంభము 44 సంఖ్యగల వచనమునుండి యని నేనుగూడ నుదాహరించియే యుంటిని గదా! సరే దీనికేమి? ఈవచనారంభమునందు "అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధియు, నభిమతార్థసిద్ధియు, సత్యధర్మక్రియావృద్ధియు నగునట్లు..............." అనియున్నది గదా! శ్రీనాథుఁ డీగ్రంథము నెవరికినంకితమొసంగియుండనిచో నీయభ్యుదయాదు లుద్దేశింపఁబడిన దెవరికి? గ్రంథ మెవరి కంకితమిచ్చిన వారికే వర్తించు నను తలంపుతో ముందుగనే యిట్లు వ్రాసినాఁ డని శాస్త్రిగా రనియెదరు కాఁబోలును.

ఇఁక నీగ్రంథము శ్రీనాథునిచే శాంతయ్యకు స్వయముగా నంకిత మీయఁబడనిచో శ్రీనాథుని యంత్యదశలో రాజమహేంద్రవరప్రాంతమున రచింపఁబడి యుండవలసిన యీకృతి శ్రీశైలమందలి శాంతయ్యకు లభించి యుండుట యసంభవ మని నేను వ్రాసినవాక్యమును మహాపూర్వపక్ష మని గేలిసేయుచు శాస్త్రిగారు నే నిట్టినిస్సార మయిన యుక్తి వ్రాయుట యాశ్చర్యముగా నున్న దని సెలవిచ్చి యీసందర్భమున నసంగతగ్రంథ మెంతయో వ్రాసియున్నారు.

"శ్రీనాథుఁడే యంకిత మిచ్చె ననుకొందము. అప్పుడే కవికృతిపతుల కెట్లు సమాగమము కలిగినది? శ్రీనాథుఁడు శాంతయ్య నెఱిఁగినపిమ్మట శ్రీశైలమున కేఁగినాఁడా? శ్రీశైలయాత్రయందే శాంతయ్య నెఱిఁగెనా? వీరిరువురకు నెట్లుసమావేశము కలిగిన దనుకొనుచున్నారో! గ్రంథము శాం

తయ్యకుఁ గూడ నట్టే లభించియుండును. అని శాస్త్రిగారు వ్రాసినది నాకుస
రిగా నర్థము కాలేదు. శ్రీనాథుఁడు శ్రీశైలమునకుఁ జిన్ననాఁటినుండియు
యాత్రలు సలుపుచు నచ్చటిభిక్షావృత్తిమఠజంగములతో స్నేహసంబంధము
ను గలిగియుండు ననుట కాతని శాసనగ్రంథములనుండి యుదాహరణములను
నేను నావ్యాసములోఁ జూపియే యున్నాను. శాంతయ్య యు శ్రీనాథుఁడు
నొకరినొక రెఱింగినస్నేహితు లయినప్పుడు వారిరువురకుఁ గవికృతిపతులసం
బంధ మేర్పడుట సర్వవిధముల సమంజసమే కాని యట్లు కానప్పుడు శ్రీనా
థుఁ డెచ్చటనో దూరదేశమందుఁ దనయంత్యదశలో నెవరికి నంకిత మీయ
కుండ రచించిన యీయేకలిఖితప్రతిని శ్రీశైలమందలి శాంతయ్య సంగ్రహిం
చి యుండుట యెట్లు పొసఁగునో నా కూహింపరాకున్నది. శ్రీనాథుఁ డంతకుఁ
బూర్వము శ్రీశైలమునకు రాకపోకలు సలుపువాఁడే యగుఁగాక! ఆవిషయ
ము పైసందర్భములో శాంతయ్య కీగ్రంథము లభించియుండుట కెట్లుసాధకము
కాఁగలదు? శాస్త్రిగా రీసందర్భమున సామ్యమునకుఁ గొనితెచ్చిన "ఎక్కడి
నన్నయభట్టు; ఎక్కడి తిక్కన; ఎక్కడి యెఱ్ఱన; వీరు మువ్వురు నొక్కకృతి న
ట్లు పూరించిరి? ఎప్పటి రామభట్టు, ఎప్పటి తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయ
ణము నెట్లు పూరించెను?" అను ప్రశ్నముల కిచ్చట బొత్తిగా సందర్భము లేదు.
నన్నయభారతము తిక్కననిర్వచనోత్తరరామాయణము నసమగ్రగ్రంథము
లయినను వ్రాసినంతవఱకు సమగ్రములే యయి యెవరో యొకరి కంకిత మయి
లోకమున బాహాటముగ వ్యాప్తము లయినగ్రంథములు. కావుననే కొన్నిశతా
బ్దులు గడచినను దరువాతికవులు వానిని బూరించుటకుఁ గారణ మయినది.
మనప్రస్తుతాంశ మట్టిది కాదు. శ్రీనాథుఁ డవతారికాదులే వ్రాయక గ్రంథ
మెవరికి నంకితమే యొసంగక దాని నసమగ్రస్థితిలో నే మూలనో పడవైచి
మరణించిన చో నది లోకములో వ్యాప్త మగుట కవకాశము చాలఁ దక్కు
వ. అట్టిస్థితిలో నాయేకలిఖితప్రతిని శాంతయ్య సంగ్రహించుటయు నసంభా
వ్యమే; మఱియు నీకట్టున శ్రీశాస్త్రిగారు శాంతభిక్షావృత్తి కొక్కఁడే శ్రీ
శైలవాసి గాని ముమ్మయశాంతయ్య గూడ నచ్చటివాఁడే యనుట కాధార
మేమున్న దనియు, గ్రంథావతారికలో శాంతయ్యపూర్వుఁడు పోలయ తూ
ర్పునాఁడు పాలించినట్లు చెప్పఁబడి చేవ్రూరు, ఉప్పలము, లింగాల, చెరువాడు,
ఆతుకూరు, ఆముదాలపల్లి, ఆన యనుగ్రామనామములు కూడ నుదాహృతము

లయిన వనియు, ఈతూర్పువాఁడు నీగ్రామములు నెచ్చటివో తెలిసిన శాంత
య్యనివాసస్థలాదులు తెలియవచ్చు ననియు సెలవిచ్చినారు. శాంతయపూర్వు
లెచ్చటివారైన నేమి? వా రార్జించినట్టియు, దాన మిప్పించినట్టియు గ్రామ
ము లెచ్చటి వయిన నేమి? ముమ్మడిశాంతయ్య శాంతభిక్షావృత్తికాలువు
లో శ్రీశైలమందే యుండినట్లు మనగ్రంథావతారిక సాక్ష్య మిచ్చుచున్నది.
నే విచారించినంతవఱకు శాంతయ్యకు సంబంధించిన యవతారికోదాహృత
గ్రామములలో, చేవూరు నెల్లూరుజిల్లా కందుకూరుతాలూకా యందును,
ఆతుకూరు (ఆత్మకూరు) ఆజిల్లాలోనే యాత్మకూరుతాలూకా యందును,
అముదాలపల్లె యనుపేరు గల గ్రామములు కడపజిల్లా పొదిలితాలూకాలో
నొకటియు, కృష్ణాజిల్లా నూజివీడుతాలూకాలో నొకటియు, లింగాలయను
పేరు గలగ్రామములు కృష్ణాజిల్లా నందిగామతాలూకాలో నొకటియు, కయిక
లూరుతాలూకాలో నొకటియుఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఈసంగతి సందర్భములఁ
బట్టి శాంతయ్యపూర్వులు పాలించినతూర్పునాఁడు నెల్లూరుప్రాంతమై యుండు
నేమోయని నేఁ దలంచుచున్నాను. ఏది యెట్లున్నను శాంతయ్య కాలము
నాఁటి కాతఁడు భిక్షావృత్తికాలువులో శ్రీశైలమందే యుండినట్లు మనకు
గ్రంథప్రమాణమే యుండ నీగొడవలతోఁ బనియేమి?

మఱియు శాంతయయు శ్రీనాథుఁడు సమకాలికు లని నిర్ణయిం
చుటకు వివాదాస్పద మయినయీగ్రంథావతారికాభాగము తప్ప నిర్దుష్ట
మగు ప్రబలాధార మేదయిన నున్నదా యని యు, వారిరువురు సమకా
లమువారే యని నిర్ణయము గలిగినచోఁ దమ యభిప్రాయము తప్పక పొర
పాటే యగుననియు, అట్టి ప్రమాణమునైన నేను జూప నయితి ననియు శ్రీశా
స్త్రిగారు లిఖించిరి. ఇంతే గాక శాంతలింగ మహాభక్తుఁడు కృష్ణదేవరా
యలకాలములో శ్రీశైలమునఁ గొన్నిధర్మకార్యము లొనర్చినట్లు శాసన
ములవలనఁ దెలియుచున్న దనియు (భారతి సం 1 సం 3 పుట 30)
నాతఁడే మన ముమ్మడిశాంతయ్య కానోపు ననియుఁ గూడఁ దమయూ
హల కాధారముగా నీసందర్భమున సెలవిచ్చిరి! శాంతయ్య శ్రీనాథులు
సమకాలీను లయినట్లు మనకు గ్రంథప్రమాణమే యున్నది. దానినే సమ
ర్థించి వాదించుచున్న వాఁడను నేను. కావున వారిసమకాలీనత్వమును నిర్ణ
యించు నితరప్రబలాధారములను జూపెడిభారము నాపయి నుండదు.

గ్రంథప్రమాణమును నిరాకరించెడి శాస్త్రిగారే శాంతయ్యయు శ్రీనాథుడు సమకాలికులు గా రనుటకు శాసనాదిప్రబలాధారము లున్నచోఁ దమవాద సమర్థనమున కయి చూపవలసి యున్నది. శాస్త్రిగారు తమకయి నున్న భారము ను నాపైఁ ద్రోయుట న్యాయము కాదు. మఱియు వా రుదాహరించిన శాంత లింగముయొక్క శ్రీశైలదానశాసనముకూడ నావాదమునకే యుపయోగించును గాని శాస్త్రిగారివాదమున కుపకరింపఁ జాలదు. భారతిలో శ్రీశైలక్షేత్రవర్ణనావసరమునఁ జేర్పఁబడిన యీశాసనము దొరతనమువారిచేఁ గాని యితరులచేఁ గాని యింతవఱకుఁ బ్రకటితమయినట్లు కానరాదు. చెన్నపురిలో నున్న నామిత్రులు శ్రీయుత మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారికి వ్రాసి కనుఁగొనఁగా నీశాసనము కలియుగాబ్దములు 4611 అనఁగా శకాబ్దము 1433 (క్రీ॥ శ॥ 1511) ప్రజోత్పత్తినామసంవత్సర మాఘ బ ౧౪ సోమవారమునాఁటి దని యు నిందలి దాత శాంతయ్యకొడుకు లింగయ్యగాని శాంతయ్య కాఁ డనియుఁ దెలియఁ బఱిచిరి. ఇందు దాతయొక్క వంశానుక్రమణిక యున్నదేమో తెలియఁ బఱుపుఁ డని కోరఁగాఁ దా మావిషయమును బరిశీలింప లే దనియు, త్వరలో శాసన పుటకలును సంపాదించి పంపెద మనియు వారు సెలవిచ్చినారు. కాని కార్యాంతరప్రసక్తిచేఁ గాఁబోలు వా రింతవఱకు దాని నాకుఁ బంపలేకపోయిరి. ఎట్లయినను నీశాసనమందలి శాంతలింగము శాస్త్రిగా రూహించినట్లు ముమ్మయ శాంతయ్య కాఁజాలఁడు. శాంతలింగ మనఁగా శాంతయ్యకొడుకు లింగయ్య యైనట్లు శాసనమువలన నేర్పడినది కదా! ఈలింగయ్య తండ్రి శాంతయ్య యే ముమ్మయశాంతయ్య యని యిదమిత్థముగా నిర్ణయింపలేము గాని యాతఁడే యని యనుమానించుటకు మాత్రము ప్రబలావకాశము లున్నవి. శివరాత్రిమాహాత్మ్యకథావతారికలో "చటులజైనకోలాహలసమరబిరుదఘనుఁడు" అను విశేషణము శాంతయ్యకుఁ బ్రయుక్తమయి యుండఁగా శాసనములో శాంతయ్యకొడుకగు లింగయ్యకూడ శ్వేతాంబరజైనవధ గావించినట్టు లున్నదఁట. తండ్రికొడుకు లిరువురుఁగూడ జైనులతో సమరము లొనరించి యుండవచ్చును. లేదా యిట్టిది శాస్త్రిగారు సెలవిచ్చినట్లు లాకాలపు శైవ సామాన్యబిరుద మయినఁ గావచ్చును. తండ్రులబిరుదములు కొడుకులు ధరించుటకూడ నప్పటి సంప్రదాయమైనట్లు శాసనములు చదివినవారి కెల్లఁ దెల్లమే. శాసనకాల మయిన క్రీ॥ శ॥ 1511 నాఁటికే సంగ్రామవిజయ, దానధర్మాది

కార్యములలో నాఱితేఱిన లింగయ్య కప్పటికి నలువది డెబ్బది సంవత్సరము
ల వయస్సుండు ననుకొన్నచో నాతని జన్మకాలము క్రీ॥ శ॥ 1440, 1450 ప్రాంత
ము కాఁగలదు. శాస్త్రిగారును నేనును నిర్ణయించిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యరచ
నాకాలముకూడ నిదియే గదా! కావున నీశాసనప్రమాణమును బట్టి కూడ
లింగయ్య తండ్రియగు శాంతయ్య శ్రీనాథునకు సమకాలీనుఁడే యగుచు
న్నాఁడు. ఇక్కాడిప్రమాణమునుబట్టి యైనను శాస్త్రిగారు తా మిదివఱకు
వ్రాసినమేరకుఁ దమయభిప్రాయము పొరపాటే యని యంగీకరింతురా?

శాంతభిక్షావృత్తియతీంద్రుని యాజ్ఞానుసారముగనే గౌరనమహాకవి
నవనాథచరిత్రమును శ్రీశైలమల్లికార్జునస్వామి కంకితముగా రచించియున్నాఁ
డు. అందుచే శాంతభిక్షావృత్తి, గౌరన, శ్రీనాథుఁడు; ముమ్మయశాంతయ్యా
యు నొక్కకాలమువా రని బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తమ
శృంగారశ్రీనాథములో వ్రాసియున్నారు శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారు మన
సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారి కత్యంతశ్రేయోభిలాషులు నాచార్యవిశేషులు నం
ట. అయినను శాంతయ్య శ్రీనాథుల సమకాలీనతావిషయమున నాచార్య
వచనములఁ గూడ విశ్వసింపఁజాలక, శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగా రిట్లు వ్రాయు
టకు వారికిఁగూడ నీశివరాత్రిమాహాత్మ్యావతారిక తప్ప వే ఆధారము లే
దనియు, ఆకాలమందే యీగ్రంథముకూడ శ్రీనాథునిచే శాంతయ్యకు స్వ
యముగా నంకిత మీయఁబడినచో గౌరన నవనాథచరిత్రాదులవలెను శ్రీనా
థుని యితరకృతులవలెను నెన్నఁటికో యొకనాఁటికి శిథిలము గాకుండ, గ్రం
థపాతములు లేకుండ లోకమును సంశయముపాల్సేయకుండనే లభింపక గ్రం
థ మనాదరింపఁబడి కొంతభాగము శిథిలము కానేల యనియు దాని నెన్నఁడో
యెవరో కవితాహీనులు పూరింపనేల యనియు దానిప్రారబ్ధమా యనియు
శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు ప్రశ్నించినారు. ఇందులకుఁ గారణము దానిప్రా
రబ్ధముగాక మనప్రారబ్ధ మని నాసమాధానము. ఎన్నిగ్రంథములు శిథిలములు
గాలేదు. నామావశిష్టములు గాలేదు? అ దంతయు మనప్రారబ్ధముగాక మఱే
మి? గౌరననవనాథచరిత్రముమాత్రము మనకు సమగ్రముగా లభించినదా?
శ్రీనాథకృతములే యయిన మరుత్తరాట్చరిత్రము, శాలివాహనసప్తశతి, పండి
తారాధ్యచరిత్రము మున్నగునవి యీమాత్రమయిన దొరకక నామావశిష్టము
లయినవేమి?

నవనాథచరిత్రమున శాంతభిక్షావృత్తి యే యేవిశేషణములతో వర్ణింపఁబడెనో యావిశేషణములతోనే శివరాత్రిమాహాత్మ్యమున నాతనిభృత్యు లగుశాంతయ్యయు నాతనితండ్రియు వర్ణింపఁబడి రనియు శాంతభిక్షావృత్తికాలముననే యీయవతారికా భాగము రచింపఁబడినచో గురుసన్నిధానమున వా రిట్లు వర్ణింపఁబడుట యసంభవ మనియు, కావున శ్రీనాథునకు సమకాలీనుఁ డయినశాంతభిక్షావృత్తికాలమున నది రచింపఁబడలే దనుట కిది కూడ నొకప్రమాణ మనియు, కనుక నది శ్రీనాథరచితముఁ గా దని తేలుచున్న దనియు మఱియొకవాదమును గూడ శాస్త్రిగారు ప్రతిపాదించిరి. కాని యీ యాక్షేపణము యథార్థము బలీయము గా దని మనవి సేయుచున్నాను. శాంతభిక్షావృత్తి యతీశ్వరుఁడు వీరశైవుల పంచసింహాసనములలో నొకటి యగు శ్రీశైలసింహాసనమున కధీశ్వరుఁ డయినను నాతఁడు గూడ జంగముఁడే. జంగములలో నెవరో యొకరు సింహాసనాధీశ్వరు లయినను వారిశిష్యులు కొందఱు కారణమును (దీక్షాధికారాదులను) బడసి మఱొకమఠమున కధిపతు లగుటయు నామఠమునకుఁ జెందిన శిష్యవర్గమునయి గురుత్వము నెఱపుటయుఁ గలదు. ఈగురుస్వాములలో షట్స్థలమూర్తి, చరపట్టపుదేవర, కారణమూర్తి యున్నగునధికారభేదములుకూడఁ గలవు. కావున శాంతయ్యకుఁ గాని యాతని తండ్రికిఁ గాని గురుస్వాముల కుచితము లయినవిశేషణము లేమయిన మన గ్రంథావతారికలోఁ బ్రయుక్తము లయి యున్నను నవి శాంతభిక్షావృత్తియతీశ్వరు నెడ నవినయమును బ్రకటించునవి కానేరవు. ఇంతకు శాస్త్రిగారు వ్రాసినట్లు శాంతయ్యకు నాతనితండ్రికిఁ బ్రయుక్తము లయిన యట్టి విశేషణము లేవియు నా కీగ్రంథావతారికలోఁ గానవచ్చుట లేదు.

సీ. పంచాక్షరీమంత్రపారిజాతోద్భూతఫలము లేగురువుసంభాషణములు
వీరశైవాచారవిమలమార్గానూనశాశ్వతం బేగురుస్వామిమహిమ
నిఖలదేశాధీశనివహాప్రమేయకపాత్ర మేగురుమూర్తిపాదయుగళి
శంకరపూజాప్రశస్తదీక్షాజనా(హ్లాద మేగు)రువుహస్తాంబుజాత
మనఁగఁబండితచెన్నమల్లికార్జునునకుఁ(బౌత్ర)రత్నంబు సెట్టియప్రభుసుతుండు
మారమాంబాతనూజుండు మహితయశుఁడు, వెలయు ముమ్మడిదేవయ్య
(ఆ 1 ప 28) వినుతకీర్తి.

అనుపద్యమును సరిగా నన్వయము చేసికొనకపోవుటయే శాస్త్రిగా రిట్టి ప్రమాదసంకలిత వాక్యములను వ్రాయుటకుఁ గారణ మయిన దని తలంచుచు న్నాను. ఈపద్యమందలివిశేషణములు శాంతయ్యతండ్రియగు ముమ్మడిదేవయ్య కుఁగాకయాతనిపూర్వుఁడో గురుఁడోయగుపండిత చెనమల్లికార్జునునకు వర్తిం చునని నాయభిప్రాయము. గీతపద్యారంభమున నున్న "అసఁగ" అనుపదమునకు సరియైన కవిపాఠము "అట్టి" యై యుండవలెను. సీసపాదములలో యచ్ఛబ్ద ము ప్రయుక్త మయినప్పు డీగీతారంభమునందుఁ దచ్ఛబ్దము ప్రయోగింపఁబడి నప్పుడే సరియైన సమన్వయ మేర్పడునుగదా! మఱియు గీతపద్యద్వితీయ పాదారంభమునఁ గ్రంథపాతమునకుఁగాఁబోలు, కరిమత్తువారు కుండలీకరణ ములోఁ జూపిన "పౌత్ర" అను పూరణముకూడ సరియైనదిగఁ గాన్పింపదు. ఏల యనఁగా నవతారికయందలి వంశానుక్రమణికను బరికింపఁగా ముమ్మడి దేవయ్య తాత పోలిదేవయ్యయే గాని చెనమల్లికార్జునుఁడు గాఁ గాన్పింపఁడు. కావున దీనికి సరియగుపాఠము "భక్త" అనియో యట్టిది మఱొకటో యై యుండును. ఈపద్యమందలి విశేషణము లయినను శాంతభిక్షావృత్తికి నవనా థచరిత్రమున గౌరనయుపయోగించినవిశేషణములతోఁ బోలిక కలవి కావు. ఎటుచూచినను భిక్షావృత్తికిఁ గలవిశేషణములలో జైనమతవిధ్వంసనసూచక బిరుదములు మాత్రమే. శాంతయ్యకు వానిపూర్వులలోఁ గొందఱకుఁ గూడ నీగ్రంథావతారికలోఁ జేర్పఁబడినవి. ఇవి యాకాలమందలి వీరశైవులకు సా మాన్యవిశేషణము లయియుండనోపు నని శాస్త్రిగారే సెలవిచ్చినారు కదా! కావున నీవిషయము శాస్త్రిగారివాదమున కేమియు నుపకరింపనేర దని నా మనవి.

II. కథకు మూల మేది?:—ఈకథ స్కాందపురాణమందలి శంకర సంహితలోని దని నావాదము. దీనికి మూలమే లే దనియుఁ గాశీఖండము లోని గుణనిధిచరిత్రమందు వర్ణితమయిన శివరాత్రిమహాత్త్వముతోఁ దనివిసెం దక దానిని విస్తరించు తలంపుతోడను, బాణుని కాదంబరియందుఁ దనకుఁ గలయభిమానముచే నందలివర్ణనలఁ జాలవఱ కాంధ్రీకరించి యుండుఁ జేసుపు నిచ్చతోడను బాత్రములపేరులు మార్చి శ్రీనాథుఁ డీ గ్రంథమును వెల యించి శివరాత్రిని బూజించినాఁ డని శాస్త్రిగారివాదము శ్రీదేవిడీజమీాం దారుగారి శైవగ్రంథాలయమున లభించినశంకరసంహితను దీసి చదువఁగా నీ

కథ శాస్త్రిగారి కంటఁ గనిపించ లేదఁట. అందుచే నిది శంకరసంహితలోని దన వీలు లేదఁట. శంకరసంహితయం దేఖండమం దేకాండములో నీకథగలదో చూపెడిభారము నాయందే కలదఁట. అట్లు నేను జూపునంతవఱకుఁ దమ వాదమునకెట్టిబాధకమును లేదఁట. కాని యీపట్టున శాస్త్రిగారు తమవాదము నెల్ల నొక్కపెట్టునఁ బటాపంచలొనర్చు నొక్కప్రబలవిషయమును జల్లఁగా జాఱవిడిచి యందుఁగూర్చి తమదీర్ఘవ్యాసములో నెచ్చటను నేమియు ముచ్చటింపరయిరి. ఈశివరాత్రిమాహాత్మ్యము శంకరసంహితలోని దని సూతముఖమున ముక్తకంఠముతో వాక్రుచ్చినవాఁడు శ్రీనాథుఁడు. ఆతనిపద్యమును నాపూర్వవ్యాసములో నిచ్చియే యున్నాను. మరల నుదాహరించుచున్నాను.

ఉ. తాపససార్వభౌములు సదా శివరాత్రిమహావ్రతంబు దో
షాపహృతిక్రమంబు వినుఁ డాదరణంబున నేను సద్గురు
శ్రీపదపద్మముల్ దలఁచి చెప్పెద శంకరసంహితాకథా
దీపితభవ్యమార్గమునఁ దేటపడన్ మొదలింటినుండియున్.

శ్రీనాథవిరచితకథాభాగము ఆ 1 లో 44 సంఖ్యగల వచనమునుండి యని యు నాసంగతి "పరమేశ్వరప్రియంబై, పార్వతీమనోహరంబయి శ్రీనాథసేవితంబయి........"అనుతద్వచనము దలి వాక్యములచే శ్రీనాథుఁడే కంఠరవంబునఁ జెప్పియుండ నెక్కడనుండి శ్రీనాథునకవిత్వమో శాస్త్రిగారు గ్రంథపీఠికలో స్పష్టపఱుప లేదు నేనడుగనేల యనియు సెలవిచ్చిన శాస్త్రిగారు 49 సంఖ్యగల పయిపద్యము తప్పక శ్రీనాథునిదే యని యంగీకరింతురా లేక యిచ్చటఁగూడ నప్రౌఢుఁ డగునవతారికాకారుని హస్తకౌశలమును బ్రవేశపెట్టెదరా? శ్రీనాథునికవిత్వ మెచ్చటనుండి యని నే నడిగినది శాస్త్రిగారిట్టి దాఁటు వేయకుండుటకే. శ్రీనాథుఁ డీగ్రంథమును శంకరసంహితాకథాదీపితభవ్యమార్గమునఁ జెప్పుచుంటినని ఘోషించుచుండఁగా శాస్త్రిగారియపోహాల కవకాశ మెక్కడనున్నది. శాస్త్రిగారియూహలే సరియైనచో శ్రీనాథుఁడు నిజమునే ప్రకటింపక యిట్టియబద్ధమును వ్రాసి లోకమును వంచింపనేల? కాశీఖండములోని కథయే యిట్లు మార్చి పెంచి వ్రాయుచుంటి ననినచో గ్రంథ మనాదరింపఁబడు ననియు, కృతిభర్త సంభావింపఁ డనియు వెఱచి యిట్లొనర్చెనని శాస్త్రిగారు లోకప్రతారణబుద్ధిని నాకారోపించినట్లే శ్రీనాథునకుఁ గూడ

నారోపింప సాహసించెదరా ? శ్రీనాథుని స్వంతవాక్యములకే యప్రామాణ్యము
నాపాదించి నాత్మసిద్ధాంతమును నెలకొల్పు శాస్త్రిగారిమీఁదనే వారివాదము
ను సమర్థించు ప్రబలప్రమాణములను జూపెడిభార ముండును గాని గ్రంథప్ర
మాణమునే యనుసరించు నాపయి నెట్టిభారము నుండ నేరదు. కాశీఖండము
సనత్కుమారసంహితలోనిది. ఆవిషయము శాస్త్రిగారే యంగీకరించిరి. (ఆం॥
సా॥ పరిషత్పత్రిక సం 15 సం 2 లోని "శ్రీస్కాందపురాణము" అను వారివ్యా
సముఁ జూడుఁడు) శ్రీనాథుఁడు గైకొన్నయీకథ శంకరసంహితలోని దని యా
తఁడే ఘంటాపథముగఁ జాటినాఁడు గదా ! రెంటికిని బోలిక లున్నమాట
నిజము. ఇట్టికథయే వేదనిధిచరిత్ర మను పేరితో శివపురాణము విద్యేశ్వరసంహి
తలోఁ గూడ సంగ్రహముగ నున్నది.

కావుననే, పురాణములలో సమానసాహిత్యము గల కథలు వేర్వేఱుతా
వుల వర్ణింపఁబడుట యసామాన్యము కాదని యు నందుఁను మహార్ణవముతో
నుపమింపఁబడిన స్కాందపురాణవిషయమునఁ జెప్పవలసినది లేదనియు నేను
వ్రాసినది- అట్టివట్టులఁ జూపకయే నేనిట్లు వ్రాయుటలోఁ బసలేదని శాస్త్రిగా
రొనర్చిన యవహేళన మనవసరము; గ్రంథవిస్తర మొనర్చుచు నేఁ జూపనేల?
పురాణగ్రంథపఠన మొనర్చెడివారికెల్ల నిది తెల్లమే. స్కాందపురాణ మింతవ
ఱకు యథారూపముగ సమగ్రముగ లోకమునకు లభింపనేలేదు. అందలి
మహాపురాణోపపురాణసంహితాఖండాత్మకవిభాగాదికములఁగూర్చి వాదోప
వాదములు జరుగుచునేయున్నవి. శ్రీనాథునికి లభించిన శంకరసంహితాప్రతి
యు శాస్త్రిగారు చిత్తగించిన ప్రతియు నొక్కటే యని యెట్లు చెప్పఁగలము.
కాదంబర్యనుసరణ మిందు హెచ్చుగా నున్నమాట వాస్తవమే. అది నేఁజెప్పి
నట్లు కాదంబరియందు శ్రీనాథునకుఁ గలయభిమానమునే సూచించును
గాని యాతనివాక్యప్రమాణమునకే మూలచ్ఛేద మొనర్చు శాస్త్రిగారివింత
వాదమున కెట్లు లుపకరించును ? శ్రీనాథుఁడు తనగ్రంథములలో నొక్క కా
దంబరినుండియే కాదు. మయూరుని సూర్యశతకము, మురారి యనర్ఘరాఘ
వము, కాళిదాసుని కావ్యనాటకములు, భవభూతియుత్తరరామచరిత్రము
మున్నగు నుత్తమగ్రంథములనుండి యనుకరణములఁ గైకొని యాగీర్వాణ
కవీశ్వరులపయిఁ దనకుఁగల పూజ్యభావమును బ్రకటించియున్నాఁడు. మఱియు
బాణుఁడు తనకాదంబరీవర్ణనములఁ గూడఁ గొంతవఱకు స్కాందపురాణాదుల

నుండియే యనుకరించి యుండఁగూడదా! కవికులగురుఁ డనియాతనిచే నుతింపఁబడిన కాళిదాసుఁడు వ్యాసవాల్మీకుల కెంతదాసత్వము నెఱపెనో శాస్త్రిగా రెఱుఁగరా? అట్టిచో బాణుఁడు కూడ నామార్గమునే యనుసరించి యుండఁగూడదా? ఎంతటివారి కయినను బూర్వకవీంద్రారాధన రూపకమగు నీయనుకరణము కొలఁదిగనో గొప్పగనో తప్పనిసరియే యగుచున్నది. కావున శివరాత్రిమాహాత్మ్యమందలి కాశీఖండాంతర్గత గుణనిధికథాసామ్యమును, కాదంబరీవర్ణనానుసరణమును శాస్త్రిగారి సిద్ధాంతమును నిలుపనేర వని నామనవి. ఈగ్రంథమందుఁ గాదంబరీవర్ణనముల తెలుఁగుసేఁతలు, కాశీఖండభీమఖండరచనముల పరివర్తనములు చేరుటకుఁ గారణ మిది. శీఘ్రతరముగా నే పదియిర్వదిదినములలోనో శ్రీనాథుఁచే శ్రీశైలమునను రచింపఁబడుటయే యని శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారు శృంగారశ్రీనాథములో సెలవిచ్చియున్నారు. అంతకుఁ బూర్వ మిట్టియభిప్రాయమునే నేనుగూడ "శివరాత్రిమాహాత్మ్యరచనాకాలవిమర్శనము" అనునావ్యాసమునఁ దెలిపియుంటిని. శ్రీసాంబమూర్తిశాస్త్రిగారి కాచార్యవచనములందయినఁ బ్రమాణబుద్ధి కుదరకుండుట శోచనీయము.

III గ్రంథముయొక్క సమగ్రతాసమగ్రతలు:—మన కుపలబ్ధ మయినంతవఱ కీగ్రంథ మసమగ్ర మని చతుర్థాశ్వాసాంతమున నున్న "గీ॥ పరమమునులు సూత్యాహాసంభవుని సూతు। భక్తిఁ బూజించి యధికతాత్పర్యగరిమ। భటులు ప్రమథులచే భంగపడుట చూచి। చిన్నఁబోయి యముం డేమి చేసెఁ బిదప." అనుపద్యముచే నేనేకాదు పలువు రభిప్రాయపడుచున్నారు. కవి యవతారికలోఁ బ్రతిజ్ఞ చేసిన యురులింగోద్భవంబు, శివరాత్రిమాహాత్మ్యము ననుకథ లింతటితోఁ బూర్తియైనవి గనుక గ్రంథముకూడ నింతతో సమాప్తమే యని శాస్త్రిగారివాదము. ఈవిషయమునఁగూడ వారు నావ్యాసాంశములను జాల విపులముగ విమర్శించి సమాధానములను వ్రాసినారు. కాని యవి తృప్తికరములుగ లేవని నామనవి. అవతారికాభాగమందలి "ఉరులింగోద్భవంబు శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబు........,కథాభిధానంబు" అనువాక్యములు శ్రీనాథకృతము లయినను గాకపోయినను నందలిగ్రంథపాతములోని యుత్తరభాగములో శాస్త్రిగారు సెలవిచ్చినట్లు "నను" అను రెండక్షరములు మాత్రమే యుండు ననుకొందము. శివరాత్రిమాహాత్మ్యకథలోనే సుకుమారుని శివ

సాయుజ్యానంతరము, యమభటులకుఁ బ్రమథులకు జరగినయుద్ధవిశేషాదులు వర్ణింపఁబడఁగూడదా! శివకింకరులు సుకుమారుని శివలోకమునకుఁ గొనిపోక పూర్వము యముండు శివునితోఁ బోరాడి యపరమార్కండేయోపాఖ్యానము నావిర్భవింపఁ జేసినను గొంత బాగుండు నేమో గాని, కావలసిన పని (సుకుమారుని శివసాయుజ్యము) యై తనకు శృంగభంగము కలిగినప్పుడు యముఁడు చిన్నఁబోయి మాత్ర మేమి చేయుఁడు? తెలివితక్కువగా గత జలసేతుబంధనమున కయి యహంకరించి శివునితోఁ బోరాడి పరాజయమందునా లేక యసహాయౌదాసీన్యము నవలంబించి యుద్యోగవిసర్జన మొనరించునా యనెడి శాస్త్రిగారి సమాధానములు వారిరచనాచమత్కారప్రదర్శకము లయి చాల సొంపునింపుచున్నవే గాని మనవాదాంశమున కంతగా నుపకరించునవి గావని నామనవి. కవి యుత్తరాశ్వాసములలోఁ గథ నెట్లు విస్తరించి పరిణమింపఁజేసెనో యెవరుచెప్పఁగలరు. నిరంకుశు లగుకవులను శాసించువా రెవరు? చతుర్థాశ్వాసాంతమందలి పయిగీతపద్యము తమ వాదమునకుఁ బ్రబలబాధకముగా నున్నదని శాస్త్రిగారు పూర్తిగా నెఱుంగుదురు. దానిని ద్రోసిపుచ్చుటకు గత్యంతర మేమియు దొరకకపోవుటచే వారు పావ మిచ్చుటఁ గూడ నవతారికాకారునినే యాశ్రయింపవలసివచ్చుట శోచనీయము. మొట్టమొదట గ్రంథపీఠికలో నవతారికాభాగమునకుమాత్రమే సంబంధింపఁజేసిన యీయప్రౌఢుని నవసరమునుబట్టి నావిమర్శనాంశములకు సమాధానములు వ్రాయుటకయి యాశ్వాసాద్యంతపద్యములలోనికిఁ గూడ నవతరింపఁజేసిరి. మరల నిప్పు డీయాశ్వాసాంతపద్యములనుండి యించుక పైకి పనఁగాఁ గథాభాగాంతపద్యములలోనికిఁ గూడ నెక్కించుచున్నారు. మఱియు నవసరము వెంబడిని "తాపససార్వభౌములు......" మున్నగు కథాభాగాంతర్గతపద్యములలోనికిఁ గూడఁ బ్రవేశింపఁజేయుదురు కాఁబోలు. విద్వత్కవీశ్వరు లగువీరు "నిరంకుశాః కవయః" యను నానుడిని సార్థక మొనర్పవలయునుగదా! పయిపద్య మేవిషయమునను శ్రీనాథునిపద్యములకుఁ దీసిపోవునది కాదు. అది శ్రీనాథకృతము కాదనుట కెట్టియాధారమును లేదు. అవతారికాకారుఁ డప్రౌఢుం డగుటచే గతించిన యాశ్వాసముల చివర నుత్తరకథాసూచకము లగుప్రశ్నాత్మకపద్యము లుండుటచే నిచ్చటఁగూడ నిట్టిపద్య మొకటి యుండితీఱవలె నని యిట్టి యసందర్భపద్యములను వ్రాసెనఁట. ఇదియే

నాయాక్షేపమునకు సరియైన సమాధాన మని యట్లు తలంచినచో నిందలి చిక్కు విడిపోవు ననియు శాస్త్రిగారు సెలవిచ్చినారు. పాప మవతారికాకారుఁడు వీరిచేతిలో నెంతచులక నయిపోయినాఁడు! శాస్త్రిగా రాతని నెంతచిన్నచూపు చూచినను, అవతారికాశ్వాసాద్యంతపద్యములఁ బట్టియైనను నాతఁడు కేవల మంతయర్థజ్ఞః సందర్భశుద్ధిశూన్యుఁడుగాఁ గాన్పించఁడే! శాస్త్రిగారు సెలవిచ్చి నట్లు ప్రశ్నార్థకపద్యములు పూర్వాశ్వాసము లన్నిటిచివరను లేవు. మూఁడవ యాశ్వాసము చివర నిట్టిపద్య మేదియుఁ గానరాదు. అనవసరశ్రమఁ దీసికొని యిట్టిపద్యమును రచించి చతుర్థాశ్వాసాంతమున నిలుపుట కవతారికాకారు నకుఁ బని యేమి? ఆతనికిఁ గావలసినది శాస్త్రిగారి సిద్ధాంతముప్రకారము, అవతారికాశ్వాసాద్యంతపద్యముల నేతిప్పలు పడియో యేకల్లబొల్లిమాటల తోనో యల్లి గ్రంథము నెట్లయిన మమ్మశాంతయ్య కంటఁగట్టుట యేగదా! అట్టిచో నాతఁడు పయిపద్యము ననవసరముగా రచించు వృథాశ్రమనుగూడ నెత్తిపైఁబడవైచికొన నేల? ఈ తెలివిమాలినపనిచేత నీశ్రమ మంతతోఁదీఱునా? ఉత్తరకథాసూచకముగ నిట్టియసందర్భపుఁబద్యము వ్రాయుచో దానితో నాత రువాతికథ (అది శాస్త్రిగారు సెలవిచ్చినట్లు సందర్భరహిత మయినదే కానిం డు) నల్లెడిభారముఁగూడ నాతనిమీఁదనే పడునుగదా! కావున నీపద్యము శ్రీనాథేతరులు రచించియుండు రని సహృదయులు సమ్మతింప రని నానమ్మకము. మఱియు నీపద్యమునకు ముందున్నవచనములో "పుణ్యవంతులభాగ్యమునకుఁ గొలందికలదె" యనుసూతవాక్యముతో శివరాత్రిమాహాత్మ్యము ననుబంధిం చిన గ్రంథమెల్లఁ బూర్తినొందిన దనియు నందుచే నాపైని బ్రశ్నింపఁబడిన కథ శివరాత్రిమాహాత్మ్యమున కించుకంతయు నుపకరింపఁదనుట యెల్ల రంగీకరింప వలసినవిషయ మనియు సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు శాసించినారు కాని యాప యివచనమునందే "పుణ్యవంతుల భాగ్యమునకుఁ గొలందికలదె" యను మా టలతరువాతనే "యింక నెయ్యది (వినవలతు) రడుగుం డని సూతుండు నైమి శారణ్యవాసులగు మహామునులకు సవినయంబును సస్నేహంబును సగౌరవం బును గా విన్నవించిన" అనుమాటలు కూడ నుండి యాతరువాతనే పయి గీత పద్య మున్నది. ఈ వాక్యములకు గతియేమి? ఇవికూడ నవతారికాకారుఁడు రచించినవే యని శాస్త్రిగారు మరల నిప్పుడు చెప్పవత్తురు కాఁబోలును. ఇవి శ్రీనాథరచితములు గాక "పుణ్యవంతుల భాగ్యంబునకుఁ గొలందికలదె" అను

పలుకులతోనే యంతయర్థసౌష్ఠవవిహీనముగనే వాక్యావసానము శ్రీనాథునికవిత్వ మంతటిలోనే యంతయును దని సహృదయులు సమ్మతింతురా? అట్లుగాక యీవాక్యములు మాత్రము శ్రీనాథరచితములే యని యంగీకరించినచో వాని కనుబంధించిన తరువాతిగీతగద్యములుగూడ నాతఁడే రచించె నని యంగీకరింపవలసియుండును. దానినిబట్టి యుత్తరకథ యింకను గొంత యుండవలె నని తప్పక యేర్పడితీఱును. "కవ్యుద్దేశము శివరాత్రివ్రతమాచరించుటవలన ననంతఫలము లభించు నని తెలియఁజేయుటయే కాని యేదో యొకనిర్దిష్టగ్రంథము నెల్ల నాంధ్రీకరించుట కాదని యీవలనే వ్రాసియుంటిని" అని శాస్త్రిగారు వ్రాసినారు కాని యది వారియభిప్రాయమేగాని సత్యబద్ధమయిన సిద్ధాంతము కానేరదు. "సద్గురుశ్రీపదపద్మముల్ దలఁచి చెప్పెద శంకరసంహితాకథాదీపితభవ్యమార్గమునఁ దేటపడంగ మొదలిటినుండియున్" అని శ్రీనాథుఁడు స్వయముగా వ్రాసినదానినిబట్టి శంకరసంహితలోని కథ నెల్ల సాంతముగఁ దెలిఁగించుటయే యాతనియుద్దేశ మని స్పష్టపడుచున్నది.

మఱియు మనయుపలబ్ధగ్రంథ మసమగ్రమే యనుటకు నేను నాపూర్వవ్యాసములో వ్రాయ మఱచిన ముఖ్యకారణము లింకను నొండు రెండు గలవు. శ్రీనాథుఁడు సమగ్రముగా రచించిన గ్రంథము లన్నిటియందును జివర ఫలశ్రుతిని దప్పక చెప్పుచు వచ్చినాఁడు. కాని శివరాత్రిమాహాత్మ్య మని పేరిడిన యిట్టియుత్తమగ్రంథము చివర నట్టి దేదియుఁ గానరాదు. ఆశ్వాసాంతముల గద్యలను గూడ వ్రాసినప్పుడు గ్రంథ మింతటితోనే సమాప్తమయినచో నట్టి ఫలశ్రుతిని శ్రీనాథుఁడు చెప్పి యుండఁడా? మఱియు నాతనిసమగ్రగ్రంథముల లోఁ గడపటియాశ్వాసాంతగద్యలలోఁ జివరను "సర్వము సంపూర్ణము" అని యుండియున్నది. ఈగ్రంథమం దట్టిది గానరాక "శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము" అని మాత్రమే యున్నది. కావున నీవిషయములు గూడ నుపలబ్ధగ్రంథ మసమగ్ర మనెడి నావాదమునకే తోడుపడుచున్నవి.

మహాశయులారా! శాస్త్రిగారివిమర్శనము ప్రకటితమయి యిప్పటికిఁ జాలకాల మయినది. ఇట్టివిషయములు త్వరలో వెలువడు దినపత్రికలలోఁ గాని మాసపత్రికలలోఁగాని చర్చింపఁబడుట యుపయోగము కాని యేఁడాదికొకసారి ప్రకటితమగు సంవత్సరాదిసంచికలలో వ్రాయఁబడుట మేలుకాదని శాస్త్రిగారు తమవ్యాసాంతమున హెచ్చరించి యున్నారు. నామొదటివ్యాస

ము క్రోధనసంచికలోఁ బ్రకటితమయినప్పుడు నయన్యాయ మెఱింగిన శాస్త్రి గారు దానికి సమాధానము మరలఁ దరువాతియుగాదిసంచికలోఁగాక యంతకుముం దేయితరపత్త్రికలలో నయినఁ బ్రకటించిన బాగుండెడిది కాని వారట్లొనర్చి యుండలేదు. వారిచ్చిన యీయెచ్చరికను బట్టి నే నయినను నీసమాధానము నింతకుఁ జాలఁ బూర్వమే ప్రకటించియుండవలసినది. కాని కొన్ని కారణములచే నట్లు గుదురలేదు. ఇంతకుఁబూర్వమే దీనిని భారతిలోనో యాంధ్రపత్త్రికాసంచికలోనో ప్రకటింప నెంచితిని గాని యాప్రయత్నములు వ్యర్థమయినవి. ఆగొడవల నిచ్చటఁ దడవుటవలనఁ బ్రయోజనము లేదు. కావున జరిగినకాలవిలంబమునకు మన్నించి మాపూర్వవ్యాసములను నీవ్యాసాంశములనుఁ గూడఁ జిత్తగించి వివాదాంశముల విషయమునఁ దగువినిశ్చయ మొనర్తురుగాక యని భాషాభిమానులను బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

శ్లో. సముత్పత్తి స్స్వచ్ఛే సరసి హరిహస్తే నివసనం
నివాసః పద్మాయా స్సురహృదయహారీ పరిమళః
గుణై రేతై రన్యై రపి చ లలితస్యాంబుజ తవ
ద్విజోత్తంసే హంసే యది రతి రతీవోన్నతి రియమ్. ౧౦౭

చ. లలితసరోవరామలజలంబుల జన్మము నిత్యవాస మా
జలరుహనాభుహస్తమున సద్గృహ మావరలక్ష్మి కెల్లవే
ల్పులమదిమెచ్చుసౌరభము భూరిగుణమ్ముల మించుతమ్మి నీ
కలద్విజరాజసాదరత యానెడ నున్నతి వన్నెకెక్కెడున్.

శ్లో. ఏతావ త్సరసిజకుట్మలస్య కృత్యం భిత్వాంభ స్సరసి వినిర్గమోబహిర్యత్
ఆమోదో వికసన మిందిరానివాస స్తత్సర్వం దినకరకృత్య మామనంతి.

క. ఘనజలముఁ దెరలి యెదుటకు, మునికొనివచ్చుటయె తమ్మిమొగ్గపని సిరిం
బెఱుచుట తావి నొసర్చుట, దినకరకృత్యం బటంచుఁదెలియుదురు భువిన్.

శ్లో. దళాని ముకుళీకృత్య ప్రవేశం నదదాతిచేత్
పద్మ భృంగస్య కాహానిః ఫుల్లేచూతే వసేస్థితే. ౧౦౮

క. సరసతగల సరసిజమా, సురుచిరదళములను ముడిచి చొరనీకున్నన్
ధర నళికి నేమిలోపము, వరపుష్పసమేతచూతవన మిట్లుండన్.

శ్లో. అయి దళదరవిందస్యందమానం మరందం
త్వయి కిమపి విహంతో మంజుగుంజంతుభృంగాః
దిశిదిశి నిరపేక్ష స్తావకీనం వివృణ్వన్
పరిమళమయమన్యో బాంధవో గంధవాహః. ౧౦౯

చ. విను వికచారవిందమ స్రవించెడునీదుమరంద మెంతయుం
గొని మదభృంగసంఘ మొగి గుంజితము ల్రచియించుఁగాక మే
దిని నిరపేక్షుఁడయ్యు భవదీయసువాసన లెల్లదిక్కులం
బనిచెడు గంధవాహకుఁడు బంధువు లందఱికన్న బంధువా.

—: బూరుగుచెట్టు :—

శ్లో. విశాలం శాల్మల్యా నయనశుభగం వీక్ష్యకుసుమం
శుకస్యాసీ ద్బుద్ధిః ఫలమపి భవే దస్య సదృశమ్
ఇతి ధ్యాయన్నాస్తే ఫలమపిచ దైవాత్పరిణతం
విపాకే తూలోంత స్సపది మరుతా సో ప్యపహృతః. ౧౧౦

ఉ. గారవమూఱ సురూపమును గైకొనుబూరుగుపువ్వుఁ జూచియా
కీరము మీఁటి కోరి తిలకించుచు దీనికి నింతపండగుం

దీరుగనంచు నిల్చుతఱి దేవునిసత్కృపఁ బండియుండఁగా
మారుతమంతలోన ఫలమధ్యగతం బగుతూలము న్గొనెన్.

—: ఉన్మత్తచెట్టు :—

శ్లో. ధుత్తూర! ధూర్తతరుణేందునివాసయోగ్యస్థానేపి శాచపతినా వినివేశితోసి
కిం కైరవాణి వికసంతి తమః ప్రయాతి చంద్రోపల స్రవతి వార్ధిరుపైతి వృద్ధిమ్

గీ. భూతపతి నిన్ను నిజశిరోభూషణముగఁ
దుఱుముకొన్నను ధుత్తూర! ధూర్త! వినుము
తమ మణంగునె చంద్రకాంతము గరఁగునె
కలువ లలరునె తగువృద్ధిఁగనునె వార్ధి.

—: రత్నము :—

శ్లో. నార్ఘంతి రత్నాని సముద్రజాని పరీక్షకా యత్ర వసంతి దేశే
అభీరపల్ల్యాంచితపద్మరాగం త్రిభిర్వరాటైః ప్రపణంతి గోప్యః. ౧౧౨

క. ధరనెచటఁ బరీక్షకగణ, మరయఁగ లేదచట మణు లనర్ఘములగు నా
నెఱకొపుచు వల్లవపురి, గరితలు పద్మాదరు మూఁడుగవ్వల కెనగాన్.

—: ముత్యములు :—

శ్లో. జన్మస్థలీ వారణరాజమూర్ధా మహీపతీనాం మకుటే నివాసః
అనాదరం చేత్కురుతే సభిక్షో ముక్తాఫలానా మిహ కోపరాధః. ౧౧౩

క. కరివరశిరములఁ బొడముట, నరపతిధృతమకుటకోటినటియించుటచే
మెరసెడుముత్తెముల నవా, దరత సభిక్షుం డొనర్పఁ దదపజ్ఞగదా.

—: బంగారము :—

శ్లో. హేమ్నః ఛేదో న దాహేన చ్ఛేదేన కషణేనవా
తదేవహి పరం దుఃఖం యద్గుంజాసమతోలనమ్. ౧౧౪

గీ. తొలఁత గుంజానమేతమై తూఁచునెడలఁ
గ్రిందికిని మ్రొగ్గి మఱి గుందుఁజెందుఁగాని
కాల్చి సాఁగించి తునియలుగా నొనర్చి
కర్షణ మొనర్చినను సేగి గనదుపసిఁడి.

—: కాకాదులు :—

శ్లో. కాకావృకాఘూకబకాశ్చభేకాః ప్రణమ్య యుష్మా నిద మేవయాచే
కోలాహలం మాకురుత క్షమధ్వం పుంస్కోకిలః కూజతి మంజురావమ్ ౧౧౫

క. ఛేకవృకఘూకబకముఖ, కాకము లగుబిగాకు మ్రొక్కి కడుయాదింతుం
గేకలమాని సహింపుఁడు, కోకిలమంజరవమెసఁగఁ గూయుచునుండెన్.

—: పద్మిని :—

శ్లో. నిరర్థకం జన్మ ఫలం నళిన్యా యయానదృష్ట స్తుహినాంశుబింబః
ఉత్పత్తి రిందో రపి నిష్ఫలాహి దృష్టా వినిద్రా నళినీ నయేన. ౧౧౬

గీ. సురుచిరసుధాంశుబింబంబుఁ జూడకున్నిఁ, బద్మినీజన్మ మటవ్యర్థభావ మొందెఁ
బద్మినివినిద్రయైచూడఁబడదుగాన, నిందునుత్పత్తియును వ్యర్థ మొందెనకట.

—: కమలము :—

శ్లో. కిం బాంధవేన రవిణా హరిణాచ కింవా లక్ష్మ్యాచ కిం సరసిజోదరజన్మనావా
పేతస్యశుద్ధచరితస్య సరోరుహస్యనై పాతుపారజనితాశమితావిపత్తిః.౧౧౭

గీ. పేల పద్మోద్భవుఁడు నల్వ యేలపద్మ, బాంధవుఁడు రవి యేటికిఁ బద్మగేహ
యైనసిరి పద్మనాభుఁడౌ హరియునేల, నీవిశుద్ధాంబుజ మున కించుకైన
మంచునజనించువాపద మానదనిన—

—: చెట్టు :—

శ్లో. భుక్తం స్వాదుఫలం కృతం చ శయనం శాఖాగ్రజైః పల్లవైః
త్వచ్ఛాయావరిశీతలం సుసలిలం పీతం వ్యపేతశ్రమైః
విశ్రాంతా స్సుచిరం శరం సుమనసః ప్రీతిః కిమత్రోచ్యతే
త్వం సన్మార్గతరు ర్వయంచ పథికా యామః పునర్దర్శనమ్. ౧౧౮

ఉ. తియ్యనిపండ్లు మెక్కితి మతిక్రమదంబున నీప్రవాళముల్
శయ్యగఁ గూర్చి పండితిమి చల్లనినీడల విశ్రమించి నీ
రొయ్యనఁ ద్రావి నీసుమనసున్నతినాని ముదంబుఁగంటి మో
యయ్య! సువృక్షమా! చనుదుమా! కననబ్బుత నిన్నుఁగ్రమ్మఱన్.

—: మామిడిచెట్టు :—

శ్లో. యావత్ఫలోదయముఖ స్పృహకారజాతః
ప్రాగేవ కంటకచయేన వృతోసితావత్
ఛాయాపి తే నసులభా ఫలమస్తు దూరే
తన్నిష్ఫలోపి హివరం సుఖసేవనీయః. ౧౧౯

క. ఫలమున కభిముఖమగుచేటి, నలమున్నినుఁగంచె ఫలము లటులుంచుము నీ
సులభ మగునీడ దెబ్బని, ష్ఫలమైతివయేని సుఖముపథమెరపాలా.

—: అరఁటిచెట్టు :—

శ్లో. కిం కేతకీ ఫలతి కిం పనసస్తు పుష్పం కిం నాగవల్లి రిహ పుష్పఫలే ప్రసూతే,
కస్యాపి కోఽప్యతిశయోఽస్తి న తేన సద్భిస్సంపూజ్యతే కదళి! యాసి తతః ప్రసిద్ధిమ్.

చ. మొగలి ఫలించునే! పనస పూయునె కాయునె లేక పూయునే
తగుగతి నాగవల్లి యొకదానికి నొక్కొకమేల్మి దానిచే
నగడదె గౌరవంబుఁ గననేర్చితె యిన్నియుఁగల్గి యంతకున్
మిగులఁ బ్రసిద్ధి! యోకదళి! మేలిగుణం బొకటున్నఁజాలదే.

—: చందనము :—

శ్లో. ఆమోదైస్తే దిశిదిశిగతైర్దూర మాకృష్యమాణాః
సాకూతం ల్లక్ష్మీం తవ మలయజ ద్రష్టుమభ్యాగతాస్మః
కింపశ్యామః సుభగ భవతః క్రీడతి క్రోడ ఏవ
వ్యాల స్తుభ్యం భవతు కుశలం ముంచ న స్సాధుయామః. ౧౨౧

చ. మలయజమా దిగంతముల మాటికిఁ బర్వుభవత్సువాసనల్
పిలువఁగ నీసిరిం గనెడువేడ్కను వచ్చితి మేమిగందు మి
మ్ముల నిదె యాడుచుండెఁ బెనుభోగి భయంకరలీల దీనికి మే
ల్వెలయుత నీకు మమ్ముఁ బదివేలిదె చాలును బోదుమింతటన్.

—: మేఘుఁడు :—

శ్లో. భోభో వారిద వారిణా మమ ముఖం సంపూరయ ప్రేమవాన్
దాతా త్వం జగదేకరక్షణపరో జానాసి మామప్యలమ్
త్వామేకం శరణాగతం నదనదీకూపేషు ముక్తస్పృహం
దీనం చాతకబాలకం నిజగృహం త్యక్త్వాంతరాళేస్థితమ్. ౧౨౨

చ. ఘనఘన! జీవనం బొసఁగి గారమున న్ననుఁబ్రోచి పెంచుమా
కనఁగను నీవదాతవు జగంబులఁ బ్రోవఁగ నన్నెఱుంగవే
నిను శరణొంది బావిఁ దటినిన్ సరసిం దమిమాని దీనతన్
మని యిలువీడి నట్టనడుమం జను చాతకబాలుఁడం జుమీ.

శ్లో. భ్రాతశ్చందన కిం బ్రవీమి విటపస్ఫూర్జత్ఫణాభీషణాః
గంధస్యాపి మహావిషాః ఫణభృతో గుప్త్యై యదేతే కృతాః
నైవా త్పుష్పఫలాన్వితో యది భవాన్ సత్రాధవిష్యత్తదా
నో జానే కిమకల్పయిష్యదధికం రక్షార్థమస్యాత్మభూః. ౧౨౩

ఉ. చందనవృక్షమా! బలువిషంబులఁ గ్రక్కుచునుండు భోగిరా
డ్బృందముఁ గాపువెట్టెను బరీమళమాత్రసురక్షకే శతా
నందుఁడు గాక నీకు సుమనఃఫలసంగతి గల్గియున్న నిం
కెందఱ నెట్టివారి ఘటియించును తత్పరిరక్షణార్థ్వఁగాఁ.

—: చంపకము :—

శ్లో. యన్నాదృత స్త్వమళినామలినాశయేన కింతేన చంపక! విషాదమురీకరోషి
విశ్వాభిరామనవనీరదనీలవేషాః కేశాః కుశేశయదృశాం కుశలీభవంతు.

చ. మలినములౌ ద్విరేఫములు మన్ననఁజేయ వటంచు నింత కొం
దలపడ నేల చంపకమ! తద్దయు విశ్వమనోభిరామముల్
జలధరజాలనీలములు సారసనేత్రల కేశపాశముల్
బలుకుశలంబు గాంచి చెలువం బలరారుచు మీఱుఁగావుతన్.

—: కస్తూరీమృగము :—

శ్లో. రోమంథమూరచయ మందరమేత్య నిద్రాం
ముంచ శ్రమం తదను సంచర రే యథేచ్ఛమ్
దూరే సపామరజనో మునయః కిలైతే
నిష్కారణం హరిణపోత బిభేషి కస్మాత్. ౧౨౪

ఉ. లేరిటఁ బామరుల్ భయము లేదు మృగార్భకమా! యథేచ్ఛమైఁ
బేరిమిమీఱఁగా నెమరువేయుము నిద్దురఁగాంచి బల్శ్రమం
దీరిచికొమ్ము లెమ్ము నలుదిక్కులఁ జక్కగ సంచరింపుమా
వీరలు సాధువుల్ మునులు వీకు మకారణభీతి యేటికిఁ.

శ్లో. కస్తూరికాహరిణ ముంచ వనోపకంఠం మాసౌరభేణ కకుభస్సురభీ కురుష్వ
ఆస్తాంయశోనను కిరాతశరాభిఘాతాత్త్రాతాపిహంత భవితాభవతోదురాపః.

మ. నగమార్గంబునువీడి వేగఁ జనుమా! నాముద్దుకస్తూరికా
మృగమా! దిక్కులసౌరభంబులను నెమ్మి జిమ్మఁగాఁ బోకుమా!
తగుసత్కీర్తి నటుంచుమా! ఖలకిరాతవ్రాతబాణోగ్రమా
తగతిఁజొ మానిపి నిన్నుఁ బ్రోవఁగలత్రాతల్ గానఁగా రారెటన్.

—: పిల్లి :—

శ్లో. రేరే బిడాల పరిగర్జసి మాం విలోక్య
కీరం మనోహరమిమం నిజపంజరస్థమ్
శ్వానం విలోక్య నహిదర్శయసి స్వవీర్యం
త్వద్దేహపాటనపటుం దశనైః కరాళైః. ౧౨౫

చ. చెలువుగఁ బంజరస్థ మగుచిల్కను వన్నని యిట్టు లెంతొ గ
ర్జలు రచియింతుగాని స్వకరాళశరోన్నతదంతఘాతముల్
సలిపి భవచ్ఛరీరము వెస న్విదళించెకుకుక్కముండటన్
నిలిచి భవత్ప్రతాప మిటు నేర్పునఁజూపవుగా బిడాలమా!

—: కప్ప :—

శ్లో. దివ్యమాతరసంపీత్వా గర్వం నాయాతి కోకిలః
పీత్వా కర్దమపానీయం భేకో బకబకాయతే. ౧౨౮

క. ఇలఁగల కలుషజలంబులు, వలనొప్పఁగఁద్రావి కప్ప బకబకలాడున్
లలిచూతరసముఁ గ్రోలియు, నలకలకంఠంబు గర్వమందదు బళిరా.

—: తుమ్మెద :—

శ్లో. పలాశకుసుమభ్రాంత్యా శుకతుండే పతత్యళిః
సోపి జంబూఫలభ్రాంత్యా తమళిం ధర్తు మిచ్ఛతి. ౧౨౯

గీ. అలరుమోదుగుపూవనునట్టిభ్రాంతిఁ, బూని తుమ్మెదపడుఁజిల్కమోమునందు
నదియు నేరేడుపండనునట్టిభ్రాంతి,మించి యాభృంగమునునట్టిభ్రాంతి,మించి యాభృంగమును నప్పళింపఁజూచు.

—: చిలుక :—

శ్లో. వాసః కాంచనపంజరే నృపకరాంభో జై స్తనూమార్జనం
భక్ష్యం స్వాదురసాలదాడిమఫలం పేయం సుధాభం పయః
పాఠస్సంసది రామనామసతతం ధీరస్యకీరస్యమే
హాహా హంత తథాపి జన్మవిటపి క్రోడే మనో ధావతి. ౧౩౦

చ. మనికిపసిండిపంజరము మన్నియమేల్పెయిదమ్మి సేవలా
లనమును జాతిదాడిమఫలంబులు తిండి సుధాభనీరముల్
గొనుటయు రామనామము నె పూరిమిదిఆగఁబల్కు చిల్కనై
ననుఁ బరువెత్తునమ్మెయొ మనం బటఁబుట్టిన చెట్టులోఁగిటన్.

—: చంద్రుఁడు :—

శ్లో. రాజానః కతివానసంతి జగతి ఖ్యాతానిజాభ్యాశగాః
యేపుష్ణంతి బలీయసః పరిచితాం శ్చిత్రం సమన్యామహే
రాజా రాజతి కేవలం హిమకరః పుష్ణాతి దూరస్థితాః
జ్యోత్స్నాభి ర్గ్లపితాః దినేశమహసా యోసౌ చకోరానిమాన్.

చ. పరిచితులన్ బలాన్వితులఁ బార్శ్వగులం గృపఁబ్రోచురాజు లీ
ధరణి ననేకులుందురు గదా! యది చిత్రముగాదు మొడలోఁ
దిరుగుచు దూరసంస్థితిని దిక్కరునట్టి చకోరపాళికిం
గిరణములిచ్చి ప్రోచుశశికే యులరాజను పేరు రాజిలున్.

శ్లో. జన్మ క్షీరమహార్ణవే సహభువః శ్రీపారిజాతాదయో
బింబం యస్య సుధామయం త్రిభువనాధీశస్య మూర్ధ్ని స్థితిః
వృత్తిర్యస్య చరాచరప్రియతమా తస్యోదయే కేవలం
సంకోచః కమలస్య దుష్కృతి రహో నిందోన్యతారాకణిః. ౧౩౨

చ. జననము క్షీరవారిధిని శంభుశిరంబున నున్కి తోడఁబు
ట్టిన వలసంపదల్గనినటించురమాహరిచందనాదులున్
వినుతసుధానివాస మగుబింబము సర్వహితంబు వృత్తిగ
ల్గిన శశిరాక నగ్గుట కేవలపంకజదుష్కృతౌఘమే
యనఁదగుఁగాక శీతకరుఁడర్హుఁడె గర్హితుఁడంచు నెంచఁగాన్.

—: వసంతము :—

శ్లో. భోభో వసంత భవదభ్యుదయేన వృక్షాః
కేనామ పుష్పఫలపల్లవశాలినస్స్యుః
అస్మాకమల్పతపసాం బదరీతరూణాం
భ్రష్టం ఫలం చిరశిఖాపటలం ప్రలూనమ్. ౧౩౩

ఉ. ఓరివసంత నీ వుదయ మొందఁగఁ బొందుగ నెన్నిచెట్టులీ
ధారుణిఁబత్రపుష్పఫలధన్యములై చిగురింపలేదు హా
సారెకుఁ దక్కువౌతప మొసంగమెలంగెడి రేఁగులైన మా
కౌర! ఫలంబుఁ బో నరిగదా! మునుపౌ చిగురాకులుంజెడెన్.

శ్లో. వహతి విషధరా న్పటీరవృక్షః శిరసి మషీపటలం దధాతిదీపః
విధురపి దధతే తథాకళంకం పిశునజనం ఖలు బిభ్రతి క్షితీంద్రాః. ౧౩౪

క. ఉరగములఁ ధరించును ఘన, తర చందనతరువు మసినిదాల్చును దీపం
బురుచిహ్నము గైకొను శశి, ధరణీశులు పిశునజనులఁ దాల్తురుకడకన్.

—: మయూరము :—

శ్లో. ఏతస్మి న్మలయాచలే బహువిధైః కిం తై రకించిత్కరైః
కాకోలూకకపోతకోకిలకులై రేకోపి పార్శ్వస్థితః

కేకీ కూజతి చే త్తదా విఘటితవ్యాళావళీబంధనః
సేవ్యస్స్యాదిహ సర్వలోకమనసా మానందనశ్చందనః. ౧౩౫

ఉ. కాకకపోతకోకిల శుకప్రకరార్భటి సేమికార్య మా
ప్రాకటకూటమామలయపర్వతమం దొకపార్శ్వవర్తియా
కేకి చెలంగి పల్కునెడఁ గేవలసర్పవిముక్తిఁగాంచి యా
శ్రీకరచందనంబు జనసేవితమై ముదమిచ్చునిచ్చలున్.

—: ఇష్టదేవతాప్రార్థనము :—

చ. తెలుఁగున మీఁఱుసీకృతిని దీరుగఁబండితరాట్ప్రీంద్రుఁడ
న్బొలుపును దెల్పుబల్ బిరుదుఁబూనఁగనర్హుఁడవీవయంచు నా
బలుమఱు సత్కవుల్ బుధులుఁ బండితులుం గనిముచ్చటించుచుం
బలుకుట నీకునత్కృపకుఁ బాత్రుఁడనౌటను గాదె శాంకరీ!

సంపూర్ణము.

Narasarowpeta Stone Inscription of Manmaganda Gopaladeva. Saka 1219.

మన్మగండగోపాలదేవుని నరసారావుపేటశిలాశాసనము. శ. స. ౧౨౧౯.

—: జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ., బి. యల్., :—

ఈశాసనము గుంటూరుమండలములోని నరసారావుపేటపట్టణమున శ్రీపట్టాభిరామస్వామివారి యాలయమునందు ధ్వజస్తంభమునకును ఆంజనేయ విగ్రహమునకును నడుమ స్థాపింపఁబడిన శిలాస్తంభముమీఁదఁ జెక్కఁబడియున్నది. రాతినిద్రవ్వించి పైకిఁదీసి ౧౮౯౯ సంవత్సరము ఆగష్టు ది ౨౧ తేదీని నేను శాసనమునకుఁ బ్రతిని వ్రాసినాను. అంతకుఁ బూర్వమే, యనఁగా ౧౮౯౨-౩ వ సంవత్సరములో రాజకీయశాసనాధికారులీశాసనమునకుఁ బ్రతిబింబము తీసికొని యిటీవల South Indian Inscriptions, Vol. IV అను గ్రంథములో ౬౬౧ వ సంఖ్యగాఁ బ్రకటించినారు. కాని రాయి పాఁతఁబడియుండఁగానే ప్రతిబింబము తీయుటచేత భూమిలోనున్న రాతిమీఁదిశాసనభాగము వారికి దొరకలేదు. శాసనములో ౧౫౭ పంక్తు లుండఁగా వారు ౧౦౪ పంక్తులుమాత్రమే ప్రకటించినారు.

శాసనస్తంభము తొలుత "కొట్యదొన" చెన్నకేశవస్వామి యాలయములో నుండినట్లును పిదప నరసారావుపేటకుఁ దేఁబడినట్లును కనఁబడుచున్నది. "కొట్యదొన" నిప్పుడు కొటికెన యందురు. ఈగ్రామము నరసారావుపేటకుఁ దూర్పుగా ౧౩ మైళ్ల దూరమం దున్నది. మనుమగండగోపాలదేవచోడ మహారాజు ౧౨౧౯ వ శకసంవత్సరమునకు సరియయిన హేమలంబిసంవత్సర చైత్ర శు ౧౫ సోమవారమునాఁడు చంద్రగ్రహణపుణ్యకాలమందు పడమూవరగండసిద్ధాపుర మను పేరుపెట్టి యిరువదిపుట్ల మెట్టపొలము కొటికెన

శ్రీచెన్నకేశవదేవుని తిరునాళ్లకై దానముచేసె నని తెలుపుట యీశాసనము ముఖ్యోద్దేశము. ఈరాజు సూర్యవంశశాఖలలో నొకటియగు చోళవంశములో జన్మించె ననియు, నీతనివంశకర్త విక్రమసింహపట్టణపతియయిన తిక్కరాజనియు, తిక్కమహీపతికొడుకు మన్మరాజనియు, మన్మరాజు ముగ్గురుకొడుకులలో మధ్యముఁ డగు నల్లసిద్ధిరాజున కైదుగురు కొడుకు లనియు, వారిలో మన్మగండగోపాలదేవుఁడు జ్యేష్ఠుఁడనియు నీశాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది.

చోళవంశపురాజుల ప్రథమరాజధాని తిరుచనాపల్లికి సమీపమందున్న ఒఱయూరు. కొంతకాల మయినపిదప నీచోళులు పల్లవరాజుల జయించి వారిరాజధానియైన కాంచీపురమును సాధించి తమకు రాజధానిగాఁ జేసికొనిరి. ఈవంశమువారు కొందఱు తెలుఁగుదేశములో నచ్చటచ్చటఁ బ్రవేశించి రాజ్యముల సంపాదించి స్థిరపడిరి. వీరికిఁ దెలుఁగుచోడరాజు లని వ్యవహారనామము. వీరిలో నొకతెగవారు చిరకాలము క్రిందటనే యుండఁగా, చాళుక్యరాజులు తెలుఁగుదేశమునకు రాకపూర్వమే కడపప్రాంతదేశము నాక్రమించి పాలించిరి. వారిశాసనము లాదేశమందుఁ గలవు. మఱియొకశాఖవారు పొత్తపి రాజధానిగా పాకనాఁడుదేశము నేలిరి. వీరికి పొత్తపిచోడులని సంజ్ఞ. ఈ శాఖలోనివారే కొందఱు విక్రమసింహపట్టణము రాజధానిగా నెల్లూరుప్రాంతదేశమును, మఱికొందఱు కొట్యదొన రాజధానిగా కమ్మనాఁడుదేశమును పాలించిరి. వీరిలో నొకతెగవారు కందుకూరురాజు లయిరి. ఈతెలుఁగుచోడుల కందఱకు మూలపురుషుఁడు బిజ్జన. ఇతనికి చోడబిజ్జన యనియు, తెలుఁగుబిజ్జన యనియుఁ బేళ్లుగలవు.

ప్రస్తుతశాసనకర్తయగు మన్మగండగోపాలదేవుఁడు విక్రమసింహపట్టణశాఖలోనివాఁడు. శాసనాంతరములనుబట్టి చూడఁగా నీవంశమునకు బెట్టరాజాద్యుఁడనియు, బెట్టరాజుకొడుకు ఎరసిద్ధరాజు, ఎరసిద్ధరాజుకొడుకు మన్మసిద్ధరాజు, మన్మసిద్ధునికొడుకు తిక్కరాజు నయిన ట్లగపడుచున్నది. ఈతిక్కరాజే ప్రస్తుతశాసనములోఁ జెప్పఁబడిన మొదటితిక్కరాజు. ఈతనికొడుకగు మన్మఉమావల్లభుఁడే తిక్కనసోమయాజి ప్రభువయిన నెల్లూరి మన్మసిద్ధిరాజు. ఈ రాజున కంకిత మయిన నిర్వచనోత్తరరామాయణములో నితనివంశము కొంత వర్ణింపఁబడినది.

తిక్కనసోమయాజి కాలము నిర్ణయించుటకై యీశాసన ముపయోగిం

చును. సిద్ధేశ్వరచరిత్రమును ముఖ్యాధారముగాఁ జేసికొని వీరేశలింగముపం తులుగారు తిక్కన కాకతీయగణపతిదేవుని రాజ్యకాలము దుండెననియు, కావున నన్నయభట్టుతరువాత నించుమించు రెండువందలయేండ్లకాలము దుండె నని యు నిశ్చయించిరి. ప్రస్తుతశాసన మీ యభిప్రాయమును దృఢపఱుచుచున్నది. గణపతిదేవరాజు శ. స. ౧౧౨౦ మొదలుకొని ౧౧౭౨ వఱకు రాజ్యముచే సెను. మల్లగండగోపాలదేవుఁడు మల్లసిద్ధిరాజునకు మనుమఁడు; తరమున కిరు వదియైదుసంవత్సరము లనుకొన్నచో వీరిరువురకు నంతర మేఁబది సంవత్సరము లుండును. శాసనకాలమునుబట్టి వెనుకకులెక్కింపఁగా మల్లసిద్ధి శ స ౧౧౮౫ ప్రాంతమువాఁ డగును కావున నీతని యాస్థానకవియగు తిక్కనసోమయాజి గణ పతిదేవునికాలములో నుండిన ట్లూహించుట కేమియు బాధ లేదు. అతఁడు శ. స. ౧౧౬౦ ప్రాంతమునం దుండె నని నిశ్చయింపవచ్చును.

మల్లగండగోపాలదేవుఁడు ప్రతాపరుద్రదేవుని ప్రసాదముచేత నార్జిం పఁబడిన వైభవముగలవాఁ డని వర్ణింపఁబడినాఁడు. ప్రతాపరుద్రుఁడు గణపతి దేవుని కూఁతురగు రుద్రమదేవికి దౌహిత్రుఁడు. వరుసకు గణపతిదేవునికి మని మనుమఁ డయినను రాజ్యకాలవిషయములో వీరిరువురకుఁ గల యంతరము మల్లసిద్ధి మల్లగండగోపాలదేవుల యంతరముకంటె నెక్కువ గాదు. ౧౨౨౫ వ శకసంవత్సరము ప్రతాపరుద్రుని యొక్కయు మల్లగండ గోపాలదేవునియొక్క యు రాజ్యకాలములలోఁ బ్రథమదశలోని దయినట్లు కనఁబడుచున్నది. గణపతి దేవునినాఁడే కాకతీయులు తెలుఁగుచోడరాజుల వలన వశపఱుచుకొని రని యు, ప్రతాపరుద్రునికాలమందుఁ గూడ చోళులు వారికి సామంతులుగా నేయుం డి రనియు శాసనపరిశోధనమువలనఁ దేలుచున్నది

ఇఁక బిరుదగద్యములోని విశేషముల విచారింతము. "చరణసరోరు హవిహితవిలోచనత్రిలోచనప్రముఖాఖిలపృథివీశ్వరకారితకావేరీతీర"—చోళ వంశకర్తయగు కరికాలచోళుఁడు కావేరీనదికిఁ బెద్దగట్లు వేయించి నదీజలము పొలములకుఁ బాఱునట్లు చేసె నని వాడుక కలదు. ఆగట్లు వేయుటలో సామం తరాజులు వెట్టిపని చేసి రనియు వారిలోఁ ద్రిలోచనపల్లవరాజొకఁ డనియు, నీతఁడు వెట్టికి రా నని తొలుత ధిక్కరించినందునఁ గరికాళుఁ డాతనినుదుట నున్నమూఁడవకంటిని గాలితోఁ బొడిచివైచె ననియుఁ జోళుల ప్రగల్భ వాక్య ములు. ఈవిషయము నిర్వచనోత్తరరామాయణములో నిట్లు వర్ణింపఁబడినది.

"......... డుంగుటంబునహరించెం బల్లవోర్వీశును
ల్లాసం బొందఁగ ఫాలలోచనము లీలం గట్టెఁ గావేరి"

ఈవిషయమే కొణిదెనలోని మఱియొకశాసనములో నిట్లున్నది.

"క. కావేరి తరులు గట్టఁగ, వేవే పల్లవ్రుంబు దనకు పెట్టికిరావిం
దావాని నుదుటికనువొఁ, గావఁడి కరికాల విభుఁడు గాలం దుడిచెన్."

అనియున్నది.

"ఒఱియూరిపురవరాధీశ్వర"—చోళుల ప్రథమరాజధాని ఒఱియూ రగుటచేఁ దొలుత నీబిరుదము వారి కన్వర్థ మై చెల్లెను. అపూర్వబిరుదము నిటీవలివారుకూడ వాడుకొనిరి గాని వీరి కది యన్వర్థము కాదు.

"కాంచీపుర త్రిపుర త్రినేత్ర"—పల్లవుల జయించుటచేతనే వీరి కీబిరు దు వచ్చినది.

"తెంకణాదిత్య" తెంకణ మనఁగా ద్రావిడభాషయందు దక్షిణదేశ ము. దక్షిణదేశమునకుఁ బ్రభువు లగుటచేతను, సూర్యవంశపురాజు లగుటచే తను గూడ వీరి కీపేరు వచ్చియుండును.

"ప్రిథివీశ్వర శిరఃకందుక క్రీడావినోద"—మన్మగండగోపాలదేవునిము త్తాత యగు తిక్కరాజును వర్ణించుచుఁ దిక్కనసోమయాజి—

"శైశవలీలనాఁడు పటుశౌర్యధురంధర బాహుఁడైనప్పు
ధ్వీశ శిరంబులు పృథ్వీశ శిరంబులు సకము నేడ్తెఱఁ గందుక కేలి సల్పఁడే"

అని చెప్పెను. తిక్కనకుఁబూర్వ మీబిరుద మెవ్వరికి నున్నట్లు కనుపడదు.

"ద్రవిళబలవార్ధి-బడబానల"—ఇందుఁ జెప్పఁబడినద్ర విడుఁ డెవ్వఁడో తెలియదు. మన్మసిద్ధి "ద్రవిడోర్వీపతిగర్వముం దునిమి" నని యుత్తరరామాయణమం దున్నది.

మఱికొన్ని విశేషాంశములు:—

రాజు దానముచేసిన యిరువదిపుట్లభూమికిని "పడుమూర్పురగండ్డ సిద్ధా పుర" మనుపేరు పెట్టెనఁట. బిజ్జనకుఁ "పడుమూర్పురగండఁ" డను బిరుద ముండెను. దీనికిఁ గారణము—

"పరమపరాక్రముం డగుచుఁ బల్లవపీట నుదగ్రులైన ప
న్నిరుపురు నాతనిం గలయ నెన్ని యనర్గళ మత్సరంబు లై

మురరిపు సన్నిభుండు వదుముప్వర గండడఁగంగఁ జెట్టెఁదా
బిరుదు తెలుంగ బిజ్జఁ డరి భీకరభూరిభుజాబలంబునన్. ”

అని యుత్తరరామాయణమందును,

“ దండి జగదొబ్బగండఁడు, గండరగండండు వీరఖని బిజ్జన యు
ద్దండుఁడు దాఁ బదుమువ్వర,గండం డను ధార నిలిపెఁ గటకములోనన్.

అని కొణిదెనశాసనపద్యమందునుఁ జెప్పఁబడినది.

ఈధర్మమును పాలించుటకై రాజు ముగ్గురు పురుషులను ఇద్దఱు స్త్రీల
ను ధర్మాధికారులుగా నేర్పఱిచెను. పురుషులు పూజారులును స్త్రీలు దేవునికిఁ
బరిచర్య చేయు వేశ్యలు నై యున్నట్లు తోఁచుచున్నది. శాసనాంతరములందు
వీరికి మానులు సానులు నను సంజ్ఞలు కలవు. పూర్వకాలమందు దేవాలయ
పరిచారకులలో స్త్రీపురుషులు కలిసి యిట్టి ధర్మములను బరిపాలించుట
వాడుకగా నున్నట్లు కనుపడుచున్నది. South Indian Inscriptions
Vol. VI అను గ్రంథములోఁ బ్రకటింపఁబడిన చేబ్రోలుశాసనములలో “ దీని
మున్నూర్వురు సానులు మున్నూర్వురు అయ్యనులు మానులుం బ్రతిపాలింపం
గలవారు.” అని ౧౦౧ వ శాసనమందును, “సేబ్రోలిస్థానపతియును మున్నూ
ర్వురుఅయ్యలు మున్నూర్వురు సానులుం బ్రతిపాలింపంగలవా ” రని ౧౦౫ వ
శాసనమందును గలదు. మఱికొన్నిశాసనములందుఁ గూడ నిట్లే యున్నది.

“ పెలిసేను ” అనఁగా వర్షాధార మగు మెట్టపొలము. ఇతరజలాధా
రము గలభూమికి “ నీరునేల ” యని పూర్వపుసంజ్ఞ.

“ లెఖాను ” లెక్కను అని యుండవలయును. లెక్కయనఁగా అంకె.
“ ఇరువయిపు ” ట్లని ముం దక్షరములతో వ్రాసి దానినే తిరిగి యంకెలతో
వ్రాసినాఁడు. ముం దంకెలతో వ్రాసినపిదప నక్షరములతో వ్రాయుట యిప్పటి
యాచారము.

శాసనమూలము.

—: ఉత్తరపువైపు :—

౧. శుభమస్తు శ్రీ
౨. మత్త్రైస్తుభలాంఛ
౩. నోవిజయతేదేవఃపు
౪. రాణోహరి స్తన్నాభి (౧)
౫. స్సరసీరుహోహావర
౬. జనిర్విశ్వంవిధా
౭. తాసృజత్ । తస్మి
౮. న్సూర్యసుధా
౯. ంశువంశజన
౧౦. నాభూపాశ్శశా
౧౧. సుభువం తేషు
౧౨. ఖ్యాతికథావశేష
౧౩. మయతాంయా
౧౪. తేషుమన్వాదిషు ॥౧॥
౧౫. జాతోవిక్రమసి
౧౬. ంహపట్టణపతి స్తి
౧౭. క్ష్మీతీశ స్తతోభా
౧౮. స్వద్వంశపయోధిసీ
౧౯. తకిరణోవిశ్వం
౨౦. భరామస్వభూత్ ॥
౨౧. తత్పుత్ర స్తదనంత
౨౨. రంమనుమభోమ
౨౩. స్తకుమావల్లభఃప్రా
౨౪. ఢాదార్య (వి)రాజి
౨౫. తామరమహీ
౨౬. జాతోసిమదూత్వతలం ॥౨॥

---

(౧) భాత్ అనిచదువవలయును.

౨౭. తస్యానంతనయా (౧)
౨౮. స్త్రయః ప్రథమజ
౨౯. స్త్రిక్షత్కుమారనాయకః
౩౦. పశ్చాదావిరభూ
౩౧. త్పరా ర్థత్యాజనన శ్రీ (౨)
౩౨. నల్లసిద్ధోనృపః । గోపీ
౩౩. నాథ........పతి స్త
౩౪. దనుసంజాత స్తిరిభూ
౩౫. భు............నిశ్చ

—: పడమటివైపు :—

౩౬. త(౩) కృపాణఖం
౩౭. డితరిపుస్తో
౩౮. పాలదోర్మ
౩౯. స్తకః ॥౩॥ నల్లసిద్ధి
౪౦. కుమారనాథోత్తే
౪౧. సామ్మత్యమజ
౪౨. స్మనః। వంశమం
౪౩. డనమాణిక్యప్ర
౪౪. సూతం(౪) సుతపం
౪౫. చకం ॥ ౪ ॥ యేనదాన
౪౬. గుణాఢ్యేనశౌర్యో
౪౭. త్సేకశాలినా। న్య
౪౮. క్రితం(౫) సురభూ
౪౯. జానాంపాండ
౫౦. వానాంచపంచక
౫౧. ం॥ ౫॥ తత్రాగ్రజన్మ
౫౨. తోమనస్మండగో

(౧) స్తనయా అనియుండును. (౨) శ్రీ (౩) శ్చాతఅనియుండనోపు. (౪) శ్యః ప్రాసూత అనియుండనోపు (౫) కృతం.

౫౩. పాలభూపతిః।
౫౪. ప్రతాపరుద్రభూ
౫౫. పస్యప్రసాదార్జిత
౫౬. వైభవః ॥ ౬ ॥
౫౭. స్వస్తిచరణసరో
౫౮. రుహావిహిత
౫౯. విలోచనత్రిలో
౬౦. చనప్రముఖాఖి
౬౧. లపృథివీశ్వర(౧) కా
౬౨. రితకావేరీతీర
౬౩. కరికాలకులరత్న
౬౪. ప్రదీపఅపరిమిత
౬౫. ప్రతాపసతతస
౬౬. మభ్యర్చితలక్ష్మీశ్వ
౬౭. ర ఒఱయూరిపుర
౬౮. వరాధీశ్వరకాం
౬౯. చీపురత్రిపు
౭౦. రత్రినేత్రకాశ్యప
౭౧. గోత్రఅతివిష
౭౨. మహాయారూ
౭౩. ఢప్రౌఢరేఖారే
౭౪. వంతవిజయ
౭౫. లక్ష్మీకాంతఅతి
౭౬. చతురకామి(సీ)
౭౭. జనజయంత్త
౭౮. వితరణవినోద
౭౯. విక్రమాదిత్యతే
౮౦. ంకణాదిత్యఅరి

(౧) పృథివీశ్వర.

౮౧. బలతిమిరమా
౮౨. ర్తాండజగదా
౮౩. బ్బగండగర్వితా
౮౪. రాతికుధరకులి
౮౫. శధరశరణాగత
౮౬. వజ్రపంజరదా
౮౭. యాదిమండళి
౮౮. కుధీసుపట్టపరి
౮౯. ఘరట్టకీర్తినా
౯౦. రాయణ ప్రిథివీ(౧)

—: దక్షిణపువైపు :—

౯౧. శ్వరశిరఃకందుకక్రీ
౯౨. డావినోదనిత్యస
౯౩. త్యప్రదాకశేవణ
౯౪. కటకరేణుకబళన
౯౫. దావపావకోపమా
౯౬. నగంభీరాంభోనిథాన
౯౭. ద్రవిళబలవార్ధి
౯౮. పరిశోషణబ
౯౯. డబానల । రాయ
౧౦౦. గండగోపాలవి
౧౦౧. హితాహితమా
౧౦౨. నభంగ్గ । రాజవే
౧౦౩. శ్యాభుజంగ్గ । నా
౧౦౪. మాదిసమస్తప్రశ
౧౦౫. స్తిసహితం(౨) శ్రీమస్త
౧౦౬. హామండలేశ్వరభుజ

(౧) పృథివీ (౨) సహిత.

౧౦౭. బళవీరమనుమగం

౧౦౮. ణ్డగోపాలదేవచోడమహా

౧౦౯. రాజులుస్వస్తిశ్రీశక

౧౧౦. వరుషంబులు †

౧౧౧. ౧౨౧౯ । అగునేంటి

౧౧౨. హేమళంబిసంవత్సర

౧౧౩. చైత్రశుద్ధ ౧౫ సో। నాం

౧౧౪. టి సోమగ్రహణకా

౧౧౫. లమునంద్దమతల్లిదం

౧౧౬. డ్రులకనంతమైనపుణ్యా

౧౧౭. ముగానుకొల్చ్యెదొనశ్రీ

౧౧౮. చన్నకేశవదేవరతిరునా

౧౧౯. ళకైవదమూావరగ

౧౨౦. ణ్డసిద్ధాపురము

౧౨౧. అనిపేరఇరువయిపు

౧౨౨. ట్లువెలిసేనులెఖాను

౧౨౩. ఖ ౨౦ ఆచంద్రార్క

౧౨౪. ముగానుధారవో

౧౨౫. సియిచ్చేను యీధర్మ్మ

౧౨౬. వునంజేసివీరియు

౧౨౭. భయకులములవా

౧౨౮. రుంబుణ్యకీర్త్యులు*

౧౨౯. అగుదురు యీరా

౧౩౦. జు అభివృద్ధింబొ

౧౩౧. ంద్గంగలవాండు॥

౧౩౨. (ఈ) ధర్మ్మవుకైకొని (ఈగు

౧౩౩. డి) శ్రీకార్యపరులు

౧౩౪. పెమ్మయాను తెలారి ఎ

---

†వర్షంబులు. *కృత్యులు

౧3౫. క్షయామమొట్టపల్లి

౧3౬. పెమ్మయామకొట్టా

౧3౭. రికేసవదాసీనికొట్య

౧3౮. రావకేసవదాసీనిఇయేను

౧3౯. రంగూడనాయూర

౧౪౦. ప్రతియేటనుగండగో

—: తూర్పువైపు. :—

౧౪౧. పాలతిరునాళసం

౧౪౨ గానుచిత్రమాస

౧౪3. ముసంకేతుంగ

౧౪౪. లవారు.

౧౪౫. స్వదత్తంపరదత్తం

౧౪౬. పరదత్తంవా ఓహ

౧౪౭. రేతి(౧) వసుంధరాం।

౧౪౮. షష్టివర్ష రువ(౨)

౧౪౯. సహస్రాణివి

౧౫౦. ష్టాయూంజాయ

౧౫౧. తేక్రిమి(ః)॥ స్వద

౧౫౨. త్తాద్విగుణంపు

౧౫3. ణ్యంపరదత్తాను

౧౫౪. పాలనం। పరద

౧౫౫ త్తాపహారేణస్వ

౧౫౬. దత్తంనిఃఫలంభ (3)

౧౫౭. వేత్॥

---

౧. రొహారేత. ౨. షష్టిర్వర్ష 3. నిష్ఫలం. అని చదువవలయును.

A Copper Plate Inscription of Vijayaranga Chokkanaik.

Saka 1630.

విజయరంగచొక్కనాథనాయకుని తామ్రశాసనము.

శ. స. ౧౬౩౦.

—: జయంతి రామయ్యపంతులుగారు. బి. ఏ, బి. యల్. :—

ఈశాసనము కుంభకోణమునఁ బ్రతిష్ఠితమైయున్న కంచికామకోటిపీఠమను శంకరాచార్యపీఠమున కధిపతులగు శంకరాచార్య భగవత్పాదులయొద్ద నున్నది. ప్రతిబింబముతోఁగూడ నీశాసనమును యశఃకాయులగు టి. ఏ. గోపీనాథరావుగారు, "Copper plate inscription belonging to the Sri Sankaracharya of the Kamakoti Pitha" అను గ్రంథమునందుఁ బ్రకటించి యున్నారు. పిదప "Epigraphia Indica" అనుపత్రిక ౧౬ వ సంపుటములోఁగూడ నిది ప్రకటింపఁబడియున్నది. గోపీనాథరావుగారు ప్రకటించిన శాసనప్రతిబింబములోని యక్షరములు స్పష్టముగానున్నవి. ఈపాఠమునే నేను గ్రహించినాఁడను.

ఇంచుమించు ౧౦ అంగుళముల పొడవును ౭ అంగుళముల వెడల్పును గల యొకరాగిరేకు రెండుప్రక్కలను శాసనము తెనుఁగక్షరములలోఁ జెక్కఁబడియున్నది. మొదటిప్రక్క మీఁదిభాగమున సూర్యచంద్రులును వాని యడుగున నొక చెట్టుక్రింద నొకశివలింగమును నొక భక్తవిగ్రహమును లింగమునకుఁ గుడిభాగమున నొకయేనుఁగును దానిపైని నొకసాలెపురుగును, ఏనుఁగు కుడిభాగమున నొక్క స్త్రీవిగ్రహమును జెక్కఁబడియున్నవి. లింగము జంబుకేశ్వరలింగ మనియు, చెట్టు జంబూవృక్ష మనియు స్త్రీవిగ్రహము జంబుకేశ్వరుని దేవియైన యఖిలాండేశ్వరియనియు గోపీనాథరావుగారియూహ. జంబూముని యనునొకముని తపస్సుచేయుచుండఁగా నాతని శిరస్సునుండి జంబూవృక్ష మొకటి మొలచె ననియు నాచెట్టుక్రింద జంబుకేశ్వరుఁ డావిర్భవించె ననియు నాదేవునిఁ బూర్వకాలమం దొక యేనుఁగును నొక సాలెపురుగును సేవించి ముక్తిఁ బొందె ననియు స్థలపురాణమం దున్నదఁట. ఈక్షేత్రమునకు గజారణ్యక్షేత్ర మనిపేరు. జంబుకేశ్వరములో నుండిన శ్రీశంకరాచార్యమఠమునకు

భూదానము చేయఁబడినది గావున జంబుకేశ్వరవిగ్రహము లిఖింపఁబడినది. ఈవిగ్రహములయడుగున "శ్రీచంద్రమౌళీశ్వరస్వామి" యను నక్షరములు గలవు. తరువాత శాసనమారంభమైనది.

శాసన మంతయుఁ దెలుఁగు వచనరూపముగా నున్నది. చివర నాలుగు సంస్కృతశ్లోకములు మాత్రము గలవు. చిట్టచివర "విజయరంగచొక్కనాథ నాయనయ్యవార్లు" అనియున్నది. ఆకాలమందు దక్షిణదేశములో వాడుకలో నున్న వ్యావహారికభాషలో శాసనము సమకూర్పఁబడినది. వర్ణక్రమములోఁ జెక్కులు తప్పులు గలవు. విజయరంగచొక్కనాథుఁడు పండితుఁడైనట్లును శ్రీరంగమాహాత్మ్యము మొదలగు కొన్నియాంధ్రగ్రంథములుకూడ రచించినట్లును గనఁబడుచున్నది. అయినను, ఆయన దగు నీశాసనము వ్యవహారసంబంధమైన దగుటచే నాకాలపు మర్యాదనుబట్టి వ్యావహారికభాషయందే కూర్పఁబడినది. కృష్ణదేవరాయల దానములఁ బ్రకటించు శాసనములుకూడ వ్యావహారికాంధ్రమునందె కూర్పఁబడినవి.

కామకోటిపీఠము తొలుత, కంచిలో నుండెడిది. పిదప, ప్రతాపసింహ మహారాజు రాజ్యకాలమందు, అనఁగా క్రీ. శ. ౧౬౮౬ ప్రాంతమందు తంజా వూరునకు మార్పఁబడి యక్కడనుండి తిరిగి కుంభకోణమునకు మార్పఁబడిన దఁట. కుంభకోణములో నిప్పు డున్నమఠము శ. స. ౧౭౮౩ లో సర్ఫోజీ మహారాజు కట్టించినట్లు మఠములోనున్న యొకశాసనము తెలుపుచున్నది.

జంబుకేశ్వరము కావేరీగర్భమందు శ్రీరంగక్షేత్రమునకుఁ జేరియున్నది. ఇచ్చటఁ బూర్వము కామకోటిపీఠమునకు సంబంధించిన మఠమొకటి యుండెనఁట. ఆమఠమునకే విజయరంగచొక్కనాయకుఁడు భూదానము చేసిన ట్లీశాసనములోఁ జెప్పఁబడినది. శాసనకాలము క్రీ. స. ౧౭౦౫ మెయి ౧౦ తేదికి సరిపోవును.

రంగకృష్ణముద్దువీరపనాయకుఁడు క్రీ. స ౧౬౮౯ లోఁ జనిపోయెను. అప్పు డాయనభార్య ముత్తమ్మ గర్భవతిగా నుండి కొలఁదికాలములోనె ప్రసవించి కొడుకునుగని చనిపోయెను. ఆకొడుకె విజయరంగచొక్కనాథుఁడు. ఈతఁడు పుట్టినప్పుడే తల్లిపోవుటచేత నతని తండ్రితల్లియు, చొక్కనాథనాయఁకుని భార్యయునగు మంగమాంబ సంరక్షణకర్త్రిగానుండి క్రీ. స. ౧౬౮౯ మొదలు ౧౭౦౬ వఱకు మిక్కిలి సమర్థతతో రాజ్యముచేసెను. విజయరంగ

చొక్కనాథుఁడు ౧౭౦౬ మొదలుకొని ౧౭౩౨ వఱకు రాజ్యము చేసి మర ణించిన పిదప నాతనిభార్యయగు మీనాక్షి క్రీ. శ. ౧౭౩౬ సంవత్సరము వఱకు రాజ్యముచేసి యామెయు మృతినొందెను. పిదప దేశ మన్యాక్రాంతమ య్యెను.

విజయరంగచొక్కనాథునకు రాజ్యపరిపాలనమునందుకంటె విద్యా గోష్ఠియందును దేవతారాధనమునందును శ్రద్ధ యధికమగుటచేత నాతనికాల మందే రాజ్యము క్షీణించి మీనాక్షికాలమునందు బొత్తిగాఁ బోయెనని చరి త్రజ్ఞులు చెప్పుదురు.

శాసనములోని, అరమావులు, శారు, శెయి అనునవి క్షేత్రపరిమాణ వాచకములగు ద్రావిడభాషాపదములు.

—: శాసనమూలము :—

శ్రీచంద్రమౌళీశ్వరస్వామి.

1 శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యవర్య శ్రీకాంచీపుర
2 పురస్థిత శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యస్వాములవారికి
3 స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహనశకాబ్దములు
4 ౧౬౩౦ అగు నేటివికృతినామసంవత్సరం కార్తీకశుద్ధ ౧౫ యిం
5 ద్దువాసరం రోహిణీనక్షత్రం యీకూడిన శుభదినమం
6 ద్దు శ్రీమద్రాజాధిరాజ పరమేశ్వర వీరప్రతాప శ్రీవేంకట
7 దేవ మహారాయలయ్యవారు ఘనగిరి నగరమందు రత్నసిం
8 హాసనాసీనులై పృథ్విసాంబ్రాజ్యం శేయుచు నుండగాను
9 పాండ్యధరా మండలేశ్వరులైన దక్షిణసింహాసనాధ్యక్షు
10 లైన కాశ్యపగోత్రగ విశ్వనాథనాయనివారి వంశకర్తలైన
11 చొక్కనాథనాయనయ్యవారి పౌత్రులైన రంగకృష్ణముద్దువీ
12 రప్పనాయనయ్యవారి పుత్రులైన విజయరంగచొక్కనాథనా
13 యనయ్యవారు లోకగురుస్వాములైన శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యస్వా
14 ములవారికి గజారణ్యక్షేత్రమందు పోఁవాశికొండ్రాం
15 వీధిలో పూర్వం మొదలుకొని స్వాములవారికి స్వంతమ
16 ఠంపుండ్డేటందున ఆమఠాన నిరంత్తరముగా అంన్నదానం
17 ధర్మాదులు జరిపించ్చవలసని స్వాములవారు అజ్ఞాపించ్చి
18 నందున॥ ౹ప్రీతిగాను పూజనైవేద్యా౹ అంన్నదానం బ్రాం

19 ష్ఠాణసంత్తర్పణ మొదలైనవి నడిచి వచ్చేటట్టుగా సర్వమా
20 ంన్యతాంబ్రశాసనం వ్రాసియిచ్చిన క్రమం తొట్టియం శీమ
21 లో మహీంద్రమంగలంల్లో భట్టవర్తికి అరమావులు ౮౪ తా
22 రు ౧ గోపాలస్వామితోట ౧ కృష్ణాపురంలో అరమా
23 వులు ౮౪ తారు ౨ కారక్కాపులో అరమావులు ౮౪ తారు
24 ౧ కొండయంపేటలో నంజశెయి ౨ తిరుచ్చందోర శీమ
25 లో మంగమాంబ్బాపురంల్లో నంజశెయి ౮ తింన్నంశీ

—। రెండవప్రక్క ।—

26 మలో అరియూరులో నంజశెయి ౧౬ దక్షిణాం కోనా
27 టుశీమలో అరియమంగలంల్లో నంజశెయి ౬ జెంబ్బుకేశ్వ
28 రంగుడలో(1) నిత్యకట్టళ ద్నిం ౧ కి బియ్యంపడి ౮ అంన్నంతళిగలు
29 ౨ దోశలు ౨ అతిరసాలు ౨ సుగియ ౧ దీపంచమురు పడి ౻ వృథ
30 యతీరంలోను శెయి ౧ కి తూముకు వడ్లువంత్తునానుంన్న
31 సుక్కాన నిత్యకట్టడగ గ ౧ యీప్రకారం నడిచి వచ్చేటట్టుగా
32 దిట్టంచేసి వ్రాయిచ్చివుంన్నాము కనక। తాముంన్న పరపరం(2)
33 వ్వరలగా అనుభవించ్చుకొని ఆచంద్రార్కస్థాయిగా ధర్మ
34 పరిపాలనంచేసుకొనుచు ఆశీర్వాదం శాయగలది॥ దాన
35 పాలనయోర్మధ్యే దానాచ్ఛ్రేయోనుపాలనం దానాత్స్వ
36 గ్గమవాప్నోతి పాలనాదచ్చుతం(3) పదం॥ స్వదత్తాద్విగుణాం
37 పుంణ్యం పరదత్తానుపాలనం। పరదత్తాపహారేణస్వద
38 త్తం నిష్ఫలంభవేత్॥ స్వదత్తాం పరదత్తాం వా యోహరే
39 తవసుంధరా(4) షష్టిర్వర్షసహస్రాణి విష్టాయాంజాయ
40 తే క్రిమిః॥ మద్వంశజాః పరమహీపతివంశజావాయే
41 భూమిపాః(5) సృతత ముజ్వలధర్మచిత్తాః। మద్ధర్మ మేవ
42 పరిపాలనమాచరంత్రి తత్పాదుకాద్వయమహం శిర
43 సావహామి॥

విజయరంగచొక్కనాథనాయనయ్య వ్రాలు.

---

(1) గుడిలో అని (2) పీఠపరం అని (3) దచ్యుతం అని (4) సుంధరాం అని
(5) భూమిపా అని చదువవలయును.

త్యాగరాయ వంశము.

రామబ్రహ్మము.

- త్యాగబ్రహ్మము
  1 భార్య ధర్మాంబ
  2 భార్య కమలాంబ
  - ధర్మాంబకూఁతురు
    సీతాలక్ష్మమ్మ
- పంచనదబ్రహ్మము (విశ్వేశ్వరయ్య)
  - పట్టాభిరామబ్రహ్మము
    - పంచనదబ్రహ్మము
      - పట్టాభిరామబ్రహ్మము
        (ఇప్పుడు తిరువాడిలో నున్నారు)

త్యాగరాయుల యింటిపేరు తొలుత కాకర్లవారు. ఇపుడు చెలికూరివారని వాడుక. ములికినాటివారు. రామబ్రహ్మమునకుఁ బూర్వమీ కుటుంబము వారు తంజావూరుమండలములోని తిరువారూరిలో నుండినవారు. రామబ్రహ్మమే యక్కడనుండి తంజావూరికి కైను మైళ్ళ దూరములో నున్న తిరువాడికి వచ్చినాఁడు. తంజావూరిలో మహారాష్ట్రరాజులలోఁ గడపటివాఁ డగు శివాజీకాలములో (1833—55) త్యాగరా జుండెను. ఈయన సన్న్యసించి ౮౦ సం॥ల వయస్సులో (పరాభవనామసంవత్సర పుష్య బ ౫ నాఁడు) సిద్ధినొందెను. ఆసిద్ధి పొందిన దినమునఁ బ్రతిసంవత్సరము నిప్పటికిని తిరువాడిలో గొప్పయుత్సవము జరగును ఈవిషయ మంతయుఁ బైవంశవృక్షములోని కడపటివాఁడైన పట్టాభిరామబ్రహ్మముగారివలనఁ దెలిసినది.

త్యాగరాజు కూఁతునకుఁ గొడు కొక్కఁ డుండినట్లును, అతఁడు ముప్పది సంవత్సరములు బ్రదికి యీనడుమ మరణించినట్లును, అతఁడు తంజావూరిలో నున్న తమ సవతియక్కను బెండ్లియాడినట్లును ఆమెకూడ సీనడుమఁ జనిపోయినట్లును, ఆమెవలనఁ ద్యాగరాజుపూజించిన శ్రీరామవిగ్రహము తమయింటికి వచ్చియున్నట్లును త్యాగరాయులమనుమనికి సంతానము లేనట్లును తంజావూరు నివాసులు వెల్లాల సుబ్రహ్మణ్యజోస్యులుగారు చెప్పుచున్నారు. జ॥ రా॥

మనుచరిత్రము—కుతపకాల ప్రశంస.

—: కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారు :—

స్వారోచిషమనుసంభవకారుఁడు మూలవిరుద్ధముగఁ దెచ్చిపెట్టిన మార్పులనుగూర్చి మన గ్రంథవిమర్శనపద్ధతికారు లేమివ్రాసిరో కనుఁగొందము.

ప్రవరునింటికి నామధసిద్ధుఁ డొకనాఁటి కుతపకాలమున వచ్చి పాదలేపమహిమంబునను కాళ్ళకుఁ బూయుఁగాఁ దత్ప్రభావముచే నాకాశగమనమునఁ దృటిలోఁ బ్రవరుఁడు హిమగిరి కేగి దానిరామణీయకమును జూచుచుండఁగా నచ్చట మధ్యాహ్నమైనదని పెద్దన చెప్పె; ఈరెంటను, (కుతపకాల మధ్యాహ్నకాలనిరూపణములు) ఈకథకు మూలమగుమార్కండేయపురాణమునందు లేవు. ఇవి యాంధ్రకవితాపితామహుఁడు తనగ్రంథములోఁ దెచ్చిపెట్టిన మార్పులు. ఈమార్పు లొక పరస్పరవైరుధ్యమును గలిగించినవి.

కథాసందర్భముంబట్టి చూడ సిద్ధుఁడు మం దిచ్చిననాఁడే ప్రవరుఁడు హిమగిరి కేగినట్లు గాన్పించుచున్నది. కుతపకాలానంతరమున హిమగిరికి బయలువెడలిన ప్రవరుఁడు హిమగిరియం దుండఁగా నాఁడే మధ్యాహ్నమగుట యసంభవమగుచున్నది. కాన పెద్దన కుతపకాలానంతరమున మధ్యాహ్నమును వర్ణించి మూలకథను సందర్భవిరహితమును గా నొనరించె నని యస్మదాదులము వ్రాసితిమి.

పెద్దనయం దభిమానము గలవార మనుకొనువా రీదోషము నెట్లైన
మార్చి పెద్దనను సమర్థింపవలె నని విశేషప్రయత్నము గావించి
గ్రంథమును బెంచుచున్నారు. ఎవ రెన్ని వ్రాసినను దప్పు తప్పే య
ని యొప్పిన్నఁటికిని గాదు సరి కదా యొకదోషమును గప్పిపెట్టఁబో
కొన్ని దోషములు వచ్చి పడును. మనుచరిత్రమునందలి కుతపకాల
దోష మొక్క ప్రమాదలేశము. ప్రమాదము లెంతటివారికైన నుండ
. అంతమాత్రమునఁ గవులకుఁ గాని, గ్రంథములకుఁ గాని లోప మింత
నేరదు. ఆయంశము నాలోచింపక పెద్దనార్యకవిపావలంబుల మను
వృథాగా లేనిపోని సమర్థనములఁ గావించి దోషమును మఱింత పెద్ద
జేయుచున్నారు. ఈసంగతు లన్నియు నాయొనర్చిన విమర్శనమును

జమవుకొనిన స్పష్టపడఁగలవు. ఇఁక మన వేంకటశాస్త్రిగా రన్నట్లో తోడిమను చరిత్రాభిమానులవలె నిందు దోషము లే దని తెలుపుటకుమాత్రమే ప్రయత్నముచేయక వారి నందఱిని మించి యిందు గుణవిశేషము గూడఁ గల దని చాటఁజొచ్చిరి. ముందు వీరు చెప్పినగుణవిశేష మేమో కనుఁగొందము.

పెద్దన కుతపకాలవర్ణన మేల చేసె? "అతిథిసత్కారార్హ మగు కాల విశేషమును దెల్పుటకై పెద్దనకవి, మూలములో లేని కుతపకాలమును వర్ణించినాఁడు." అని మన వేంకటశాస్త్రిగారు, తేవప్పెరుమాళ్ళయ్యగారి గమనిక ననుసరించి లిఖించిరి. ఇది సరి కాదు. కుతపకాల మనునది యతిథిసత్కారమునకై నియమింపఁబడిన కాలము కాదు. అయ్యది శ్రాద్ధమునకై నియమింపఁబడిన కాలము. "కుతప ప్రథమే భాగే ఏకోద్దిష్ట ముపక్రమేత్" (కాలమాధవము) "ఆరభ్య కుతపే శ్రాద్ధం కుర్యా దారోహిణం బుధః" (గౌతముఁడు.) దివస స్యాష్టమే భాగే మన్దీభవతి భాస్కరః స కాలః కుతపో జ్ఞేయః పితౄణాం దత్త మక్షయమ్." (మత్స్యపురాణము.) "త్రీణి శ్రాద్ధే ప్రశస్యన్తే దౌహిత్రః కుతప స్తిలాః" (మనుస్మృ.) ఈవిధముగా పితృశ్రాద్ధమునకుఁ గుతపకాలము ముఖ్య మని శాస్త్రములు బోధించుచున్నవి అంతియే కాని యతిథిపూజ కావించుటకుఁ గుతపము తగుకాల మని తెలుపుట లేదు. అతిథిపూజ శ్రాద్ధము కాదు. అయ్యది మధ్యాహ్నమునకు ముందును గావింపవచ్చును. తరువాతను గావింపవచ్చును. సాయాహ్నమునను గావింపవచ్చును. పెక్కేల నడికిరేయియును గావింపవచ్చును. "తస్యచ వైశ్వదేవబలేః ప్రాగేవ పూజ్యతా: పరత్ర ఆహారదానమాత్రం" అని వాచస్పత్యము తెలుపుచున్నది. "వైశ్వదేవ ఉపస్థిత మితి దివసాభిప్రాయం" అని మాధవవిద్యారణ్యస్వాములవారు పరాశరమాధవీయములో వ్రాసిరి. కావున వైశ్వదేవకాలమునందు వచ్చువాఁడు మాత్రమే అతిథి కాఁడు. "సాయ మాగతో ప్యతిథి ర్నప్రత్యాఖ్యేయః। సాయ మాగతోఽతిథి స్సూర్యోఢ ఇత్యుచ్యతే" (శబ్దార్థసర్వస్వము.) ఇట్టిప్రమాణవాక్యములఁబట్టి అతిథి వైశ్వదేవమునకుఁ బూర్వమునందును రావచ్చును, పరమునందును రావచ్చును, సాయాహ్నమునను రావచ్చు నని తెలుచున్నది. మన పెద్దనార్యుఁడు ప్రవరునిభార్యను వర్ణించుచు "అతిథు లేతేర నడికిరే యైనఁ బెట్టు - వలయు భోజ్యంబు లింట సర్వారిగాఁగ." అని చెప్పియున్నాఁడు. ఇంకఁ బ్రవరుఁ డెట్టివాఁ డన:- వైశ్వదేవాంతమ్మున వీథిగుమ్మ

ముకడకుఁ బోయి యతిథు లెవ్వ రైనఁ గలరా యని తొంగి చూచువాఁడు మాత్రముఁగాఁడు. అతిథులు తనపురికి వచ్చుచున్నా రని విని యెంతదూర మైన నెదురుగ నేగి తనయింటికిఁ దీసికొని వచ్చి వారి కాతిథ్య మిచ్చు నని పెద్దన “ తీర్థసంవాసు లేతెంచినా రని విన్న నెదురుగా నేగు ద వ్వెంత యైన, నేగి తత్పదముల కెఱఁగి యింటికిఁ దెచ్చుఁ దెచ్చి సద్భక్తి నాతిథ్య మిచ్చు ” అనుపదములలో వర్ణించె. దీని నంతను బట్టి చూడఁ బ్రవరునింటికి నతిథులు సరిగ భోజనకాలమునందే వత్తు రని కూడ చెప్పుకొన నవసరము లేదు. ఇంకఁ గుతపకాలమున వత్తు రని చెప్ప నవసర మే మున్నది ?

ఇతఁడు సిద్ధునకు నర్ఘ్యపాద్యాదు లిచ్చి పూజించి పిమ్మట నిష్టమృష్టాన్నకలన సంతుష్టుఁ జేసినట్లు మనుచరిత్రయందు వర్ణింపఁబడినది. వైశ్వదేవమునకుఁ బూర్వమునందు వచ్చినయతిథికి మాత్రమే యర్ఘ్యపాద్యాదిపూజన ముండును గాని తరువాత వచ్చినవాని కుండనేరదు. తరువాత వచ్చిన వానికి భోజనము పెట్టుట మాత్రమే కావింపవలయు నని వాచస్పత్యము చెప్పుచున్నది. కావున మనుచరిత్రమునందు నతిథిపూజ కూడ వర్ణింపఁబడి యుండుటంజేసి సిద్ధుఁడు వైశ్వదేవమునకుఁ బూర్వమునందే ప్రవరునింటికి వచ్చె నని చెప్పవలసియుండును. వీని నన్నిటినిబట్టి చూడ నతిథి కుతపకాలమునందు మాత్రమే గృహస్థులయిండ్లకు రావలె నను విధి లే దనియు నట్లు చెప్పుట యవసరము కా దనియు నంతకు ముందే వచ్చి యుండవలసియుండు ననియుఁ దేలుచున్నది.

కాఁబట్టి మూలములో లేనికుతపకాలమును బెద్దనార్యుఁ డనవసరముగాఁ దెచ్చిపెట్టె నని చెప్పక తప్పదు.

వాదమునిమిత్త మతిథిపూజార్హ మగుకాలము కుతప మనియు నందుమూలముచే సిద్ధుఁడు కుతపకాలమున వచ్చె నని పెద్దన్న వర్ణించె ననియు భావింతము. అట్లు భావించినను దరువాతఁ గావింపఁబడిన మధ్యాహ్నకాలవర్ణనము సందర్భవిరోధము గల్గింపకపోదు. కావ నింక నీవైరుధ్యమును వేంకటశాస్త్రిగా రెట్లు సమర్థించిరో పరీక్షించి చూచుకొందము.

మనుచరిత్రమునందలి కథావిధానముంబట్టి చూడ నొకనాఁడే కుతపకాలానంతరమున మధ్యాహ్నము సంప్రాప్తమయ్యె ననుదోషమును నివారించుటకై మనవేంకటశాస్త్రిగారు కుతపకాలమున సిద్ధుఁడు వచ్చినదినమునఁ

గాక మఱునాఁ డుదయమునఁ బాదలేపమును బూయుటయుఁ బ్రవరుఁడు గిరి కేఁగుటయుఁ గలిగిన దనియుఁ, బెద్దన గావించిన మధ్యాహ్నవర్ణనము మఱు నాఁటిదై యుండవలె ననియు నొక యపూర్వవాదమును దెచ్చిపెట్టిరి. తమ నూతనవాదమునకు బలము కలుగుటకై, మనుచరిత్రమునందలి పైసందర్భ విరోధముం గూర్చి పండితులకు భిన్నాభిప్రాయములు కలిగిన వని వ్రాసిరి కాని యిది యంతగా సరికాదు. పెద్దన్నకథ నవలంబించిన పూర్వవిమర్శకులు కూడఁ బెద్దన్న చెప్పినకథాసందర్భముంబట్టి గూడ మఱునాఁడు ప్రవరుఁడు హిమగిరి కేఁగె ననుట కంతగా నవకాశము గాన్పించుట లే దనియుఁ బెద్దన్న వ్రాఁతయం దేదో యొకలోప ముండితీరిన దనియునే వ్రాసిరి.

కీ॥ శే॥ తేవప్పెరుమాళ్ళయ్యగారు మనుచరిత్రమును మాత్రమే పరి శీలించునెడల సిద్ధుఁడు వచ్చిననాఁడే ప్రవరుఁడు పాదలేపమును బూయించు కొని హిమగిరి కేఁగె నని తలంపవలసి యుండు ననియు, నట్లు తలంచినఁ బర స్పరవైరుధ్యము మనుచరిత్రమునందుఁ గల దనవలయు ననియుఁ దెల్పిరి. ఇంక శ్రీమదెల్లపాటి వేంకటసుబ్బారావుగా రనువారు సిద్ధుఁడు వచ్చిననాఁడు గాక మఱునాఁడు ప్రవరుఁడు గిరి కేఁగె నని పెద్దనార్యుఁడు చెప్పకపోవుట తప్పే గావచ్చు నని లిఖించిరి. అనఁగా వైరుధ్య మున్న దని యొకవిధముగా నొప్పు కొనితీరిరి. ఇఁక మన వేంకటశాస్త్రిగారి వాదమును స్వపక్షమువారే యంగీక రింపలే దని తేలుచున్నది కదా! స్వపక్షమువా రగు శ్రీబోడపాటి రాజన్న పంతులుగారు కూడ నీసందర్భవిరోధమును మార్కండేయపురాణోక్తకథా క్రమముంబట్టి నివారింపఁ జూచిరే కాని మనుచరిత్రమునందలి కథాసందర్భ ముంబట్టి నివారింప యత్నము చేయలేదు.

పెద్దనార్యుని మనుచరిత్రమునందలి కథాప్రచారము క్రమముగ నున్న దా లేదా యనువిచారము మన కవసరము కాని మార్కండేయపురాణోక్త కథాక్రమము సరిగ నున్నదా లేదా యనునది మనకు విచార్యము కాదు. అది సరిగ నుండినను పెద్దనగ్రంథమునకు లాభము లేదు. ఇఁక సిద్ధప్రవరుల గమనము విషయము నన్నదో పెద్దనను సమర్థింపఁ జూచినవారు కూడ మన వేంకటశాస్త్రులుగారు తలంచినట్లుగాఁ దలంపలేకపోయిరి. ఎల్లపాటి సుబ్బా రావుగారు, పాదలేపమును బూసి సిద్ధుఁడు మొదటిదినముననే యేగె ననియుఁ

బ్రవరుఁడు మాత్రము మఱునాఁడు హిమగిరి కేగె నని యు మనుచరిత్రముం బట్టి బోధపడుచున్న దని వ్రాసిరి. తేవప్పెరుమాళ్ళయ్యగారు కూడ సిద్ధుఁడు మొదటిదినమునఁ బాదలేపమును బూసె ననియు మఱునాఁడు ప్రవరుఁడు మంచుమలకుఁ జనె ననియుఁ దెల్పిరి. తమకుఁ మవలంబితమగు మనుచరిత్రముం బట్టి సందర్భవిరోధము కల దని రూఢిచేసిన పండితవరు లగు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు మున్నగువా రన్నచో పాదలేపముఁ బూయుటయు సిద్ధప్రవరు లేగుటయు మొదటిదినముననే జరిగిన వని స్థిరపఱిచిరి. పండితవరు లిట్లు సిద్ధప్రవరుల పోకంగూర్చి భిన్నాభిప్రాయములు గలవా రగుటకుఁ గలకారణము గ్రంథము సరిగ లేకపోవుటయే.

ఇఁక నెడ్లపాటి వేంకటసుబ్బారావుపంతులువారును వారిని మించి, మనపద్ధతికారులును మఱియొకలాగునఁ దలంచుటకుఁ గారణ మేమనఁగా-గ్రంథమూ భావమును గల్గించుటచేతఁగాదు. మతేమన్న దోషమును నెట్లైన గప్పిపెట్టటకు, పెద్దనాభిమానులు మొదటిదినమునఁ బాదలేపము ప్రవరునికాళ్ళకుఁ బూయఁబడినట్లును, మఱునాఁడు ప్రవరుఁడు హిమగిరి కేగినట్లను కుతపకాలమధ్యాహ్నకాలవైరుధ్యముఁ దొలగించుటకై గ్రంథమున లేనిభావమును దెచ్చిపెట్టిరి. అట్లు చెప్పిన మఱియొక దోషము సంఘటిల్లె. ప్రవరుఁడు కర్మఠుఁడు. తెలవారఁ బాదప్రక్షాళనమును, స్నానమును నొనరించువాఁడు; ఇట్టివానికాళ్ళకు వెనుకటిదినమునఁ బూసిన పసరు మఱునాటివఱకు నెట్లు నిల్చు నను శంక చేసితిమి. ఈశంకనుండి కూడ తప్పించుకొనుటకై మనవేంకటశాస్త్రిగా రిటువలఁ బాదలేపమును బూయుటయును బ్రవరుఁడును సిద్ధుఁడును వెడలి పోవుటయును మఱునాఁడే జరిగిన వని వ్రాసిరి. ఈరీతిగా దోషసమర్థనమును జేయఁ బోవుటలోఁ గలుగు చిక్కులనుండి తప్పించుకొనుటకై పెద్దనపక్షపాతులు ప్రవరుఁడు మఱునాఁడు హిమగిరి కేగె నని తలంచుస్థితికి వచ్చిరి కాని కథాసందర్భమట్టిభావమును దెల్పుచుండుటచేతఁ గాదు. శ్రీమదెడ్లపాటి సుబ్బారావుగారు మఱునాఁ డేగె నని పెద్దన చెప్పకపోవుట ప్రమాదమే కావచ్చు నని యంగీకరించియే యుండిరి కదా! మనవేంకటశాస్త్రిగారు మాత్రము కథాసందర్భముంబట్టి చూడఁ బాదలేపమును బూయుట, సిద్ధప్రవరు లేగుట మఱునాఁడే జరిగియుండవలె ననియు నయ్యది గ్రంథసందర్భముం బట్టియే స్ఫురించుచున్న దనియు లిఖించిరి.

పెద్దనకవి తాను చేసిన మధ్యాహ్నవర్ణనము సిద్ధుఁడు ప్రవరునింటికి వచ్చిననాఁటి దని తెల్పలే దనియుఁ గాన నయ్యది యానాఁటి దన నవసరము లే దనియు వేంకటశాస్త్రిగారు లిఖించిరి. ఇది సరి కాదు. ఒకనాఁటి కుతపకాలము నెత్తికొని కథ చెప్పుట ప్రారంభించినపుడు నాఁటిసంగతులు తెలుపుటలోఁ బ్రతిసంగతియు నాఁడే జరిగిన దని తెలుపుచుండ నవసరము లేదు. అట్లెవరును దెలుపరు. ఆసంగతులలోఁ గొన్ని మఱునాఁటి వైన యెడల మఱునాఁటి వని కవి తెలిపి తీరవలెను. అట్లు తెలుపుట కవులసాంప్రదాయము. కవి పాదలేపముఁ బూయుట మఱునాఁడు జరిగిన దని చెప్పకపోవుటచేత సిద్ధుఁడు వచ్చిననాఁటిదే యని మనము భావింపవలెను, గాని, యానాఁటిదని తెల్పలేదు కావున మఱునాఁటి దని మనము భావించుట ధర్మము కాదు. సిద్ధుఁడు ఒకనాఁటి పగటిపూఁట ప్రవరునింటికి వచ్చినట్లు మనుచరిత్రమునఁ దెలుపఁబడియున్నది. తరువాత మధ్యాహ్నవర్ణనమును దానితరువాత సాయంకాలవర్ణనము గావింపఁబడినవి. ఇంతవఱకు జరిగిన వన్నియు నానాఁటిపగటిపూఁట జరిగినవే యనుకొనవలెను. పిమ్మట "ఉరుసంధ్యాతపశోణమృత్కలితమై.........మార్తాండుండు దోఁచెన్ దివిన్" అనుపద్యము వఱకు జరిగినవన్నియు నాఁటిరాత్రిపూఁట జరిగినవిగా భావించుకొనవలెను. ఈకాలమునకుఁ దరువాత జరిగిన వన్నియు మఱునాఁడు జరిగినవిగా భావించుకొనవలెను. ఇది న్యాయమగుపద్ధతి. ఇట్లుండఁగాఁ బ్రవరుఁడును సిద్ధుఁడును ప్రవరునింటనుండి తీర్థయాత్రలం గూర్చి కడపటి సంభాషణము గావించుకొనుట యుఁ, బాదలేపముఁ బ్రవరునిపాదములకుఁ బూయుట యు వారుభయులును వెలువెడలి యావలకుఁ బోవుట యు మఱునాఁడు జరిగిన వనుట యసంగతము. ప్రసంగమధ్యమున (నాఁటి) సాయంకాల మగుట యటుతరువాత రాత్రి యగుట తటస్థించుట కలిగినచోఁ గవి వాని నాసందర్భమున వర్ణించియేయుండును. సిద్ధప్రవరప్రసంగములలో నెంతవఱ కైనతరువాత సాయంకాల మైనదో పిమ్మట నెంతవఱ కైనతరువాత నుదయ మైనదో యెవరుచెప్పఁగలరు? అట్లు తెలుపుట కవకాశ మెక్కడనున్నది? మనవేంకటశాస్త్రిగారు "మనుచరిత్రమానందలి యచ్చటిఘట్టము చదివినచో వారుదీర్ఘప్రసంగము సలిపినట్లు తోఁచును గాని కొన్ని మాటలాడి విరమించినట్లు తోఁపదు, కావున, వా రది ప్రసంగింపుచుండఁగనే సాయంకాలము కావచ్చును." అని లిఖించిరి. వీరు తెలిపినరీతిగాఁ బ్రసంగమధ్యమున సాయంకాలమే యై యుండినయెడలఁ గవి యాసంగతిని దెలిపియే

యుండును. సాయంకాలవర్ణనము గావించియే యుండును. అట్లు వర్ణింపలేదు, కావున, ప్రసంగమధ్యమున సాయంకాలమైన దని తలంచుట యనవకాశము. మన వేంకటశాస్త్రిగారు సిద్ధప్రవరుల ప్రసంగగమనికంగన నా ప్రసంగ మతిదీర్ఘమై రెండు మూఁడుపూఁటలు పట్టినట్లు తోఁచు నని వ్రాసిరి. ఇది యసంగతము. ఇదివఱ కెవ్వరికిని నట్లు తోఁపలేదు. విమర్శకు లెల్లరును సిద్ధుఁడు నాఁడు వెళ్ళిపోయె ననియే తలంచిరి. అది యట్లుండ నవ్విధము సిద్ధప్రవరులు కావించిన ప్రసంగము పది నిమిషముల కాలమో, యట్లు గాకున్న నరగంటయో గంటయో జరుగవలసినదిగా నున్నది, గాని, యంతకన్న మించి జరుగవలసినదిగా లేదు. పదునెనిమిది యధ్యాయములు పట్టిన కృష్ణార్జునసంవాదము (భగవద్గీత) ఒకపూఁటలో నొక్కింత స్వల్పకాలములో జరిగిపోయినట్టుగా భారతములోఁ దెలుపఁబడియున్నది. అట్లుండగాఁ బదినిమిషములలో, బరిసమాప్తి నొందఁదగిన సిద్ధప్రవర సంవాదమునకుఁ బెక్కు లగుపూఁటలు పట్టె ననుట యసంగతము కాదా? స్నానాదికమునకుఁ గొంతకాలమును, భోజనమునకుఁ గొంతకాలమును, ప్రసంగమునకుఁ గొంతకాలమును బట్టె నని చెప్ప నవసరము లేదు. అవి స్వల్పకాలములో జరిగిపోవునవి. ఇంక దేశాటనప్రసంగ విషయమున నన్ననో, దేశములు తిరుగుటకుఁ జాలకాలము పట్టును గాని దేశము తిరిగి వచ్చుటను దెల్పుట కెంతో కాలము పట్టదు. పండ్రెండుగంటలు దాఁటినపిమ్మట సిద్ధుఁడు ప్రవరునింటికి వచ్చె నని నను 1½ గంటలకు హిమగిరికి వెళ్ళె నని చెప్పుకొనుట కేవిధ మగుసందియమును లేదు. సిద్ధప్రవరప్రసంగ మతిదీర్ఘముగా సాగిన దని కాని యిట్లనేకవిషయములం గూర్చి వారు ప్రసంగించి రని కాని కవి మెచ్చటను దెల్పియుండలేదు. సూచించియైన నుండలేదు. కావున గ్రంథమునందుఁ దెల్పఁబడియున్న విషయముకంటె నెక్కుడుగఁ బ్రసంగము జరిగిన దనుట కవకాశము లేదు. సిద్ధప్రవరులు ప్రసంగించిన ప్రసంగము నంతను గవి విపులముగా వర్ణించి చెప్పినాఁడు. మనుచరిత్రమందలి కథాభివర్ణనముంబట్టి చూడఁ గవి యింత లంతలు చేసి వర్ణించి చెప్పినట్లున్నది. కాని, తగ్గించి చెప్పినట్లు లేదు. మన వేంకటశాస్త్రిగారు పెద్దన గావించిన మధ్యాహ్నవర్ణనమును మఱునాఁడు జరిగినదానినిగాఁ జేయుటకై యొకగంటలోపల జరిగిపోయిన చర్యను నతిదీర్ఘమైనదానినిగా భావించి మఱునాఁటివఱకు సాగింపనెంచిరి. ఇది సమంజస మెట్లు కాఁగలదు.

అయినను వేంకటశాస్త్రిగారు తెలిపినరీతిగా మధ్యాహ్నము మఱునాఁడే సంభవించె నఁదము. దీనితరువాతఁ దటస్థించిన సాయంకాల మామఱునాఁటిదే యని మనవేంకటశాస్త్రిగారు లిఖించిరి. మనశాస్త్రిగారి వాదగమనిక ననుసరించి చూచిన, పెద్దన వర్ణించిన సాయంకాల మానాఁటి దని తెలుపుట కవకాశము గలుగుట లేదు. ఏమన నాఁటిమధ్యాహ్నమునఁ బాదలేపము గరఁగిపోయినట్లు ప్రవరుఁడు తెలిసికొనినాఁడు, పిమ్మటఁ గొంతసేపటివఱకుఁ గదలక యొక్కచో నిలిచి విచారించినాఁడు. విచారించి పర్వతముపై దిరిగి తిరిగి యొకలోయం గని దానిలో మెల్లగఁ బ్రవేశించి యచటి మేడలను జాడలను జూచి చూచి యటుపిమ్మట నొకవనములోఁ బ్రవేశించి యందు వరూథినిని గాంచి యామెతోఁ బ్రసంగించెను. ఈప్రసంగము ప్రారంభించు నప్పటి కాదినాపరార్ధములోఁ జాలభాగముగడచి యుండును. పిమ్మట వరూథినీప్రవరులకు జరిగినప్రసంగము సిద్ధప్రవరప్రసంగముకంటెఁ జాలఁబెద్దది. ఇందులకై 3, 4, పూఁటలు పట్టియుండును. అప్రసంగ మైపోయిన తరువాత ప్రవరుఁ డేటికిఁ బోయి వార్చి యగ్నిదేవుని కరుణచే నంతరిక్షగమనంబున నింటికిఁ బోయె. అతఁడు చనినపిమ్మట వరూథిని యరణ్యమునం దంతటను వానికై తిరిగి తిరిగి చెలులంగూడి యింటికి వచ్చి కానక చాలకాలము పరితపించె.

మనవేంకటశాస్త్రిగారు వేసినలెక్కనుబట్టి చూచిన నిదియంతయు జరుగునప్పటికి రెండుదినముల కాలమునకుఁ దక్కువపట్టదు. అయినను మనవేంకటశాస్త్రిగారు ప్రవరుఁడు గిరి కేగినపూఁటనే నాఁటిసాయంకాల మగుటకుఁ బూర్వమే యిది యంతయు జరిగినట్లు భావించిరి. ఇది యెట్లు సంభవమగును, సంభవము కానేరదు. కాఁబట్టి మనవేంకటశాస్త్రిగారిలెక్క తప్పు- తక్కువది యగుసిద్ధప్రవరసంవాదమునకు నెక్కువకాలముపట్టిన దనియును నెక్కువది యగుప్రవరవరూథినీసంవాదమునకుఁ దక్కువకాలము పట్టిన దనియును వేంకటశాస్త్రిగారు తలంచిరి. ఇది యసంగతము. ప్రవరుఁడు గిరి కేగినతరువాత నచటఁ బెద్దనచే మధ్యాహ్నకాలవర్ణనమే పెట్టఁబడకుండిన సిద్ధప్రవరసంవాద మంతయు నొక్కపూఁటలో జరిగినదానిం గానే మనవేంకటశాస్త్రిగారును భావించియుందురు. సందర్భవిరుద్ధముగా వచ్చిపడిన కుతపకాలానంతరమున నగుమధ్యాహ్నవర్ణనమును సమర్థింప శ్రీశాస్త్రిగారివంటివారు ప్రయత్నించుటచే విరుద్ధాంశము లనేకములు బయలువెడలఁజొచ్చినవి.

మొదటిదినముననే భోజనానంతరమునఁ బ్రవరుఁడు గిరికేఁగ ననితలంపక శ్రీవేంకటశాస్త్రిగారు తలంచినరీతిగా మఱునాఁటియుదయమున బయలు వెడలి యాతఁడు గిరికేఁగ ననుచో మఱియొకయసందర్భవిషయము తటస్థించు చున్నది. ప్రవరుఁడు కర్మఠుఁడు, ఇట్టివాఁడు పావన మైన వియన్నది లోనగు పరమపుణ్యక్షేత్రములు గల హిమగిరికి నుదయముననే యేగియున్నచో నాతీర్థములలోఁ గ్రుంకులిడియే యుండును. కాని ప్రవరుఁ డట్లు పుణ్యనదీస్నానము చేసినట్లుగా మనుచరిత్రకారుఁడు చెప్పి యుండలేదు. ఎందుచేత ననఁగా నా ప్రవరుని మన పెద్దన భోజనానంతరమున హిమగిరికిఁ దీసికొనిపోయెనుగావున నే. దీనింబట్టి ప్రవరాఖ్యుఁడు మొదటినాఁటి మధ్యాహ్నమే మంచుమలకుఁ బోయెను గాని మఱునాఁటియుదయమునఁ గా దని తేలుచున్నది.

మఱియు ను మఱునాఁటి యుదయమునఁ గదా ప్రవరుఁడు గిరి కేఁగి యుండవచ్చు నని వేంకటశాస్త్రిగా రూహింతు మనిరి. శ్రీశాస్త్రిగారు ప్రవరుఁడు కర్మఠుఁడనియు నమిత మగు కర్మశ్రద్ధ గలవాఁడనియు నంగీకరించిరి. ఇట్టివానికి నుదయకాలమున స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానములు జపతపములు హోమాదికములు నతిథిపూజాదికములు, దేవతార్చనాదికములును మెండుగ నుండును. కావున మొదటిదినార్థమునందుఁ బ్రకృతివిశేషములఁ జూచుటకై పోవుట కవకాశము లేదు. ఇది యనుభవముచే నందఱు నెఱిఁగి యున్న విషయమే కావుననే పెద్దనార్యుఁడు గిరి కేఁగుటను భోజనానంతరమునఁ బెట్టినాఁడు. అదిసర్వవిధముల సమంజసముగ నున్నది. మొదటిదినార్థమునఁ బ్రవరునివంటి కర్మశ్రద్ధ గలవాఁడు ప్రకృతివైభవమును జూచుటకై యిలు విడిచి దవ్వుల కేఁగుట యసమంజసము.

ఇంతయేల? మన వేంకటశాస్త్రిగారు తలంచినరీతిగాఁ బ్రసంగము మఱునాఁటివఱకును జరిగియున్నయెడల నాయంశమును గవి స్పష్టముగాఁ జెప్పి యుండవలెను. అట్లు చెప్పక పోవుట తప్పు. చెప్పఁ దగినదానిఁ జెప్పకుండుట చెప్పఁ దగనిదానిఁ జెప్పుట తప్పయితీరును.

వేంకటశాస్త్రిగారు "గ్రంథమునఁ జదువరు లూహించుకొనఁదగినయంశములు పెక్కు లుండును గదా" అని లిఖించిరి. ఇది చదువరుల యూహాకు విడిచిపెట్టఁదగిన యంశము కాదు. ఏ మనఁ గవి యొకదినమును, నందులో నొకకాలమును నిర్దేశించి కథ వర్ణించుటకుఁ బ్రారంభించినాఁడు. కావుననాఁ

టీకథను మించి చెప్పవప్పు డద్దానినిఁ గూడ నిర్దేశింపవలయును. అట్లు చేయ కుండుట తప్పు.

ఏవిధమునఁ జూచినను గవియందుఁ దప్పు లే దనుట కవకాశము గాన్పించుట లేదు. ప్రమాదములను గప్పఁబోయి యస్వాభావికము లైన లేనిపోని కల్పనముల నన్నింటిని జేసి యూహాలపై నాకాశహర్మ్యముల నిర్మించుటకంటెఁ బ్రమాదములను న్యాయదృష్టితో నంగీకరించుటయే మేలని వేంకట శాస్త్రిగారికి విన్నవించుచున్నాఁడను.

ఆంధ్రమహాభారతోద్యోగపర్వవివాద పదార్థ విమర్శనము.

—: చంద్రాభట్ల రామమూర్తిగారు :—

విజయనగరసంస్కృతకళాశాలాంధ్రపండితు లగు బ్రహ్మశ్రీ విద్వాన్ భూసి రామమూర్తిశాస్త్రిగారిచే వ్రాయఁబడిన "ఆంధ్రమహాభారతోద్యోగ పర్వవివాద పదార్థము" లను శీర్షిక గలవ్యాసము విభవసంవత్సర ఆశ్వయుజ బ ౧౩ (ది 10-11-1928) తేది శనివారము ఆంధ్రపత్రికాసారస్వతానుబంధమునఁ బ్రకటింపఁబడినది.

అందుఁ దుదను "నాకుఁ దోఁచినరీతి నీపద్యముల కర్థాదులు వ్రాసితిని. ఇందలి గుణదోషముల సయుక్తికముగ విమర్శించి సిద్ధాంతీకరించు భారము విబుధులపై వైచితి" నని కలదు.

ఈ తుదివాక్యములు రెంటినిఁ బట్టిచూడఁ గా శ్రీశాస్త్రిగారు దమకుఁ దోఁచినరీతి నర్థాదులు వ్రాసి రనియు, నవి వారికి సంతుష్టినిఁ గలిగింపలే దనియు, నందుపై విమర్శించి సిద్ధాంతీకరించు భారము విబుధులపై వైచి రనియు స్పష్ట మగుచున్నది.

నేను శ్రీశాస్త్రిగారితాత్పర్యములోని విబుధుఁడను గాకపోయినను వేఱొకవిధముగా విబుధశబ్దార్థమున కర్హుఁడనై యుండుటచే నాకుఁ దోఁచినరీతిని శ్రీశాస్త్రిగారివ్యాసమును విమర్శించుచున్నాను.

వివాదపదార్థము లని శీర్షికలోఁ జెప్పివ్యాసమం దా వివాదాంశము లను స్పష్టపఱుపకుండ శ్రీశాస్త్రిగారు తమకుఁ దోఁచినరీతి నర్థాదులు వ్రాసిరి.

శ్రీశాస్త్రిగారివ్యాసమందుఁ బ్రథమమున నుదాహరించిన పద్యమును దంపూరి వెంకటసుబ్బశాస్త్రిగారిచేఁ బరిష్కరింపఁబడి 1861 సంవత్సరము ఏప్రియల్ నెల 24 తేదినిఁ బ్రకటింపఁబడిన భారతప్రతినిఁబట్టి యీ క్రింద వ్రాయుచున్నాను.

చ. పగ యడఁగించు టెంతయు శుభం బది లెస్స యడంగునే పగం
బగ పగగొన్న మార్కొనక పల్లక యుండఁగవచ్చునే కడుం
దెగ మొదలెత్తి పోవఁ బగ తీర్పక యుండినఁ గార్య మొందు నే
ర్పుగలిఁ దలంచినం బగకు మేలిమి లేదు ధ్రువంబు కేశవా.

ఈపద్యమునకు శ్రీశాస్త్రిగారు వ్రాసినయర్థము తెల్ల వ్రాసి విమర్శనమునకు దొరకొనినచో గ్రంథబాహుళ్యమై చదువరులకు విసువు వచ్చును గావున ముందు నాకుఁ దోఁచినయర్థమును వ్రాసి పిదప స్థాలీపులాకన్యాయమున శ్రీశాస్త్రిగారివ్రాఁతను విమర్శించెదను. పాఠకులు మన్నించెదరుగాక.

అర్థము—పగ-విరోధము. అడఁగించుట-ఉపశమిల్లునట్లుచేయుట. ఎంతయును-అత్యంతమును. శుభంబు-క్షేమము. అది-అట్లుచేయుట. లెస్స-బాగు (కాని) పగన్-పగచేత. పగ-వైరము. అడంగునే-శాంతించునా? (శాంతింపదు) పగగొన్నన్-విరోధముపూనినచో. మార్కొనక-ఎదుర్కొనక, పల్కక, ఉండఁగవచ్చునే-మాటలాడకుండవచ్చునా? (ఊరకుండవచ్చునా యని భావము) కడున్-మిక్కిలి. తెగన్-పోరవచేసినయెడల (అనఁగా యుద్ధమునకుఁ దెగించినయెడల) కొదలెత్తిపోవన్-మూలచ్ఛేద మగునట్లుగా. పగ, తీర్పక, ఉండినన్-కోపము తీర్చుకొననియెడల. క్రౌర్యము-క్రూరభావము. పొడన్-పొందును (అనఁగాఁ జలమెక్కువగును) ఏగతిన్-ఏవిధముగా. తలంచినన్-యోజించినను. పగకు-విరోధమునకు. మేలిమి-శుభము. లేదు-కనఁబడదు. ధ్రువంబు-నిశ్చయము. కేశవా-కృష్ణా?

పగ యడగించు టెంతయు శుభంబు. అది లెస్స. (పునరుక్తి నిశ్చయార్థము) పగచేత నెవ్వఁడును బగ యడఁగఁడు. పగ కలిగిన నెదిరింపక యూరకుండవచ్చునా? సాహసించి యుద్ధమునకు దిగినచో మూలచ్ఛేద మగునట్లు పగ తీర్పకయుండిన నథయత్ర క్రూరభావము కల్గును. ఏవిధమునఁజూచినను బగకు శుభంబులేదు. నిశ్చయము. అని తాత్పర్యము.

ఈపద్యమును శ్రీశాస్త్రిగారు పగ యడఁగించు టెంతయు శుభంబు, అది లెస్స యడఁగునే పగన్, పగపగగొన్న, అని విడఁదీసిరి.

'పగపగగొన్న' అనఁగా పగ-పగచేత. పగ-పరితాపము (మనస్తాపము) కొన్నన్-నాటుకొనిన యని యర్థము వ్రాసిరి. పగచేత పగ నాటుకొన్న మార్కొనునా? పగగొన్న మార్కొనునా? పగ కలవాఁడు మార్కొనును గాని పగగొనఁడు. పగచేత పగనాటుకొనుట, పగ గొన్న మార్కొను ననుట యుక్తి యుక్తములుగాఁ దోఁపవు. పగగొని మార్కొనును గాని పగగొని మార్కొనఁడు. శ్రీశాస్త్రిగారి యర్థము నాకు బాగుగా నున్నట్లు తోఁపదు,

"ప్రథమమీఁదిపరుషములకు గసడదవలు బహుళముగా నగు" ననెడు బాలవ్యాకరణసూత్రముప్రకారము 'ప' 'వ' గా మాఱి పగఁగొన్న యనునది వగఁగొన్న యయ్యెను. పగఁగొన్న మార్కొనక పల్కక యుండఁగవచ్చునే యని చక్కఁగా సందర్భించుచున్నది. కావున పగ యడఁగించు టెంత యు శుభంబు, అది లెస్స, అడంగునే పగంబగ, పగగొన్నమార్కొనక పల్కకయుండఁగవచ్చునే, యని యన్వయించి యర్థము చెప్పుటే తగి యున్న దని నాయుద్దేశము.

మఱియు, పగఁ దీర్పఁగ వచ్చినన్-వైరము చక్కఁజేసికొన నేతెంచిన, అనఁగా దండెత్తిన, క్రౌర్యము-క్రూరత్వము. ఒందున్-పొందును. అని శ్రీశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. దండెత్తినప్పుడు క్రౌర్య ముండి పగగలిగి యుండియును దండెత్తకపూర్వము క్రౌర్య ముండ దని చెప్పుట సరికాదు. దండెత్తినను దండెత్తకపోయినను గూడఁ బగలోపాటు క్రౌర్య ముండియేతీరును, పగలేనిదే క్రౌర్యముండదు. క్రౌర్యము లేనిదే పగ యుండదు. ఆరెంటికిని యవినాభావసంబంధము కలదు. పగ యెచ్చినఁ గ్రౌర్య మెచ్చును. పగ తగ్గినఁ గ్రౌర్యము తగ్గును. దండెత్తినప్పుడు క్రొత్తగాఁ గ్రౌర్యము ప్రారంభింపదు. అందువలన వైరము చక్కఁజేసికొన నేతెంచిన యనునర్థము సరియైనది గాఁ గాన్పింపదు. మొదలెత్తిపోవక-మూలచ్ఛేద మగునట్లు, పగతీర్పఁగవచ్చినక-పగసాధింపవలసివచ్చినయెడల-క్రౌర్యము-క్రూరత్వము, ఒందున్-పొందును. అని యర్థము చెప్పిన కొంత మేలు. ఎట్లయినను, 'పగ తీర్పక యుండినఁ గ్రౌర్య మొందు" ననెడు పాఠమే సరస మైనది గాఁ గాన్పించుచున్నది. కాన నింతటితో నీపద్యమును గూర్చి ముచ్చటించుట చాలించి రెండవపద్యమును జూతము.

మ. తుది రాజ్యమ్ము సగమ్ము గొమ్మనవియుందుం జేసి వంచించియుం
బనుమాఁడేఁడులు నీవుచుం దిరిగి రాఁ జాలికపోవచ్చునే
యదిగాదేఁ దెగి బంటవై యనుము మాయల్వచ్చునే ర్పింకఁ జె
ల్లదుసూ నీకని సూనుమోధనునియుల్లం బుచ్చిపో నాడుమీ.

ఈపద్యమునకు శ్రీశాస్త్రిగారు పలురీతులఁ దమయభిప్రాయమును వివరించి యర్థాదులు వ్రాసిరి. అవి యేవియును యుక్తియుక్తములుగా నాకుఁ దోఁచుటలేదు.

"తుదిన్-అంతమందు. రాజ్యమ్ముసగమ్ము-అర్ధరాజ్యమును. కొమ్ము-స్వీకరింపుము. ఇది ఫలితార్థప్రకాశిక వాక్యము- తెగి బంటవై-పోరాడి జయము

గొన్న పిదప మాయర్ధరాజ్యమును సైతము స్వీకరింపు మని భావము" అని యొకచోటను "తెగి-సాహసించి. బంటవై-యోధవై. అటుము-నశింపుము" అని మఱియొకచోటను వ్రాసిరి. ఇంకను ననేకవిధములఁ దరిచి వ్రాసిరి. కాని యవియు నంతసందర్భముగాఁ గనఁబడ లేదు. ప్రస్తుతము వారిముఖ్యభావమును గూర్చి మాత్రమే విమర్శించెదను.

సహదేవుఁడు దుర్యోధనునిఁగూడఁ బండ్రెండేండ్లు వనవాసమును ఒక యేఁ డజ్ఞాతవాసమును జేసి వచ్చి తుదను రాజ్యమ్ము సగమ్ము గొ మ్మనినట్లును అట్లు చేయనియెడల యుద్ధము చేసి నశింపు మని యన్న ట్లొకతాత్పర్యము, తెగి బంటవై పోరాడి జయముఁగొన్న పిదప మాయర్ధరాజ్యమును సైతము స్వీకరింపు మని భావ మని మఱియొకచోటను శ్రీశాస్త్రిగారు తమభావములను దెల్పినారు.

ఈరెండుభావములును నసందర్భములుగానే తోఁచుచున్నవి. (1) దుర్యోధనునిఁగూడ వనవాసాజ్ఞాతవాసములు చేయు మని చెప్పుటకు సహదేవున కధికారము లేదు. (2) తమ్మునిఁడు గెల్చినప్పుడు తమభాగమును గూడ స్వీకరింపు మని సహదేవుఁడు తనయనుమతి యిచ్చుట యనవసరము.

సహదేవునంతటి యుత్తమనాయకుఁడు తనయన్నలగుధర్మజభీమార్జున నకులులతోఁ గూడిన నిండోలగమున రాయబారి యైన శ్రీకృష్ణునితో జూదంబున గెలుపొంది రాజ్యంబు సేయుచున్న దుర్యోధనునిఁగూడఁ దమవలెనే పండ్రెండేండ్లు వనవాసము నొక యేఁ డజ్ఞాతవాసమును జేసి వచ్చి తుదిరాజ్యమ్ము సగమ్ము గొమ్మనియు నట్లు కాదేని తెగి బంటవై యటుము మనియుఁ జెప్పు మని సంభాషించునా? అది సాత్యకిప్రభృతిశూరలోకం బెల్ల మే లని మెచ్చుకొన్నారు గదా! వారందఱంత యుచితానుచితజ్ఞానశూన్యులా? పాండవులు జూదంబున నోడుటచే వనవాసాజ్ఞాతవాసములు చేయవలసిన యవసరము గలిగినది గాని లేకున్న వా రట్లు చేయుదురా? సహదేవుఁడు తమ కర్ధరాజ్యము నీయకున్న దుర్యోధనునితో యుద్ధము చేసి గెల్చుకొందు మని చెప్పుట యుక్తియుక్తము.

మఱియు శ్రీశాస్త్రిగారు, అట్లు కాదేని యుద్ధము చేసి నశింపు మని యర్థము వ్రాయుట మిక్కిలి దూరదృష్టి లేని వ్రాతగాఁ గాన్పించుచున్నది. తనతో యుద్ధము చేసి నశింపు మని యెంతయవివేకి యైనను గోరునా? ఎట్టిభీరుఁ డైనను దనను యుద్ధమున గెలువు మనును.

ఇంతకును నీవునుం దిరిగిరా యనుపాఠము యుక్తిరహితముగాఁ గాన్పించుచున్నది. కావున నాపద్య మీక్రిందిరీతిగానున్న సరిపోవునని తోఁచుచున్నది.

మ. తుది రాజ్యమ్ము సగమ్ము గొమ్మడవియందుం బేరువంచించియుం
బదుమూఁడేఁడులు నీవనం దిరిగిరాఁ బాలీకపోవచ్చునే?
యదిగాదేఁ దెగి బంటవై యఱుము మాయ ల్వన్నునేర్పింకఁ జె
ల్లదుసూ నీకని యాసుయోధనునియుల్లం బుచ్చిపో నాడుమీ?

అర్థము. అడవియందుఁ - అరణ్యములోను, పేరు వంచించియుఁ - మాఱుపేరులుపెట్టుకొనియు. పదుమూఁడేఁడులు - పదుమూఁడుసంవత్సరములు. ఉండి యను క్త్వార్థక మధ్యాహారము. తుదిఁ - చివరను, రాజ్యమ్ముసగమ్ము - అర్థరాజ్యమును, కొమ్ము - స్వీకరింపుము. (అని) నీవు - నీవు (దుర్యోధనుఁడర్థము) అనఁ - (ధర్మరాజుతో) అనఁగా. (అట్లుచేసి) తిరిగిరాఁ - తిరిగిరాఁగా. పాలీకపోవచ్చునే - భాగమీయకుండుట న్యాయమా? అది కాదేఁ - అది నీయిష్టము కాకున్న, తెగి - సాహసించి; బంటవై - వీరుఁడవై; అఱుము - ఆక్రమింపుము. (గెలువుము.) ఇక్కడ శ్రీశాస్త్రిగారు అఱుము - అనఁగా నశింపుమని యర్థము వ్రాసిరి. అఱుధాతువుమీఁద మువర్ణము వచ్చినదని కాఁబోలు వారి యభిప్రాయము. ఇక్కడ అఱుధాతువును గ్రహింపఁగూడదు. అఱుము ధాతువును గ్రహింపవలెను. అఱుము ధాతువునకు మధ్యమపురుషైకవచన మువర్ణకము రాఁగా అఱుముము అను రూపము వచ్చును. "మధ్యమపురుషమువర్ణమునకు హలవసానంబులు పరంబు లగునపుడు లోపము విభాషనగు" ననెడు బాలవ్యాకరణసూత్రము ననుసరించి మువర్ణకము లోపించి అఱుము అనుధాతురూప మిక్కడ నిలిచెను. మాయల్ వన్నునేర్పు - మాయలను గల్పించు తెలివి. ఇంకఁ - ఇఁకమీఁద, చెల్లదుసూ - పనికిరాదుసుమీ? నీకని ఆసుయోధనుని - ఆదుర్యోధనునియొక్క, ఉల్లంబు - డెందము. ఉచ్చిపోఁ - దుస్సిపోవునట్లుగా ఆడుమీ - పల్కుమా.

వనవాసాజ్ఞాతవాసములు రెండును బదుమూఁడేఁడులు సల్పి తుదిరాజ్యమ్ము సగమ్ముగొమ్మని నీవనఁగా ధర్మరాజు తిరిగి రా పాలీయకుండుట న్యాయమా? అట్లిష్టపడవేని సాహసించి వీరుఁడవై యుద్ధమున గెలువుము. మోసగించి సంపాదించు నేర్పింక నీకు సాగదు సుమా యని యాసుయోధనునియుల్లం బుచ్చిపోవునట్లు వచింపుమా యని సహదేవుఁడు కృష్ణునితోఁ జెప్పెనని తాత్పర్యము.

నీవనెం దిరిగి రా యని శ్రీశాస్త్రిగారికి సంబంధించని పక్ష మొకటి కూడఁ గలదు. ఆపక్షమున అనెక్ అనుభూతక్రియకు దుర్యోధనుఁ డని కర్త నధ్యాహారము చేసికొనవలయును. నీవనక్ అనినప్పుడు తుమున్నర్థకమునకే య ధ్యాహారము లేదు. అప్పుడు నీవు అను యుష్మదర్థకము దుర్యోధనునికిఁ జెందును. నీవనక్ అని యుండుటే మంచి దని తోఁచుచున్నది.

అది యటుండ నిండు. తుదిరాజ్యమ్ము సగమ్ము గా మ్మదవియమ్ము పేరు వంచించియుం బనుపూఁడేఁ డులు నీవనక్ అని సహదేవుఁడు శ్రీకృష్ణునితోఁ జెప్పినమాట గాని దుర్యోధనునితో సహదేవుఁడు ముఖాముఖని చెప్పినమాట కాదు. ఇంకఁ దిరిగి రా పాలీకపోవచ్చునే యనునది కృష్ణునితో ముఖాముఖని జెప్పినమాట.

ఇట్లుండ అదికాదేక్ అనువాక్య మెవరితో ననఁ దగినది? కృష్ణునితో ననఁదగినది కాదుగదా. దుర్యోధనునితో ననవలసివచ్చును.

అది యనుసర్వనామము పూర్వోక్తవిషయమును దెల్పునదిగా నుండవలెను గదా? తిరిగి రా పాలీకపోవచ్చునే యనుపూర్వవిషయము కృష్ణునితోఁ జెప్పినదికదా? అదికాదేక్ అని అది యనుసర్వనామముతోఁ జెప్పినవిషయము దుర్యోధనుని కెట్లనన్వయించును? నీవనక్ అని భూతార్థకక్రియ యుండవలెనను పక్షమున పద్యములోని పూర్వార్థ మంతయు సహదేవుఁడు కృష్ణునితోఁ జెప్పుకొన్నదే గాని దుర్యోధనునితోఁ జెప్పుమన్నది కాదు. ఉత్తరార్థమన్ననో దుర్యోధనునితోఁ జెప్పుమన్న సందేశము. అప్పుడు పూర్వార్థము స్మరింపఁజేయు "అది" యను సర్వనామము తెల్పువిషయ మేకో దుర్యోధనుని కెట్లు తెలియును?

సహదేవుఁడు కృష్ణుని దుర్యోధనునితోఁ జెప్పు మన్నవి రెండేవిషయములు (1) సమయము నెఱవేర్చికొని వచ్చినాము గనుక మాపాలు మా కిమ్ము. (2) అట్లిచ్చుట కిష్టము లేదేని యుద్ధమునకు రమ్ము.

మతాంతరార్థమును బట్టి మొదటివాక్యము కృష్ణునితోఁ జెప్పుకొన్నదియు రెండవవాక్యము దుర్యోధనునితోఁ జెప్పుమన్నదియును గా నుండును.

కనుక అనెక్ అనుభూతక్రియ యనన్వితము. ఎటు చూచినను అనన్ అను తుమున్నర్థకమే యుక్తియుక్తముగను నన్వయసౌలభ్యము గలదిగను గానఁబడుచున్నది.

ఈవిషయ మంతయు బ్ర॥ శ్రీ॥ విద్వాన్ దూసి రామమూర్తిశాస్త్రులుగారు పునర్విమర్శనము సేయుదురుగాక.

గ్రంథాది స్వీకారము.

1. శాశ్వతదినదర్శిని:—లోకేగారి లక్ష్మణశర్మగారిచే రచియింపఁబడినది. వలయువారు మేనేజరు సుజాత హైదరాబాదు అనివ్రాయవలయును. వెల ౧ అ.

2. ప్రజారోగ్యరక్షణము:—దుగ్గిరాల వేంకటసూర్యప్రకాశరావుగారిచే శిశువారోత్సవసందర్భమున జరుపఁబడిన యుపన్యాసము. శిశువులయందు జననమరణములు, నందులకుఁ గారణములు వివిధదేశపరిస్థితులు, హిందూదేశమునందలి యార్థికసమస్య మున్నగువిషయములు చాలఁగలవు.

3. శ్రీసత్యాసత్యపురుషతత్వము:—శ్రీవివేకానంద విరచిత మగు "The real and apparant man" అను గ్రంథమునకు మ॥ జములాపురపు వేంకటేశ్వరరావుగారి యనువాదము. శ్రీవివేకానందులవారి సుప్రసిద్ధోపన్యాసముల నాంధ్రీకరించుటకుఁ బ్రయత్నించిన గ్రంథకర్తగారి యుద్యమము ప్రశంసనీయము.

4. Kerala Society Papers published by the Kerala Society, Trivendrum- Price Rs. 2—0—0.

ఈ గ్రంథము కేరళదేశములోని చారిత్రకపరిశోధకసంఘమువారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినది. చరిత్రవిషయికపరిశోధన లభివృద్ధిఁ గాంచు నీకాలములో, కేరళదేశమునందు నెలకొల్పఁబడిన యీసంఘమువారి ప్రయత్నము బహుప్రశంసనీయము. ఇందుఁ బ్రథమవ్యాసమునఁ దిరువాన్కూరువర్మవంశజరాజుల చరిత్రమును 16, 17 శతాబ్దములయందు వారిరాజ్యపరిపాలనాక్రమమునుఁ జర్చింపఁబడినది. ఈవ్యాసమునందలి ముఖ్యాంశములు నూతనముగఁ గేరళసంఘమువారికి లభించిన పనునాలుపత్రములపై నాధారపడియున్నవి. ద్వితీయవ్యాసమునఁ గులశేఖరాళ్వారుల కాలనిర్ణయాదికములు విమర్శింపఁబడియున్నవి. డాక్టరు యస్. కృష్ణస్వామిఅయ్యంగారు నిర్ణయించిన ఆఅవశతాబ్దమే సరియయిన దని యిందు నిరూపింపఁబడినది. ఇంకను త్రుప్పరప్పుగుహాలయము మొదలగువ్యాసములు గలవు.

5. శ్రీబుగ్గరామేశ్వరమాహాత్మ్యము. 6. బ్రహ్మగుండేశ్వరమాహాత్మ్యము. ఈ రెండుమాహాత్మ్యములును దత్తమండలములలోఁ జేరుపడిన శివక్షేత్రములమహిమం దెలుపుచిన్నపొత్తములు. ౧౦౮ శివక్షేత్రములలో నీరెం

దుక్షేత్రములం జేరినవి. ఇవి కర్నూలుమండలమునందలి దేవస్థానముకమిటీలోని సభ్యులగు బ్ర। శ్రీ పుల్లాపంతుల రామచంద్రయ్యగారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినవి. వెల 1 కి రు 0—2—0.

7. శ్రీద్వారకామాహాత్మ్యము:— గూర్జరదేశములోఁ బ్రసిద్ధమైన శ్రీద్వారకాక్షేత్రమహిమముం దెల్పు చిన్నపుస్తకము. ఇదియును పైరామచంద్రయ్యగారే ప్రకటించిరి. వెల రు 0—2—0.

కావలసినవారికి ప్రత్తికొండలో ఐంద్రావతి కార్యస్థానమున దొరకును.

8. శ్రీవిజయరాయచరిత్ర:—(చిప్పగిరిమాహాత్మ్యము) గుంతకల్లునకు మూఁడుమైళ్ళదూరములోనున్న చిప్పగిరిం గూర్చివ్రాయఁబడినది.

9. శ్రీభాగన్నదాసులచరిత్ర:— 9-10- 11-12 పుస్తకములు బళ్లారిజిల్లా రిజిస్ట్రారుగారు మాధ్వశ్రీ ప్రొద్దుటూరు నరసింగరావు పంతులుగారిచ్చినవి. శ్రీభాగన్నదాసులు శ్రీవిజయరాయదాసుల ముఖ్యశిష్యులు. అ. శ.

10. సముద్రరోదనము—11. శ్రీరామచంద్రస్తవము:—ఈ రెండును శ్రీయుత యలమర్తి శ్రీనివాసరావుగారిచే రచియింపఁబడినవి ఇందు సముద్రరోదనమును శ్రీ శ్రీనివాసరావుగారు రామేశ్వరయాత్రకుఁ జని సేతుస్నానము చేయుచుఁ దీరమునుండి "హోరు" పెట్టుచున్న సముద్రునిగూర్చి చెప్పిన పద్యములు. 28 పుటలగ్రంథము. ఒక్కమచ్చుపద్యము.

ఉ. ఆఁకలిఁగొన్న పాంథునకు నన్న మిడ, గతిలేమి కేశ్వా
వ్యాకుల మొందఁ దప్పి గొనువారికి దోసెఁడు నీళ్ళొసంగఁగా
లేకుని తెంచి నీపెనుగళేబర మింకను నింతదంచు నా
నాకతినోర్తులాడెఁకు జనమ్ములు నోళ్ళకుఁ భీతిఁ జెందనా. (బుద్ధిచెప్పనాయనఁదగు)

ఉ ఏటికిఁ బెట్టెదయ్య జలధీ యిటు పెన్మొర.................

శ్రీరామచంద్రస్తవములో, రామ్యపీఠకృష్ణస్తవము, జనసీస్తవము, గురుస్తవమునుగలవు. భయనివారకహనుమదష్టకముగూడఁ జేర్పంబడినది ఇది 26 పుటల పద్యగ్రంథము. వెల- సముద్రరోదనము రు 0—3—0. రెండవది రు 0—2—0. రామచంద్రపురములోఁ గవిగారియొద్ద దొరకును.

12. శ్రీబాలగోపాలశతకము:—పుసులూరి సోమరాజామాత్యకవిరచించినది. ౧౦౮ సీసములు. కాత్యాయనీగ్రంథమాలికలోని తృతీయపుష్ప

ము. ఆంధ్రసాహిత్యపరిష త్పుస్తకభాండాగారములోని తాళపత్రప్రతినుండి పై
మాలికాసంపాదకులు దివాకర్ల వేంకటావధానిగారు, తంగిరాల జగన్నాథ
శాస్త్రిగారును లేఖక ప్రమాదాదులు సవరించి ప్రకటించిరి. భక్తిరసభరితమై
నది- ఒక్కపద్యము మచ్చు.

సీ. హరిదాసులకుఁ గాని యానతిసేయదు శిర మనురాగవశీకరణము
పరమభాగవతప్రభావంబులే కాని యుదిగొన వినదు నా శ్రుతియుగంబు
హరిహరి యనుసుధాసరసిలోనే కాని యవగాహనము సేయ దలరి జిహ్వ
శార్ఙ్గిపదాబ్జపంజరమందునే కాని ప్రేమ నిల్వదు మన్మనోమరాళి
మహహారుచికరమయ్యె నాయాత్మకిపుడు, త్వన్మహత్త్వంబు వర్ణింపఁదరమె నాకు
బాలగోపాల కరుణాలవాల! నీల, శైలపాలావనీపాల! చారులీల!

తణుకులో కాత్యాయనీగ్రంథమాలా కార్యస్థానమున దొరకును వెల
చందాదారులకు రు 0—6—0. ఇతరులకు రు 0—8—0.

13. మిత్రభేదము (పంచతంత్రకథాంతర్గతము) వచనకావ్యము. ఇది
వఱకున్న మిత్రభేదములలోనేమి తక్కినపంచతంత్రములలోనేమి, కథలన్నియుఁ
దెనిఁగింపఁబడలేదని తెలిసికొని శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు సంక్షే
పరూపముగ వ్రాయందొడఁగినదానిలో మొదటిభాగము. తొల్లిటిగ్రంథముల
శైలికంటె లలితముగ బాలురకుఁగూడఁ జిన్నతరగతులలో నుపయోగింప
వలయు ననునూహతో వ్రాయఁబడినది, కావున, బాలుర కమితోపయోగిగా
నుండును. మచ్చునకై కొన్నిమాటలు.

“ఒకనాఁడు నక్కలన్నియు దూరముగ నుండి యఱచుచుండెను రాజు
నక్క తనజాతిస్వభావమున నూరకొనఁజాలక గట్టిగ నఱచెను. ఆయఱపు విని
తక్కినజంతువు లన్నియు నిదియు నక్కయే తమ్ము వంచించిన దని గ్రహించి
దానిని ముక్కముక్కలుగఁ దెగఁగొట్టికి చంపినవి. కాఁబట్టి స్వజనులను విడు
వరాదు.” (చండ్రోండవకథలోనిది.)

సలక్షణమైనవచనము. విద్యార్థులు నుపాధ్యాయులును గవిగారికిఁ
బ్రోత్సాహము గలిగింతు రని నమ్ముచున్నాము. వెల తెల్పఁబడి యుండలేదు.
విజయనగరములోఁ గవిగారియొద్ద దొరకఁగలదు.

14. ఛత్రసాలుఁడు. (మొదటిభాగము) పిఠాపురములోని ఆంధ్రప్ర
చారిణీగ్రంథమాల ౧౭ కుసుమము. అనువాదకులు, శ్రీ ప్రతివాదిభయంకర

రం రంగాచార్యులుగారును, కొంపెల్ల జనార్దనరావుగారును. మూల లేఖకులు శ్రీయుత బాలచంద్ నానాచంద్‌షాహా వకీలుగారు. వెల రు. ౧-౮-౦

15 ఉద్యానపత్రికా—ఇదియొక సంస్కృతమాసపత్రిక—తంజావూరుజిల్లాలోని తిరువాదిలోఁ బ్రకటింపఁబడుచున్నది. ద్వితీయసంపుటము మూఁడవసంచిక మాకార్యాలయమునకుఁ జేరినది శ్రీమాన్ డి. టి. తాతాచార్య శిరోమణి యం. ఓ. యల్. గారిచే నిర్వహింపఁబడుచున్నది. ఈసంచికలో ఋగుద్ధారః, భారతవర్షస్యవృత్తవర్తమానస్థితిః, సుభాషితలహరీ, పాఠశోధనమ్, మీమాంసాకావ్యసమ్బన్ధః, పత్రికాప్రశస్తిః, యాదవాభ్యుదయటిప్పణీ—అను ౭ విషయములు గలవు. సంవత్సరమూల్యము రు 1-0-0. అనుబంధసహితముగానైనచో రు 2-0-0. కన్యామాసము మొదలు దీనిసంవత్సరప్రారంభము. పైవిలాసము లింగ్లీషులో వ్రాసినఁ బడయఁగలరు.

16. మంజుభాషిణీ—ఇది కంజివరములో 29 సంవత్సరములనుండి శ్రీమాఁ ప్రతివాదిభయంకరము అనంతాచార్యులవారిచేఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న వారపత్రిక. పూలిస్కేపు 4 పుటలు కలిగియుండును. ఇది వృత్తాంతపత్రిక. సరళరీతిని లోకవ్యవహారములు సంస్కృతభాషలో వ్రాయఁబడుచుండును. సంస్కృతవిద్యార్థుల కిది లోకజ్ఞానమును గలిగించుటలో ముఖ్యమైనదిగా నున్నది. మనము వాఁడుకొను నింగ్లీషుమాటలకుఁ దగిన సంస్కృత ముండును. చందా సంవత్సరమునకు రు 3—౦—౦ ఆఱుమాసములకు రు ౨—౦—౦ అర్ధసంవత్సరముకంటెఁ దక్కువగాఁ గోరువారికిఁ బంపఁబడదు.

17. రెడ్డిరాణి:— ఈమాసపత్రిక, రామచంద్రపురముతాలూకా రాయవరములో మ॥ మల్లిడి సత్తిరెడ్డిగారిచే రెడ్లజ్ఞానాభివృద్ధికై ప్రకటింపఁబడుచున్నది. ఆఱవసంపుటము ప్రారంభమైనది. ముఖపత్రము మార్పుచెందినది. చక్కనియక్షరములు, చిక్కనికాగితములు, మనోహరము లగువ్యాసములుం గలవి. శ్రీమునగాలరాజావారు శ్రీ సి. వి. రెడ్డి, బి. ఎ. బి. ఎల్. గారు, వీరియొక్కచాయాపటములు ముద్దులు మూటఁగట్టుచున్నవి. పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి "ఇంద్రవర్షశాసనము" చదలువాడ నాగభూషణముచౌదరిగారి "ఎవరు నిజమైనసంఘోద్ధారకులు" యేజెళ్ల శ్రీరాములుచౌదరిగారి "పాడిపశువులు-పాలగుణములు" మొదలగువ్యాసములొక్క రెడ్లకేకాదు సర్వజనులకుఁ బనికివచ్చునవి. చందా రు 3—౦—౦.

ఉ. పెంచినదాన నీవు కదఁ బెక్కువమాఱుఁగ శాస్త్ర మభ్యసిం
పించినదాన నీవు గద పెంపుగ నుత్తమశీలరీతి శి
క్షించినదాన నీవ కద చెప్పఁగ నేమిఁక నీదె భార మి
క్కాంచనదేహఁ గాచికొనఁ గాంచినవారికి భార మున్నదే. ౨౦౮

గీ. ఈమధురవాచ నెంతేని యింపుమీఱ, వాసిగాఁగ సలక్షణం జేసి తీవ
గానవైదుషి సఫలత నైకొనంగ, మేలుఁ ఫలమునఁ గూర్పవే నీలవేణి. ౨౦౯

గీ. నీలవేణికటం బఁట నెలవుగొనఁగ, నీలవేణి ధరింపంగ నేర్పరి యఁట
నీలవేణి యిది తపంబు నెఱిఁ గొనునఁట, యేల ఫలసిద్ధి గాకుండు జోలియేల.

వ. అని యనియమిత ప్రేమానుబంధబంధురుండై లోకబాంధవుండు సర్వ
సఖీసమేత యగు నీలవేణీపర్వేందుముఖికి నప్పగించి ఛాయామిళితుం డగు
తనకుం బ్రణమిల్లిన శ్రీవల్లభుం బ్రాణవల్లభుఁగాఁ గొను మని యుల్లంబు
పల్లవింప దీవించి గ్రుచ్చి యెత్తి గుత్తపుఁగాఁగిటం జేర్చి కార్యభారంబు
త్వరపఱుప నత్తరళాక్షిఁ దరలం బంచిన. ౨౧౧

క. మగువ దివినుండి భూమికి, దిగిరా నవ్వేళ మేనుదీఁగియ చూడన్
గగనతలఘూర్ణణోపల, నిగనిగితస్వర్ణరేఖ నీటు వహించెన్. ౨౧౨

ఉ. వచ్చెను మచ్చెకంటి నెఱవాదిసఖీజను లంటిరాఁగ వై
యచ్చరవీథినుండి ధర కర్యమసూతి సరిత్పయోభరం
బిచ్చ నవాంబుదం బిది యహీనమహాసితరోచి యంచుఁ దా
మెచ్చుచు దాయవచ్చు జిగిమించు చొకాటపుమించు వైవడిన్. ౨౧౩

ఉ. వచ్చి గృహంబు సొచ్చి పితృవాక్యనివేదితకార్యసాధనా
కచ్చరమార్గరీతిఁ గొని కాంత రమాధిపుఁ గొల్చుచుండెఁ దా
నొచ్చెము లేనిభక్తి విమలోజ్జ్వలమానసపద్మసీమయం
దిచ్చ బహిఃపదార్థముల నెంతయు రోయ నజస్రభావనన్. ౨౧౪

క. అకలంకయోగిమానస, సుకరామితదివ్యరూప శోభితనిష్ఠా
తుకదయమానకటాక్షా, నికటచరత్క్షుబధీశనిర్జరవారా. ౨౧౫

గద్యము-ఇది శ్రీరామచంద్రచరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరిమాధవ
యజ్వ సముజ్జ్వలకృపోక్షితకటాక్షాసాదితపాండిత్యాభరణ ప్రభంజనవం
శాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధితవిచక్షణశశాంక అభినవనన్నయభట్టార
కాహోబలపత్యాహ్వయకవిమహోపాధ్యాయభట్టారకప్రణీతం బైన కాళిం
దీకన్యాపరిణయంబను మహాప్రబంధంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

ప్రథమభాగము సమాప్తము.

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

పీఠిక.

ఈ గ్రంథము రచించిన విద్వత్కవీంద్రుఁడు ప్రభంజనకులతిలకుఁ డగు నహోబలపతి. ఈ గ్రంథము నాశ్వాసాంతగద్యముల "ఇది... ప్రభంజనవంశాబ్ధి రాకాశశాంక...అహోబలపత్యాహ్వయప్రణీతంబు" అని యున్నది. మఱియు నీకవి రచించిన అహోబలపండితీయ మను కవిశిరోభూషణగ్రంథమున గద్యమందు "ప్రభంజనవంశముక్తామణినా......అహోబలపత్యాచార్యేణ" అని యున్నది. దీనింబట్టి యింటిపేరు ప్రభంజనమువా రనియుఁ గవిపేరు అహోబలపతి యనియుఁ దేలుచున్నది. కాని, మహారాజశ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక ౧౭ వ సంపుటము ౨ వ సంచికలోఁ బ్రకటించిన అహోబలపండితీయపీఠికాశ్లోకములు ౭౫ లో "వాతూలవంశవతార భూయః" అని యు, ౭౮ లో "వాతూలవంశాగ్రణీః" అనియు నుండుటచే నీకవి యింటిపేరు "గాలివా" రని స్పష్టపడుచున్నది. ఈ విషయమై శ్రీ రామయ్య పంతులుగారు కూడ "ఇంటిపేరు గాలివారు" అనియు "కవికి మొదటిపేరు నరసరాజు" అనియు వ్రాసిరి. గ్రంథములందు, అహోబలపతి యనియే యున్నది గాని నృసింహనరసింహాదిపర్యాయపదములు కానరావు. నృసింహస్వామి యహోబలక్షేత్రాధిపతి కావున వా రట్లూహించుట సమంజసము. ఇంతియ కాక ఈకవికుటుంబమువారు గుంటూరుమండలమున వినుకొండతాలూకాలోని ముప్పాళ్ళపరగ్రామమం దున్నా రని కూడ వ్రాసియున్నారు. కావున వ్యవహారము ద ట్లు గాలి నరసరా జని యుండవచ్చును. ఈపుస్తకము నకుఁ గవివంశస్థులలో నొకరు ప్రతి వ్రాసినారు. చివర "స్వస్తి శ్రీవిజయాభ్యుదయ శాలివాహనశకవర్షంబులు ౧౭౨౨ అగు నేటి శార్వరినామసంవత్సర ఆషాఢ బ ౨ భృగువారం వరకు ప్రభంజనం వెంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారి కుమారుఁడు లక్ష్మీనారాయణ వ్రాసుకున్న కాళిందీకన్యాపరిణయము" అని వ్రాసినారు. వినుకొండతాలూకా కొమ్మాలపాడుపోస్టు పిట్టబండ గ్రామమునుండి కాళిందీకన్యాపరిణయమును గూర్చి గాలి లక్ష్మీనారాయణగారు పరిషత్తున కుత్తరములు వ్రాసిరి.

కవిబంధువులు, గురువు:—

ఇంక నీకవిజ్ఞాతి తలిదండ్రులను గుఱించి కాని గోత్రమును గుఱించి కాని తెలిసికొనుటకు రెండు గ్రంథములందును నాధారములు లేవు, కాని, మనకవి పోలూరి మాధవయజ్వకు మేనల్లుఁడును శిష్యుఁడు నై యున్నట్లీక్రిందిశ్లోకములవలనఁ దెలియుచున్నది.

మన్మాతుర్భాగినేయం సకలగుణనిధిం మాధవం భావయామః-పీఠి. శ్లో. ౧౧
ప్రణౌమి సతతం మమ మాతులం తమ్—శ్లో. ౧౨
ధ్యాయామి మన్మాతులమ్.
పైమాధవయజ్వయే గురువై నట్లు-
మద్గురు మాధవు నభినుతింతు, కావ్యం. ౧-౩౦
మద్గురుం దలఁతు మాన్యుని మాధవయజ్వచంద్రముఁ-కావ్య. ౧-౩౧
మోహాంబార హృదంబుజాంతరములో మున్మాటికిం గొల్చెదఁ
... ... సకలశాస్త్రజ్ఞుఁ గురు న్మాధవుఁ-కావ్య. ౧ ౩౩
తం పోలూరివంశవయోధిచంద్రం వందామహే మాధవవిద్వదింద్రమ్ ౪౨
వందేహం త మనింద్యసద్గుణగణాధారం గురుం మాధవమ్- ౪౯
శ్రీమత్పోలూరిమాధవార్యకరుణాప్రాప్తాష్టభాషాస్ఫురత్ప్రాజ్ఞ- ౭౯
అనువానివలనఁ దెలియుచున్నది

ఈకవికి మేనమామయు గురుఁడు నగు మాధవయజ్వ సకలశాస్త్ర పాండిత్యము కలవాఁడును, అష్టభాషాపాండిత్యము కలవాఁడు నని యీక్రింది (కా. ౧-౩౦) వాక్యములవలనఁ దెలియనగును.

గీ. ఏమహాత్ముని దర్శించ నెసఁగు నకు, పాదకణచరజైమినివ్యాసమాని
కపిలఫణిరాజదర్శనఘటితమోద, మతని మద్గురు మాధవు నభినుతింతు.

సీ. తర్కపాతంజలకర్కశప్రస్తరమండలంబున జర్జుబండ లాడి
గురుభట్టవాగ్గుంభగురుతరవనములో నింబుమీఱఁగ విహారంబు చేసి
యతులసాహిత్యవిద్యాచారుదీర్ఘిక లాలితప్రీతిచే నోలలాడి
కపిలసాత్యవతేయఘనతంత్రవాక్సుధాధారలఁ గోరిక లూరఁ గ్రోలి
చెలఁగుయద్రసనాభామయలఁతమాని, యతని శ్రీరామచంద్రపాదాంబుజాళి
సుజనతల్లజసన్నుతసుగుణపాళి, నభినుతించెద మాధవయజ్వమౌళి ౧-౩౨

ఈభావమే పీఠికాశ్లోకములు ౪౦-౪౫ లలోనున్నది. మఱియు నీమా

ధవయజ్వ గొప్పపండితుఁడును దనపుత్రుఁడు నైనదక్షిణామూర్తికంటెఁ దనయం దెక్కువదయ కలవాఁడని పీఠిక ౧౧ శ్లోకములో నీకవి చెప్పుకొనినాఁడు.

ఈకవిరచించిన గ్రంథములు:—కాళిందీకన్యాపరిణయము, అహోబల పండితీయమను పేరుగల కవిశిరోభూషణము నీరెండే కనఁబడుచున్నవి. ఇతర గ్రంథములు ముందేవైన బైలువడునేమో. పైగ్రంథములలోఁ గాళిందీకన్యా పరిణయములో ౧-౨లో బ్రహ్మస్తవమును, కవిశిరోభూషణములో సరస్వతీ(నకులీ) స్తవమును "సంగీత మపి సాహిత్యం సరస్వత్యాః కుచద్వయం" అను శ్లోకము నను సరించి యొకభావములో నున్నవి.

కవిపాండిత్యము:—ఈకవి తనపాండిత్యమునుగూర్చి కవిశిరోభూషణము లో నిట్లు చెప్పుకొనియెను.

శ్లో. యస్మాద్భాస్య కవితాకందమూలవాగనుశాసనః
జాగ్రత్యహోబలపతి రాజతే స విచక్షణః. ౨౮

శ్రీమత్పోలూరిమాధవార్యకరుణాప్రాప్తాష్టభాషాస్ఫురత్సారః శాస్త్రవిత్ - అని.

మఱియుఁ గవిశిరోభూషణగ్రంథాంతమున "పోలూరి మాధవయజ్వన ముజ్జ్వలత్కృపాకటాక్షసాదితపాండిత్యాభరణేన......అభినవనన్నయభట్టాచా ర్యేణాహోబలపత్యాచార్యేణ" అనియుఁ గాళిందీకన్యాపరిణయాశ్వాసాంత గద్యముల "పోలూరిమాధవయజ్వసముజ్జ్వలత్కృపాకటాక్షసాదితపాండిత్యా భరణ......అభినవనన్నయభట్టారకాహోబలపత్యాహ్వయ కవిమహోపాధ్యా యభట్టారక" అనియుఁ గలదు. దీనిచే నీకవి కభినవనన్నయభట్టనియుఁ, గవి మహోపాధ్యాయభట్టారకుఁడనియు బిరుదు లున్నట్లును, అనేకశాస్త్రము లందుఁ బాండిత్య మున్నట్లును, అష్టభాషాపాండిత్య మున్నట్లును స్పష్టమగుచు న్నది. అభినవనన్నయభట్టబిరుద మీరెండుగ్రంథములలో నుండుటచే గ్రంథ రచనకుఁ బూర్వమే యాబిరుద మీతనికి వచ్చినట్లును, ఆబిరుదమే తనరెండు గ్రంథములందును వ్రాసికొనినట్లును, దోఁచును, లేదా, కవిశిరోభూషణగ్రంథా రంభమం దైన వచ్చియుండును.

కవికాలము:—ఈకవికాల మెచ్చటను స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడియుండ లేదు. కాని, కవిశిరోభూషణమునందు "గ్రంథో వ్యప్పకవే ర్మదం దిశతు నో విద్వత్కవీనాం ముదాం"—శ్లో. ౨౯ "కాకునా ర్యప్పకవినా గృహీతం— శ్లోకము ౨౧ అని పీఠికయందును గ్రంథమం దక్కడక్కడను, అప్పకవి నుదా

హరించుటంజేసి మనకవి యప్పకవికిఁ దరువాతివాఁ డగును. 1578 శకసంవత్సరమున అప్పకవీయము ప్రారంభింపఁబడిన ట్లుండుటచేత నతఁడు క్రీ. శ. 1657 సం॥ కుఁ దర్వాతివాఁ డనకతీఱదు.

కవిత్వము:—ఈవిద్వత్కవి కవిత్వము మంచి ధారతోను సర్వతోముఖ పాండిత్యముతోను జదువరుల కానందముం గల్గించుచున్నది.

కృతిపతి:—ఈకవి తనగ్రంథములను మనుష్యులకుఁ గృతి యీయక శ్రీరామచంద్రునకుఁ గృతియిచ్చెను. దీనివలన నీకవి శ్రీరామునందు మిగులభక్తిగలవాఁ డని స్పష్ట మగుచున్నది.

కవిత్వములోనివిశేషములు:—ఈతనికవిత్వములోని విశేషము లీతని కత్యధిక మగుసంస్కృతాంధ్రభాషా పాండిత్యము కల దని చాటు చున్నవి. ఇంతే కాదు. సంస్కృతాంధ్ర వ్యాకరణములందుఁ గూడ, గొప్ప ప్రజ్ఞ కల దనియు, వేదమునందుఁ దర్కమీమాంసాదిశాస్త్రములందు విశేషపాండిత్య మున్న దనియుఁ గూడఁ జెప్పుచున్నవి. మఱియు సిందలిప్రథమాశ్వాసములోని ౧౮౬ వ గద్యములో శ్రీకృష్ణరూపవర్ణన మీతని కలంకారశాస్త్రంబున నసమానపాండిత్యము కల దని నుడువుచున్నది.

ఇతరానుకరణములు:—కవి సంస్కృతాంధ్రభాషలయందుఁ బాండిత్యము కలవాఁ డగుటచే నక్కడక్కడ సంస్కృతశ్లోకభావములను నితరాంధ్రమహాకవుల భావములను గొంచెము మార్పులతోఁ దనగ్రంథమందుఁ జొన్పినాఁడు, చూఁడుఁడు.

శ్లో. కన్యా వరయతే రూపం మాతా విత్తం పితా శ్రుతమ్
బాంధవాః కుల మిచ్ఛన్తి పక్వాన్న మితరేజనాః- అనుదానికి-

ఉ. తల్లి ధనాఢ్యు నశ్రుతిని దండ్రియు బంధులు సత్కులీనుఁగా
నెల్లరు నోదనప్రదుని నెన్నఁగఁ గన్నియ రూపవంతుఁగా
నెల్లెడఁ గోరు నిన్నియును నేర్తెఱఁ గల్గినకృష్ణుఁ గూర్పలేరు... ౨.౮౦

శ్లో. పితా రక్షతి కౌమారే భర్తా రక్షతి యౌవనే
పుత్రో రక్షతి వార్ధక్యే న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి-అనుదానికి

గీ. బాల్యమున మాతృపితరులుఁ బ్రాయమునను
మగఁడు ముదిమిని దనయుండు మగువ కరయ
నధిపు లగుదురు తదధీన లగుటఁ గాన
మానవతులకుఁ దమయిచ్చ చులయఁ జనదు. ౨.౯౬

"కస్తూరీతిలకం లలాటఫలకే" అను సుప్రసిద్ధశ్లోకమునకుఁ జక్కని తెనుఁగు-

సీ. మృదులఫాలమునందు మృగమదంబు ధరించి ఱొమ్మునఁ బాహరత్నమ్ముఁ బూని
నాసికాగ్రమునందు నవ్యమౌక్తిక మూని కరముల రత్నకంకణము లూని
కరతలంబున వేణుకాండంబు ధరియించి నెమ్మేన హరిచందనమ్ముఁ దాల్చి
కంఠదేశమున ముక్తాస్రజంబులు గూర్చి రాణించు పీతాంబరంబు గట్టి
కొంతతడవు సుఖింపదు కోమలాంగి, యాత్మనాయకకమలాసహాయ వేష
సముచితాలంక్రియావస్తుసమితిఁ గొనుచు... ౨౯౭

మహాకవులపోకడలు, పోలికలు:—

సీ. నవనవసృష్టివైభవహేమగర్భమై సత్యలోకంబుతో సరసమాడు
నార్యాంగనామనోహరనీలకంఠమై కైలాసనగరివైఖరి వహించు
సంతతశ్రీనివాసస్ఫూర్త్యుదారమై వైకుంఠపురముతో వన్నెకెక్కు
సురుచిరాలంకారసుమనోనివాసమై సురరాజునిలయంబుసొంపుఁ గాంచు
సరససౌభాగ్యవిభవభాస్వద్విభూతు, లన్నియునుగూడి వర్ధిల్ల నమరి యుండు
సతతసేవాగతాష్టదిక్స్వామిపాలి, కాపురంబైన యలద్వారకాపురంబు.

కుమారధూర్జటి, ఇందుమతీపరిణయములోని ౧-౧౪౧

సీ...గీ. జగతి వైకుంఠకైలాససత్యలోక, దిగ్వరపురాధిరాజమందిరనిభప్ర
భావభాసితమగుచు సంపదలఁ బొదలు, సకలవిద్యాకరం బయోధ్యాపురంబు.

సీ. కేళీరతకుమారికాళీకృతవిలాసపాళీరుచిరకుంజభాసురములు
సంగీకృతస్వానసంగీతమత్తసారంగీయుతసరోవిరాజితములు
నానామణిప్రభానూనాభ్రమణిపదాధీనామితాద్రిసమ్మానితములు
గంగానదీకీర్తిభంగానుగతమహాభంగాపగావళీసంగతములు
సురుచిరామరభూరుహసుమవిరచిత, గర్భితవిరాగసురసతీకరపయోజ
లగ్నశాఖమహీరుహాగ్రగసుమములు, తీవిఁ జెలువొందు నచటి లీలావనములు.

కాళిం-౧-౧౦౦

సీ. లలనాజనాపాంగవలనావసదనంగతులనాభికాభంగదోఃప్రసంగ
మలసానిలవిలోలదళసానవరసాలఫలసాదరశుకాలపనవిశాల
మలినీగరుదనీకమలినీకృతధునీకమలినీసుఖితకోకకులవధూక
మతికాంతసలతాంతలతికాంతరనితాంతరతికాంతరణతాంతసుతనుకాంత
మకృతకామోదకురవకావికలవకుల, ముకులసకలవనాంతప్రమోదచలిత

కలితకలకంఠకులకంఠ కాకలీవి, భాసురము పొల్చు మధుమాసవాసరంబు.

వసుచరిత్రము ౧-౧౩౬

ఇటువంటివి చాలఁగలవు.

ఇందున్న వేదసంప్రదాయము:—

(1) మోహాంధకార హృదంబుజాంతరములో......

"పాహి శ్రీరమ్యలతానతా" యితివచస్సంపాదిత శ్రీయుతుఁ... ౧ ౩౨

(2) సీ... శ్రౌతవాక్యస్థ సహః కేతుమ ఖ్య, భేదకముల నుపపాదించు సూర్యునిఁ
జంద్రమఃపద మని చదువు లేదె. ౩.౫౭

వేదాంతసంప్రదాయము:— ౩-౨౧

సీ. నే ననిర్వచనీయుఁ జనూహ్య మగు చవాచిత మెలంగుచుఁ దత్త్వధీ వదంచి
వెలయు నవిద్యచే మెలఁగెద మచ్ఛబలతఁ గాంచియే యాత్మ బ్రహ్మమయ్యె
నటుగాన నాయందు నమరు కారణలక్షణం బతివ్యాప్తి దుష్టంబు గాదు
బ్రహ్మవిద్య యటండ్రు బలవత్ప్రమాణంబు మఱి గుహాశయత బ్రహ్మంబు నేన
యఖిలమును నాదురూపంబు ననుసరించి, నిలుచునో లేదొ చూడుఁడీ యఖిలజనము
లనెడి వైఖరి రోదసులాక్రమించి, యంధతమసంబు వఱఁగెడ యంబు వెఱఁగ.

పరతత్త్వసాధనము:— ౧-౨౭

సీ. తత్స్వరూపావాప్తి దనరు జ్ఞానంబున జ్ఞానంబు భక్తిచే సంభవించు
వేదాంతవిద్యచే వెలయును సద్భక్తి యవ్విద్య గురుసేవ నందవలయు
సద్గురుసేవ నిష్కామత్వమున నబ్బు నది చిత్తశుద్ధిచే నమరు శుద్ధి
కాలుష్య మణఁగినఁ గలుగుఁ దద్రాహిత్య మలవడుఁ బాపక్షయంబుగాఁగ
నట్టిపాపక్షయంబు మేలానవచ్చు, దాన యాగాది సత్క్రియ లూనఁగలుగు
నవియుఁ దన్నాశకరశక్తిఁ దవులుటరిది, కర్త నిష్కామమానసుఁ గాంచకున్న.

వ్యాకరణసంప్రదాయములు:—

1. అందుసంస్కృతవ్యాకరణము.

ఉ. వాచకశబ్దము ల్పరనిపాతముచే పిలసిల్లు వాచ్యతఁ
రోచిలుమాకెఁ దాదృశత రుచ్యముగా కితరార్థరీతిగా
నాదిలిగా దటంచు మది వారసిరో శరపాతవక్రియ
ల్లోచి వసించు నశ్వరి నమోఘబలాన్వితము ల్లకీంద్రముల్. ౧-౧౨౩

శా. ఊకారంబు సవర్ణదీర్ఘయుగళీ యుక్తంబు గావింపుచుఁ
జోకన్ హ్రస్వముఖస్వరాంకములఁ దా సూత్రంబున న్మాటిఁగా

"కస్తూరీతిలకం లలాటఫలకే" అను సుప్రసిద్ధశ్లోకమునకుఁ జక్కని తెనుఁగు-

సీ. మృదులఫాలమునందు మృగమదంబు ధరించి యొప్పునఁజారురత్నమ్ముఁబూని
నాసికాగ్రమునందు నవ్యముక్తిక మూని కరముల రత్నకంకణము లూని
కరతలంబున వేణుకాండంబు ధరియించి నెమ్మేన హరిచందనమ్ముఁ దాల్చి
కంఠదేశమున ముక్తాస్రజంబులు గూర్చి రాణించు పీతాంబరంబు గట్టి
కొంతలేడవు సుఖింపదు కోమలాంగి, యాత్మనాయకకమలానహాయవేష
సముచితాలంక్రియావస్తుసమితిఁ గొనుచు... ౨౯౬

మహాకవులపోకడలు, పోలికలు:—

సీ. నవనవసృష్టివైభవహేమగర్భమై సత్యలోకంబుతో సరసమాడు
నార్యాగనామనోహరనీలకంఠమై కైలాసనగరివైఖరి వహించు
సంతతశ్రీనివాసస్ఫూర్త్యుదారమై వైకుంఠపురముతో వన్నెకెక్కు-
సురుచిరాలంకారసుమనోనివాసమై సురరాజునిలయంబుసొంపుఁ గాంచు
సరససౌభాగ్యవిభవభాస్వద్విభూతు, లన్నియునుగూడి వర్ధిల్ల నమరి యుండు
సతతసేవాగతాష్టదిక్స్వామిపాలి, కాపురంబైన యలద్వారకాపురంబు.

కుమారధూర్జటి, ఇందుమతీపరిణయములోని ౧-౧౨౧

సీ...గీ. జగతి వైకుంఠకైలాససత్యలోక, దిగ్వరపురాధిరాజమందిరవిభ్ర
భావభాసితమగుచు సంపదలఁబొదలు, సకలవిద్యాకరం బయోధ్యాపురంబు.

సీ. కేళీరతకుమారికాళీకృతవిలాసపాళీరుచిరకుంజభాసురములు
సంగీకృతస్వానసంగీతమత్తసారంగీయుతసరోవిరాజితములు
నానామణిప్రభానూనాభ్రమణిపదాధీనామితాద్రిసమ్మానితములు
గంగానదీకీర్తిభంగానుగతమహాభంగాపగావళీసంగతములు
సురుచిరామరభూరుహసుమవిరచిత, గర్భితవిరాగసురసతీకరసరోజ
లగ్నశాఖమహీరుహాగ్రసుమములు, కీరిఁ జెలువొందునచటి లీలావనములు.

కాళిం-౧.౧౦౦

సీ. లలనాజనాపాంగవలనావసదనంగతులనాభికాభంగదోఃప్రసంగ
మలసానిలవిలోలదళసానవరసాలఫలసాదరశుకాలపనవిశాల
మలిసీగరుదసీకమలిసీకృతధునీకమలినీసుఖితకోకకులవధూక
మతికాంతసలతాంతలతికాంతరనితాంతరతికాంతరణతాంతసుతనుకాంత
మకృతకామోదకురవకావికలవకుల, ముకులసకలవనాంతప్రమోదచలిత

కలితకలకంఠకులకంఠ కాకలీవి, భాసురము వొల్చు మధుమాసవాసరంబు.
వసుచరిత్రము ౧-౧౩౬

ఇటువంటివిచాలఁగలవు.

ఇందున్న వేదసంప్రదాయము:—

(1) మోహాంధకార హృదంబుజాంతరములో......
"సాహిశ్రీరమృతాసతా" యితివచస్సంపాదితశ్రీయుతుఁ... ౧ ౩౨

(2) సీ...శ్రౌతవాక్యున సహస్రకేతుముఖ్య, భేదకముల నుపపాదించు సూర్యునిఁ
జంద్రమఃపద మని చదువులేదె. ౩.౫౭

వేదాంతసంప్రదాయము:— ౩-౨౧

సీ. నే ననిర్వచనీయనిజరూప మగు చనాదిత మెలంగుచుఁ దత్త్వధీ నడంచి
వెలయు నవిద్యమై మెలఁగెద మచ్ఛబలతఁ గాందియే యాత్మ బ్రహ్మమయ్యె
నటుగాన నాయందు నమరు కారణలక్షణం బతివ్యాప్తి దుష్టంబు గాదు
బ్రహ్మవిద్య యటండ్రు బలవత్ప్రమాణంబు మఱి గుహాశయత బ్రహ్మంబు నేన
యఖిలమును నాదురూపంబున నుసరించి, నిలుచునో లేదొ చూడుఁడీ నిఖిలజనము
లనెడి వైఖరి రోదసులాక్రమించి, యంధతమసంబు వరఁగెఁ భయంబు వెరుఁగ.

పరతత్త్వసాధనము:— ౧-౨౭

సీ. తత్స్వరూపావాప్తి దనరు జ్ఞానంబున జ్ఞానంబు భక్తిచే సంభవించు
వేదాంతవిద్యచే వెలయును సద్భక్తి యవ్విద్య గురుసేవ నందవలయు
సద్గురుసేవ నిష్కామత్వమున నబ్బు నది చిత్తశుద్ధిచే నమరు శుద్ధి
కాలుష్య మణఁగినఁ గలుగుఁ దద్రాహిత్య మలవడుఁ బాపక్షయంబుగాఁగ
నట్టిపాపక్షయంబు మేలానవచ్చు, దానయాగాది సత్క్రియ లూనఁగలుగు
నవియుఁ దన్నాశకరశక్తిఁ దవులుటరిది, కర్త నిష్కామమానసుఁ గాంచకున్న.

వ్యాకరణసంప్రదాయములు:—

1. అందుసంస్కృతవ్యాకరణము.

ఉ. వాచకశబ్దము ల్పరనిపాతముచే విలసిల్లు వాచ్యతన్
రోచిలుమాకుఁ దాదృశత రుచ్యముగా కితరార్థరీతిగా
నాచిలిగా దటంచు మదినారసిరో శరపాతనక్రియ
ల్పోచి వసించు నప్పురి నమోఘబలాన్వితము ల్ఖరీంద్రముల్. ౧-౧౨౩

శా. ఊకారంబు సవర్ణదీర్ఘయుగళీ యుక్తంబు గావింపుచున్
జోకన్ హ్రస్వముఖస్వరాంకములఁ దా సూత్రంబున న్మాటఁగా

వ్యాకర్తాముని మద్వచస్సరణి నుత్యం బచ్చట స్థానమం
సూకారాకృతి త్రిప్రకారముగ బ్రోయుం గాలవిద్యాంసముల్. ౩.౧౩౨

౨. ప్రాకృతవ్యాకరణము:—

సీ................

సిద్ధసాధ్యవికేమబుద్ధస్వరూపతఁ బ్రాకృతవ్యాకృత (భక్తి-యనఁగ) ౧-౨౬౦

గీ. ప్రకృతి ననుసరించి పరఁగును జగతిలో, వికృతి యుద్ది వింత వెలఁదియందుఁ
బ్రకృతి నడఁచి వికృతి ప్రబలమై కనుపట్టె, సఖలగుణసనాథ యబ్జనాథ.
౩ ౧౭౨

౩. తెలుఁగు వ్యాకరణము.

సీ. ... ...

పరశక్తిరకళాప్రకాశ స్తిసద్భావత పరసాంద్రశబ్దశాసనముపంగ... ౧-౨౬౦

క. గుణవృద్ధు లగుదు రాజిల, ఫణిరాజశేయూనుశోమలు పరికించును గా
గణికగణము వక్రమే యిది, గణుతింపఁగ వక్రతమమె కా యిది యనుచున్.
౧-౩౧౮

ఛందశ్శాస్త్రసంప్రదాయములు:— ౧-౧౦౧

సీ. మత్తమయూరసమ్మత్తకోకిలహంసపదభృంగవిలసితభ్రాజితంబు
హారిణీగణోత్సాహకురరీరుతస్ఫీత ముత్పలమాలికారోజితంబు
బంధురజాతిచంపకమాలికోపేత మురుమణిగణనికరోర్జితంబు
జలధరమాలికాచారుమత్తేభవిక్రీడితరథపదసంకీలితంబు
మంజులసుగంధిమాలిసీరంజితంబు, పసమశార్దూలవిక్రీడితాంచితంబు
లలితసుమసుచ్ఛపరిమళరాజితంబు, సుకవికవనంబు వాఁబుడిపొలుపుగాంచు.

క. అమరెనుకేల్లడ స్రగ్ధర, కొమరుమిగులుపేఁచు దలఁప గోనలగు విపులే
కమనీయతనువు చపలే, రమణీమణి యూర వృత్తరత్నాకరమే ౧-౨౧౯

ఉ. భవ్యతరంబుగా భరణభారవలాంఛితవృత్తియుక్తమై
సవ్యపరోజజాతయుమనం బయి యుత్పలమాలికాకృతి
స్తవ్యము గాంచి రాజిలును జైత్యవిరోధిసుభేకణాలి త
ద్దీవ్యదుదారవైభవులు తెల్పఁగ నా కగునే విధాతరా. ౧-౩౦౯

జ్యోతిశ్శాస్త్రము:—

చ. కవిబుధచంద్రలోకహితకారకమంగళశివకేతువై
భవత రిపూత్కరంబు గెడపం గదుఁ గూడిన "కాలసర్పయో

గవిధిఁ బ్రకాశ మందెను వసుధాచలసద్భుజదండ కాండనై
భవముల నొప్పు మాధవునిఁ బ్రస్తుతిసేయఁ దరంబె భాస్కరా. ౧-౨౯౮

క. కరము సుఖం బొనరు బుధ, స్ఫురణాంబున జగతి నీకుఁ బొసఁగినబుధవి
స్ఫురణంబు జగదుపద్రవకరణం బని యెన్నవయ్యెఁగా భువిఁ జాన్రా. ౩-౮౨

తర్కశాస్త్రము, ఇతరశాస్త్రములును:—

సీ. మానాదిపోషకమహితకణాదర్కశోధనవృత్తి గల దను మునివరేణ్యు
సామాన్యముఖములౌ షట్పదార్థంబులు దెలియంగ నది యని పలుకువాని
గర్వవిజ్ఞానము గ్గలిగించు రెంటను నిర్ణేయమునం బను నేర్పులాని
గర్వంబు జ్ఞానాంగగతి దాల్చు జ్ఞానంబు తారకంబనియెడు తాకసేంద్రుఁ
బ్రకృతిమహదాదితత్త్వసాకల్యవేక
మమర నిర్వాణ మని కల్గుపట్టివానిఁ
జిత్తసంశుద్ధి యుల(రారఁ జేయు) వాక్య
పటిమయులవడహృద్వీథిఁ బ్రస్తుతింతు. ౧-౧౮

సీ. తర్కపాకఁజలకర్కశప్రస్తరముండలంబున జర్జుబడలాడి... ౧-౩౧

సీ. గౌతమమునిభావకలనచే నొకవేళ నొకతతికణచరానూనమహిమ
నురగేంద్రవృత్తిచే నొకమాటు నొకతేపఁ గపిలవాదంయమోత్కటవిభూతి
వ్యాసవిజ్ఞానసంపత్తిచే నొకపరి నొకమాఱు జైమినిప్రకటవృత్తి
వల్మీకసంభవవ్యాహృతి నొకయెడ నొకసారె భరతవాగ్యుక్తిమహిమఁ
బ్రొద్దుపుచ్చురు యువజనయోష మనుక, మీటియుప్పొటిమేకలమేలురత్న
పంజరంబుల నెలకొని ప్రతిమెలుఁగక, గణుతింపదగు శుకశారికాగణములు.
౧-౬౪

కావ్యము, కావ్యలక్షణము:—

క నవరసఫలరుచితోషిత, కవిరాజము సుప్రసాదపుటితము నగుచుఁ
భవశాంతి నమ్మకం బగు, కవిసత్కృతిఁబోలు కేళికావన మొందెఁ. ౨-౧౭౦

సీ క్లిష్టకల్పనలేక దృష్టతాదూరమై యసమర్థత నెఱుంగ కప్రతీత
తనుమాని యప్రయుక్తతను రోసి పరత్రపకర్ష నైరర్థ్యకఘటన గనక
దృఢకదబంధసంధిస్ఫీతమై సుప్రసాదకాంత్యౌజ్జ్వల్యనమతి లలర
వస్త్వలంకృత్యభివ్యక్తులు పొసఁగంగఁ జిత్రవిన్యాసంబు చెలువు గనఁగ
నతులకవిరాజరచితకావ్యము లనంగఁ
జెన్నుదైవాఱె చూడ్కి కచ్చెరువు మీఱఁ

బహ్యరథము లసంఖ్యము లొప్పలుపుమిగులఁ
బురవతంసంబు ద్వారకాపురములోన. ౧-౧౨౫

నాటకము:—

సీ. రమణీయనాయకరత్నబంధురంబు నవవిధవస్తువైభవయుతంబు
శ్రీకరాంకాంచత్ప్రతాకాభిరామంబు సరసమంగళార్థపదోజ్జ్వలంబు
దివ్యత్రపంచసంధిప్రౌఢిలసితంబు సీహామృగభిదావగాహితంబు
గగనావలంబివాక్యస్ఫూర్తిమహితంబు మధురవాక్యవిజాలమానితంబు
చిత్రపదలంక్రియాగణోజ్జ్వలితంబు, పద్యేతరసాధ్యపాత్రంబు నాత్తదోష
పాటనంబును నగు నొప్పి నాటకంబు
క్రియఁ బ్రకాశించు నొకదివ్యగృహ మొనర్చి. ౩.౧౯౩

మఱియు నీతనికవిత్వమునందు సంస్కృతాంధ్రపదములు సమముగ నుండి మిగులఁ గర్ణరంజకములుగా నుండును.

సంస్కృతపదములకు:—

చ. కలికి గళస్తనంసనబంధురగంధరసాంధబంధరా
కలితరవంబులం బ్రసవకమ్రవిశమ్రరసామ్రతామ్రకో
మలనవపల్లవగ్రసన మంజుకషాయితకంఠకాకలీ
కలకలకంఠనాదములఁ గుల్లి తటాలున నుల్లి యుల్లియున్. ౨.౨౩౬

కేవలసంస్కృతశ్లోకము:—

శా. నేత్రప్రాంతవ మశ్రుచైత్యవిరతం నిష్కంపతాం స్విన్నతాం
గాత్రం యాతిచ హృష్టరోమచయతాం కంపైకసంపన్నతామ్
పాత్రం దుశ్చరిసంగతే ర్భవతి నద్యత్రం చతైశ్వర్యధా
క్షేత్రాత్తపథవామణే స్సుమజని గ్రీవా భ్యయోగక్రమాత్. ౨.౭౬

అచ్చతెనుఁగు:—

క. దుగదచ్చి లెక్క కెక్కగు
మొగములరా కాసిజేనిముద్దుం జెలి మే
ల్నిగనిగలు మిగులు మొగమున
సొగసులనగువగలు నిల్ప సొగయుసిదొరకున్. ౧.౮౪

సీ. ప్రామిస్తుగమింతన్నిపట్టు పట్టుగునంచ యంచ తేటతేనెఁ గాంచు వేల్పు
వేల్పురాజాచాయ వెలయుచక్షనిత్రఁద్రి తండ్రి నెఱుంగకతనరుప్రోడ

ప్రోదచేయువకాండ్రఁ బ్రోదమీఁదటిగిడ్డి గిడ్డిముందలమందు దొడ్డజంత
జంతరక్షసికానదొంతు తేర్చుఁబిచ్చు బిచ్చుకోర్గలవాని నమ్ముకోడు
కోడుకన్నుల నెకఁ జల్వఁ జాపుమేటి, మేటిసుశివాలుదాల్చిన మేలుబంతి
బంతివలె ప్రేంబలుకోఁడఁ బట్టికట్ట, కిట్టముగ నేలు నప్వీడు తెలివిమీఱ

౧.౪౧

ఉ. తావులమోకతూవిగమితావుల గొజ్జఁగనీరుయంత్రముల్
ద్రేవలఁ జిల్కఁగాఁ జిగురుఁగేదఁగి పూవడిగట్టి పట్టివేర్
పైవటులారు చెంగలువపందిరి చెందొవరేకవంటి క్రొ
మ్మావులచందువాపాగడమొగ్గలగగ్గలపప్పరంబులన్ ౨.౨౩౮

ఇందు యంత్రముల్ అనుచోట జంత్రముల్ అనఁదగును.

శ్లేషకవిత్వము.

గీ. అగు మహాపద్మపద్మశంఖాదినిధులు
గాంచు లిరవొంద నీలముకుందనిధులు
పొందములు గుంటనిధులను జారువములు
వరనిధి యనంగఁ బురమంత వఱలుచుండు ౧.౫౨

సీ. గుణవృద్ధిపదవృద్ధిగోత్రవిఖ్యాతమై పాణినిగ్రంథంబుఁ బటిమఁ గాంచి
నానార్థజీవవిజ్ఞానకారణమౌను సతసపాదీయంబు ననుకరించి
కర్మజవ్యాపూర్వధర్మప్రకాశమై జైమినివ్యాఖ్యాతిచ్ఛాయఁ బూని
సద్వేషణాక్షీణసమ్మోదహేతువై వ్యాసవాచార్యుని వన్నెకెక్కి
కవిత నవరసఫలకమై ఘటితమత్త. శిఖిసధు వ్రతవిలసితస్ఫీత మగుచు
వసుమకవిరాజకావ్యంబు ననుకరించి, చూపసింపొందునది యాక్రీడవనులు

౧.౯౭

ఉ. సరసులపొంత హంసగణసంగతి సేయుచుఁ బ్రస్తగహ్వరాం
తరముల నంటుచుం దనువు దాలుట్కై భువిలో నదర్శన
స్ఫురణగఁ బుప్పనీరు పలుచోటుల భిక్షువొనర్చు నీకు ని
న్నీరవులమీఁద నెట్లొదవె బెట్టుగఁ గ్రోధరసంబు భృంగమా. ౩ ౧౨౭

సీ. జారసంకల్పంబు దూలింపఁగాఁ జేసి చోరుల మూలకుఁ దూరఁగఁ జేసి
సన్మార్గమెల్లను సత్ప్రకాశము జేసి పంకజావళిఁ బటాపంచ చేసి
యరిజాలముల నెల్ల వందవాయఁగఁ జేసి యాశ్రితద్విజరాజి నలరఁ జేసి

పరతమోగ్రంథుల గిరిగుహల్ సొరఁజేసి ధర్మసంస్థాపన దనరఁజేసి
ఖరకరుఁడు మున్ను చేసిన కాకఁ బాసి, యలరి సద్వర్గ మెల్లను మెలఁగఁజేసి
కువలయానంద మొనరించెఁ గూర్మిఁ జేసి, యూర చల్లనిరాజు దీవ్యత్ప్రకాశి.

యమకమునకు:— ౧. ౧౧౬. ౩-౫౮

సీ. నగరాజు నైనఁ బన్నగరాజు నైనను ధైర్యవాక్పటిమలఁ దఱుమఁగలరు
రుద్రుని నైన సముద్రుని నైనను శౌర్యగాంభీర్యాప్తి జరుపఁగలరు
ఇంద్రుతో నైన నుపేంద్రుతో నైనను భోగభాగ్యస్ఫూర్తిఁ బోరఁగలరు
అజునితో నైనఁ జిత్తజునితో నైనను నిర్మాణరూపము ల్నెఱపఁగలరు
ఘనులు నిర్వక్రవిక్రమశక్రసమముదారి, చక్రదళనక్రియావక్రజయపరాక్ర
మక్రియాముద్రనిర్నిద్రమద్రయశులు, శూద్రులప్పురిఁ గలరు విశుద్ధమతులు.

క. మృదుపద మై మాధుర్యాస్పద మై చెలిజంఘ రసము చాలఁగఁ జిలుకున్
మృదుపద మై మాధుర్యాస్పద మై యలరారు రచనపటువు దలిర్పన్.

అనుప్రాసము:— ౧-౯. ౧. ౧౭౨

సీ. వెలిమబ్బు బలుసబ్బు వడిగబ్బు రుచి నబ్బురం బొసంగెడు వసనంబుతోడఁ
దెలిచెట్టు వలిగట్టు వెలిపట్టు వెలివెట్టు మేలిచాయలతోడి మేనితోడ
బలుమేనితో వజేనిచెలు వేఁదెగఁ బూనినగఁబూను దిఱునవ్వ మొగముతోడ
నునువంకగల పొంకమునఁ గొంక కకలంక కాంతు లీనెడు పువ్వుఁగబరితోడ
పీడని యపార కారుణ్యవృష్టితోడ, నింపుగ వసింపు నాహృదయంపుమేడఁ
దొంటిచదువులకమి కాని యింటిగరిత, గరితరతనంబ నాయంబ గురునితంబ.

లోకోక్తులు స్థానాంతరన్యాసములు:—

అభ్యాగతః స్వయం విష్ణుః
లుబ్ధులకు సౌఖ్యం బబ్బునే స్వప్నమునన్. ౪-౯౨
జడమతు లైన వారలకుఁ జక్కఁగఁ జిక్కునె సద్విచారముల్. ౧-౧౭౦
ఉచితస్థితిఁ గాంచ జనుండు నేర్చునే. ౪-౧౦౭
పూర్ణులకు అధిక సాహసము గాదె. ౨-౧౪౭
జనునకు విజ్ఞాన మబ్బునెట్లు. ౩-౧౦౫
విధాతృఁడు విధించిన కార్యము రిత్తవోవునే. ౩-౧౧౫
తొలఁగ దెచట బాధ రాగదోషత గొన్నన్. ౧-౩౦౭

వర్ణనలు:—అక్రూరక్రూరఁ గావ్యములలో నుండఁదగిన యష్టాదశవర్ణనములును జూపెను.

కథాంశము:—శ్రీకృష్ణుఁడు కాళిందీకన్యను వివాహము చేసికొనిన చరిత్రము.

కవి తా నాంధ్రవ్యాకరణమునకుఁ గొప్పవ్యాఖ్యానము చేసియుఁ గవిత్రయప్రయోగములకు మించిన దారులు కొన్ని త్రొక్కినాఁడు. వానిలోని కొన్నిటినిఁ దనవ్యాఖ్యానమున సమర్థించెను. అందు విసంధికిఁ గొన్నియుదాహరణములు:—3-౮ లో, నీవు-అరసి; ౧ ౨౨౯ లో, మంజుపదము-అలభుజాగ్రప్రయాతము; ౧-౧౧౬ లో, పోరగలరు-అజునితోనైన; ౧ ౧౭౮ లో, గుబ్బల్-అప్రకృత; ఇట్టివిమటికొన్నిగలవు. ఈవిషయమై తాను దనకావ్యమందు

౧-౫౭ లో "అసిద్ధోపమత విసంధితయు గుణతఁ బరఁగె నరిదిగా.

౧-౧౭౭ లో "మానదువో విసంధితగా-" అనియుఁ జమత్కరించినాఁడు.

అహోబలపండితీయము 187 పుటలో "సంధ్యభావోపి నదోషాయ" "సంధి లేకుండుటయుఁ దప్పు గాదు" అని సమర్థించెను. ఆప్రకరణముం బట్టి చూడ నీవిసంధి వాక్యాంతపాదాంతంబులందు దోషము కా దని భావమయినట్లు తోఁచుచున్నది.

తత్సమాచ్ఛులకు సంధి:—

౧-౧౮3 సరసలెక్కల, ౨-౨౧౨ ఆపదెడసి, ౨-౧33 మఁనీలవేణిదె, 3-౧3౨ వ్యాకిర్తామఁని, ఇత్యాదులు చాలఁ గలవు. దీనివిషయమై అహోబల పండితీయము 189 పుటలో "సంస్కృతసమాంతస్థిత స్యాచోపి క్వచిత్సంధిః- (తత్సమపదాంతములందున్న యచ్చునకును గొన్నిచోట్ల సంధి రావచ్చును) "గంగను కాసె. శ్రీరంగభర్తంచు-శౌరిచ్చుశుభములు. "ఇత్యాదికవిప్రయోగాత్-" అని యున్నది.

ఉత్తమపురుషైకవచననకారసంధి:—

౧-3౨3 ఉదయమంది తనంతపదంబుగంటి, అందితిన్ + అనంతపదంబు.

౨-౨3౦ నిల్పితింతవడి. నిల్పితిన్ + ఇంతవడి.

3-౧౬౯ పోయితప్పడు- పోయితిన్ + అప్పుడు.

దీనివిషయము, అహోబలపండితీయము 190-194 పుటలలో నిట్లున్నది.

ఉత్తమపురుషేతు "ప్రాయస్తు స్యాత్తికా మాదిక స్యైతః" ఇతి సూత్రేణ

సంధిః. చేసితినచ్యుతార్చనము=చేసితచ్యుతార్చనము."(పైసూత్రమున ప్రాయః అనుపదముచే) "గొలిచితినబ్ధిజన్-గొలిచి తబ్ధిజన్. ఇత్యాదా విభాషేతి ప్రయోగతో వగంతవ్యమ్."

ఇంతియుకాక, యీవిషయమునఁ గవిబ్రహ్మ తిక్కనసోమయాజి భారతము విరాటపర్వములో "సైరించి తీవుగాన (5-250) అని ప్రయోగించెను. దీనికి సంస్కృతభారతములో విరాటపర్వము ౭౧-౨3 శ్లో."అపరాధ మిమం క్షమే' అని యున్నది. తిక్కనసోమయాజికిఁ గృతియిచ్చిన కేతన దశకుమారచరిత్రములో ఆ. 7 పద్యము 5?. (నేను) "పొందఁజేసితింక......ఎవయాడ గఁజొచ్చెద." అనియును-పిదపఁ బ్రామాణికకవులలో నగ్రగణ్యుఁ డగు నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ- హరివంశము, ద్వితీయభాగము ఆ ౮-౧౩౯ లో "నేను దొడరితిపుడు" అనియుఁ బ్రయోగించిరి.

కూఁతురి:—౧ ౧౦ సొంపులకూఁతురీ; 3 ౧౯౨, 3-౧౯౪ లో, కూఁతుర్ అనియే యున్నది.

మువర్ణలోపము:—౧-౨౧ శయ్యోత్పకరణసంసర్గ నిలిపి. ౧-౨౭3 స్పర్శ. ఇత్యాదులు గలవు.

వులోపము:—౨-౮ శ్రమాంబు.

మఱికొన్ని:—౨-౧౭౮ మూఁయునకు, ముయు (వీనులుముయవచ్చి) ౨-౧౦౪ కొప్పున నున్నగా నియను ౨-౨౨౦ నెట్లయినఁ గానిము. ౧-౨3౮, 3-౧౭౬ మతల్లికి, మత్తల్లి- 3-౮౬ చలుకు-"చలి కగువింటిబల్మిఁ గొని సారము జాఱఁగ"-చేరు,చారు మొదలగువానివలె రూపాంతరమున్నదా. కుమారసంభవము రెండవభాగము ౧౦-౪౮౬ అ-చ్చరువు అని యతియుం దున్నది. ఇద్దాన లక్ష్యలక్షణగ్రంథముల నొక్కకవి రచించినప్పుడు రెంటికిఁ బరస్పరవిరోధ మున్నంతమాత్రమున నాగ్రంథము లొక్కరు రచియింప లేదనునూహ నిరాకరము.

౧౭౯౧"బృంగితపించి తత్తనువు పీడిన" అనియున్నది. ఈగ్రంథమునందే షష్ఠాశ్వాసమున "బ్రుంగి...భూధరము" అనియే యున్నది. కావున "బ్రుంగి తపించి తత్తనువుఁ బోవిడి" యనుట సరళపద్ధతి.

౨-౧౧౫గీ...దోసమేమి,యవతెయేనియు వెన్నని యవ్వనాఢ్య" అని యున్నది. "యెవ్వతేనియు వెన్నని యవ్వనాఢ్య" అని తోఁపవచ్చును గాని

యవ్వనపదము సంస్కృతసమాసము నుపయోగించుట యశాస్త్రీయము కావున "అతివ యేదియు నెన్నని యావనాఢ్య" అని కాని "అతివ యెవతెయు నెన్నని యావనాఢ్య" అని కాని, లేదా "ఏవనితయేని నెన్నని యావనాఢ్య" అని కాని యనినచో సరిపోవును.

౨.౭౬ మాతృపితరులు అనుచోటఁ మాతాపితలు అనఁదగును.

ఛందోవిశేషములు:—

౨.౩౫ కాంతకు- తలపోంతలు- బలోద్రేంతలు- రోంతలు- అని దీర్ఘపూర్వబిందుప్రాస మిందుఁ గలదు. కాని యట "కాంతకు" అనుచోట మొదటిపాదమునఁ "నాతికి" అని సవరించినచో సర్ధబిందుపూర్వకప్రాస మగును. మాతృకలోఁ "గాంత" కనియే కలదు. దీనింబట్టి దీర్ఘపూర్వకబిందుప్రాసము ప్రాచీనతమకావ్యలక్షణ మనువాదము పరాస్తము.

రలయతి:—౧.౧౦౧ లో- గీ. లలితసుమగుచ్ఛ పరిమళ రాజితంబు ౧-౨౩౬ లో- రాణగాంచిన నాయింటిలక్ష్మి రావె. ౧-౨౪౭ లెక్కింపఁగరాదు మాధురీగుణమనుచుఁ. ౨.౧౮౭ లలితవై ఖరిగనియు నబ్రంబుగాఁగ.

ఈవిషయము- అహోబలపండితీయము 137-38 పుటలలో సాధించుచు, "ఏతేన రాయంచకాళ్ళఁ దాలకయమున్న" ఇత్యాదికవిప్రయోగానాం న కించిద ప్యసామంజస్య మితి ధ్యేయం" అని తనభావమును సోదాహరణముగఁ బ్రకటించినాఁడు.

మువర్ణయతి:—

౨.౧౦ గగు। ర్వుమ్మోయి పైఁడిదువ్వలువ మూఁత దలిర్పగ-

౨.౫౭ క. ముదమున లోకంబులెల్లఁ బొగడుట నిజమై-

౨.౨౧౦ ఇ। మ్ముదితకుఁ దల్పదానుగత భూరిభుజంగ విషాగ్నికీల-

మొదలగునవి కలవు.

ఈకవి తనశృంగారప్రధాన మగుమహాకావ్యమునందు శ్రీమహావిష్ణువు పరతత్త్వ మనియును (1-278) అదిసాధింప జ్ఞానభక్తులు సాధన మనియును (1-281) జెప్పి విష్ణుభక్తినిగుఱించి యిట్లు చెప్పెను.

సీ. బహుసంభవార్జితబహుపాతకవ్రాతవిపినమహావహ్ని విష్ణుభక్తి
మానసరాగాదిమాలిన్యపరిహారవిమలాంబుపూరంబు విష్ణుభక్తి
తాపత్రయోదారదావవైశ్వానరవిపులధారావృష్టి విష్ణుభక్తి

చతురర్థనిక్షేపసంపాదనక్రియావిదితాంజనంబు శ్రీవిష్ణుభక్తి
సకలసత్కర్మసాద్గుణ్యసంపదలకు, వేల్పుమొదవులమేల్బంతి విష్ణుభక్తి
సాంద్రకటాక్షసముపాత్తసాధుబోధ,విద్యలకునెల్లఫలము శ్రీవిష్ణుభక్తి 3-౨౦౨

ఈమహాకావ్యమునకుఁ బరిషత్తువా రెంతప్రయత్నించినను రెండవప్రతి దొరకలేదు. దొరకినప్రతిలో లుప్తభాగము లున్నతావులఁ గొన్ని పూరించి వానికి గుండలాకారచిహ్నము లుంచినాఁడను. లేఖకదోషము లధికముగా నున్నవి. కేవలము దుష్టము లని తోఁచిన వానిని దిద్ది మిగిలినవానికి మాతృకలోని స్వరూపములు క్రిందఁ జూపితిని. ఇది యాఱాశ్వాసముల గ్రంథము. ఈప్రథమభాగమందు మూఁడాశ్వాసములు మాత్రమే యున్నవి. మిగిలిన మూఁడాశ్వాసములును రెండవభాగముగాఁ బ్రకటింపఁబడును.

ఇందుఁగల మఱికొన్ని విశేషములును, ఉత్తరభాగవిశేషములును, ద్వితీయభాగపీఠికయందు వివరింపఁబడును. గ్రంథసంస్కరణమందును, పీఠికయందును గల గుణదోషములగుఱించి వేఱె మనవిచేయ నక్కఱలేకుండ నీమహాకవి పద్యమునే యిందుఁ బొందుపఱుచుచున్నాను.

ఉ. తప్పనిచోటఁ దప్పనుచుఁ దప్పనియారన మానఁబోకుఁడీ
తప్పినఁ దప్పు గల్గె నని తప్పనిసత్కృప మీరు దిద్దుఁడీ
యొప్పు టొకింత గల్గ మది నుబ్బఁడు పండితులార మీకు నేఁ
దప్పనిశిష్యుఁడౌ గురులఁ దప్పునె శిష్యునకీర్తి కీర్తియున్. ౧-౫౯

ఇట్లు, భాషాసేవకుఁడు,
శ్రీపాద పావయ్యశాస్త్రి,
శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుకార్యస్థానపండితుఁడు,
పీఠికాపురము.

-: విజ్ఞాపనము :-

ఈకాళిందీకన్యాపరిణయము మాతృక పరిషత్కార్యనిర్వాహక సభాధ్యక్షులగు మ॥ రా॥ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు తాము డిప్యూటీకలెక్టరుగా నున్నపుడు వినుకొండతాలూకాలో సంపాదించినారు కాగితపుఁబ్రతి; ప్రాఁతగిలినది. నడుమ నడుమఁ గొన్ని పత్రములు లేవు, పద్యములు లేవు, పద్యములలోఁ గొన్నితావుల వాక్యములు లేవు, వాక్యములలోఁ బదములు లేవు. కొన్నిపదము లర్థముకాని విధమున లేఖకప్రమాదమున వైరూప్యముం బొందినవి. చూ. పుట ౮౩ పద్యము ౩౯ "సంకుసకసద్గ్రహగ్రాహసంకులంబు." ౩౧ పుట ౧౯౯ పద్యము "యతుయుగ్గుగుణస్ఫూర్తి" - ఇత్యాదులు. రెండవ ప్రతికై యత్నించితిమి, గాని, దొరకలేదు. ఉన్నదానితోనె యీప్రథమభాగమతికష్టముపైఁ బుస్తకరూపమున నింతమాత్రము ప్రకటింపఁగలిగితిమి. తక్కినమూఁడాశ్వాసములను గ్రమముగ ద్వితీయభాగముగఁ బ్రకటింప యత్నించుచున్నారము.

ఈమాతృక శార్వరినామసంవత్సరము (శక ౧౮౨౨) ఆషాఢ బ ౨ భృగువారము పఱకు ప్రభంజనము వేంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారి కుమారుఁడు లక్ష్మీనారాయణగారు వ్రాసినది. రామయ్యపంతులుగారు వినుకొండ తాలూకాలోని ముప్పదివరమున సంపాదించిరి, కాని, వ్రాఁతకాఁడు చివర—

సీసమాలిక. శ్రీమించుపసూర్పునసిరులకుఁబట్టైనకలిశాయుధునివీడుగొల్లపాడు
అగ్నేయదిశయందు సకలవేదాంతార్థమహిమకునిలయంబు మైలవరము
దక్షిణదిశయందుఁ దనరోలఁగూలంగఁ బెద్దజమ్మలమడక సౌజన్యమడక
నైరుతిపార్శ్వాన నదులసర్థులపట్ల పురుహూతుపురమెట్ల పూరిమెట్ల
రాజిల్లుకొండలరాయనిపాలెంబు భోజనానకుఁ గల్పభూరుహంబు
వాయవ్యదిశయందు వసర గోకనకొండ నిరతార్థిజనులకు సిరులునిండ
ఉత్తరభాగాన నున్నతస్థితిఁగాంచె నాగులవరము భూనాగపురము
ఈశాన్యదిశయందు భాసిల్లుకీర్తిచేఁ గవికల్పవల్లి కూకట్లవల్లి
అష్టపురవర్ష్మమంతరస్థాయియైన, శాశ్వతైశ్వర్యములకెల్ల సదనమైన
ప్రబలినారాయణపురంబు పాలకడలి, పట్టిమెండనున్న నవరత్నపథకమనఁగ.

సీ. జానకీపతి లేతసజ్జరొట్టెలపాలు కొంపలకప్పెల్ల గొడ్లపాలు
సంవాసములు దొంగజాగిలంబులపాలు నయనముల్ జాగరణంబుపాలు
గట్టిపాత్రపుఁద్రాళ్ళు కట్టెమోపులపాలు మృదువైనచేతులు ముండ్లపాలు
భూరిసంధ్యావిధుల్ బురదనీళ్ళలపాలు నాలుక దీనోక్తిమేనుపాలు
ఘనతరస్నేహ మది ధూర్తజనముపాలు, చిత్తమే వేళ నతిదీర్ఘ చింతపాలు
హరిహరీ దేహమంతయు నలఁతపాలు, మైదవోలున నుండుట మాకుఁజాలు.

అను రెండుపద్యములను వ్రాసియుంచెను. ఇందు ముద్రణవరము కనఁబడదు. పైగ్రామములలో నక్కాలమునఁ బండితులు భాషాభిమానులు నుండెడివారేమో, కవివంశమువా రెవ్వరైనఁ గాని యితరులు గాని యీపుస్తకప్రతిని సంగ్రహించి యుండిరేమో యనునాశ కలుగుచున్నది. లక్ష్మినారాయణగారు వ్రాసినప్రతికి మాతృక యేమై యుండును. ఎవ్వరైన నాప్రాంతములవా రీపుస్తకమునకై యత్నించి సంపాదించి మాకుఁ బంపి యీపనిలోఁ దోడ్పడుదు రని కోరుచున్నాము. ఇక్కవి పండితుఁడు, బహుశాస్త్రవేత్త, అట్టియతనిగ్రంథమును యథామతిఁ బరిష్కరించుట సాహస మగును. మేము రెండవభాగము ముద్రింపఁబోవునప్పటికి దీనిప్రత్యంతర మెవ్వరైనఁ బంపినచోఁ గృతజ్ఞులమై యుందు మని విన్నవించుచున్నారము.

కార్యదర్శి,
ఆం॥ సా॥ పరిషత్తు, కాకినాడ.

విషయసూచిక.

విషయసూచిక.

పరిషత్ప్రయోజనములు.

తెనుఁగుభాషయు, వాఙ్మయమును, అభివృద్ధి నొందించుటయు, ఆవిషయమునఁ బరిశ్రమ చేయువారలకుఁ బ్రోత్సాహ మొసఁగుటయు నీపరిషత్తుయొక్క ప్రయోజనములు. ఈపనిని నెఱవేర్చుటకై యవలంబింపఁదగు మార్గములలోఁ గొన్ని యీక్రిందఁ బొందుపఱుపఁబడి యున్నవి:—

i తెలుఁగుభాషలోని పదములకు వ్యుత్పత్తి నొందఁదగువానిని నిరూపించుచు లక్ష్యసహితముగ నర్థమును వివరించు సర్వాంగసమగ్రనిఘంటు వొకటి రచించి ప్రకటించుట;

ii తెలుఁగుభాషకు సజాతీయేతరభాషలతోఁ గలసాదృశ్యములను సాకల్యముగ నిరూపించుచు నొకవ్యాకరణము రచించి ప్రకటించుట;

iii ఆధునికశాస్త్రగ్రంథరచనయందుఁ బ్రయోగించుటకై పారిభాషికపదములను నిర్ణయించి వివరించు నొకశబ్దకోశమును సిద్ధముచేయుట;

iv ఆంధ్రదేశప్రాచీనచరిత్రాంశపరిశీలనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసఁగుటయు, లభ్యములైన వానిలో మిక్కిలి విశ్వసనీయములైన యాధారముల సాహాయ్యమున సవిస్తరముగాఁ దెలుఁగుదేశముయొక్కయుఁ బ్రజలయొక్కయుఁ జరిత్రమొకటి రచించి ప్రకటించుటయు;

v సర్వవిషయములనుగుఱించి తెలుఁగు గ్రంథరచనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసఁగుట;

vi ఆంధ్రభాషలోని మంచిగ్రంథములఁ బండితపరిష్కారము చేయించి నిర్దుష్టముగఁ బ్రకటించుట;

vii తెలుఁగుభాషను వాఙ్మయమును సంబంధించిన విషయములను చర్చించు నొక పత్రికను బ్రకటించుట;

viii తెలుఁగువాఙ్మయమునకు సంబంధించిన విషయములను గుఱించి చర్చించుటకుఁగాను సాంవత్సరికసభల నేర్పాటుచేయుట;

ix తెలుఁగు సాహిత్యవిషయమునఁ బరీక్షలఁ గావించి పారితోషికములను, సాహిత్యపట్టములను, యోగ్యతాపత్రికలను నొసంగుట;

x ఒక పుస్తకభాండాగారమును స్థాపించి పోషించుట. ఇందు ప్రధానముగాఁ దెలుఁగు గ్రంథము లుండవలయును; వ్రాఁతప్రతులుగూడ నుండవలయును;

xi తెలుఁగుభాషయొక్కయు వాఙ్మయముయొక్కయు నభివృద్ధికి సహకరించు సన్ని కార్యములను చేయుట